

วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอเนื้อเรื่องเป็น 4 ตอน ดังนี้

- ตอนที่ 1 งานหอพักนิสิตนักศึกษาและนิสิตนักศึกษา
- ตอนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานหอพักนิสิตนักศึกษา
- ตอนที่ 3 นโยบายและแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (2530-2534) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหอพักนิสิต
- ตอนที่ 4 เทคนิคการวิจัยอนาคต

ตอนที่ 1 งานหอพักนิสิตนักศึกษาและนิสิตนักศึกษา

งานหอพักนักศึกษาเป็นบริการหนึ่งของงานกิจการนิสิตนักศึกษาในระบบอุดมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้นักศึกษามีความพร้อมในการศึกษาเล่าเรียนมากขึ้น โดยการช่วยจัดปัญหาต่างๆของนักศึกษาและช่วยพัฒนานักศึกษาในด้านความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ฯลฯ เพื่อให้นักศึกษาสำเร็จเป็นบัณฑิตที่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ แต่ปัจจุบันนี้นักศึกษาไทยในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นพวกยอมตามฟังพากระวนกระวายพวกถดถอยหรือเจียบเฉยเป็นอันมาก กล่าวคือ ครูจะว่าอย่างไรก็เชื่อฟัง ทำตามไม่ชอบแสดงออก ช่วยตัวเองไม่ได้ และมักไม่ค่อยมีสัมพันธภาพที่ดีหรือใกล้ชิดกับครูอาจารย์ ไม่พอใจในตนเอง ทำอะไรไม่ค่อยได้ดี โทษตนเอง (ประกอบ คูปรัดน์ 2529 : 10-11) มีความเกี่ยวข้องกับสถาบันต่ำ สนใจแนวความคิด ความรู้ต่ำ เข้ามาเรียนมหาวิทยาลัยเพื่อให้เขามีกงานดี ๆ ทำ สนใจแต่เรื่องของประโยชน์ส่วนตัว (อิศารัตน์ บุญนุช 2529 : 36) นอกจากนี้วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2527 : 28) ยังกล่าวว่า ผลการวิจัยที่ศึกษาสภาพนิสิตในมหาวิทยาลัยของสหรัฐฯ มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับสภาพนิสิตในปัจจุบันของประเทศไทย กล่าวคือ

1. ปிறหนึ่ง นิสิตรู้สึกตื่นเต้น สนใจต่อทุก ๆ สิ่งรอบด้าน ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมการเรียนหรือกิจกรรมสังคมในมหาวิทยาลัย เขาอยากเรียน มีความตั้งใจในการศึกษาและอยากปรับ

ตัวให้ เข้ากับวัฒนธรรมมหาวิทยาลัย พร้อมทั้งจะสนิมสนมและเชื่อฟังคำสั่งสอนของอาจารย์

2. ปีที่ 2 เขาไม่ค่อยพอใจครูบาอาจารย์ เริ่มมีความคิดเห็นขัดแย้งและเป็นปฏิปักษ์ต่อมหาวิทยาลัย มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นผู้ใหญ่ขึ้น

3. ปีที่ 3 เขามักจะสงบเงียบ ซอญอยู่กับกลุ่มเพื่อนๆ ของเขามากกว่า มีความเฉยเมยต่อสังคมมหาวิทยาลัยและต่อการเรียน อาจจะมีความคิดที่จะเริ่มมีเพื่อนต่างเพศที่สนิทพอจะเป็นคู่รักต่อไปได้

4. ปีที่ 4 เขาจะไม่ค่อยยุ่งเกี่ยวกับมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่มักจะเริ่มสนใจเรื่องเกี่ยวกับการงาน การศึกษาต่อ และความก้าวหน้าในอนาคต

นอกจากนี้ยังมีผู้สำรวจพบว่า ในปัจจุบันนี้เมื่อนิสิตนักศึกษามีปัญหาทั้งเรื่องส่วนตัว และเรื่องการเรียนรู้ นิสิตนักศึกษาส่วนมากปรึกษาปัญหากับเพื่อน (อ้างถึงใน ไพฑูรย์ สิ้นลารัตน์ 2529 : 62) ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเขาอยู่ในวัยเดียวกัน และอยู่ในสถานะเดียวกัน จึงเข้าใจปัญหาซึ่งกันและกัน แต่การให้คำแนะนำนั้นอาจเป็นไปในทางที่ไม่ถูกต้องเหมาะสมได้

แต่ในช่วงทศวรรษต่อไป สังคมจะเป็นสภาพสังคมเปิด สภาพเศรษฐกิจและสังคมเห็นถึงการแบ่งปัน การอยู่ร่วมกัน ระบบเศรษฐกิจจะเป็นการกระจายประโยชน์ไปสู่คนส่วนใหญ่มากขึ้น (ประกอบ คูปริตน์ 2523 : 34-45) ลักษณะโดยทั่วไปตามธรรมชาติของวัยรุ่นที่มีอายุ 17-21 ปี และกำลังศึกษาระดับอุดมศึกษาในแต่ละทศวรรษคงไม่เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่ความกดดันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง อาจทำให้นักศึกษามีลักษณะที่เปลี่ยนแปลงไปได้ (วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา 2527 : 28) ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของพรชูลี อาชวอรัง (2525:286-298) ที่ว่าการเปลี่ยนแปลงหลัก ๆ ของนิสิตนักศึกษาย่อมเป็นผลของการเปลี่ยนแปลงในสังคม และเมื่อประมวลข้อคิดข้อเขียน แนวโน้มการวิเคราะห์ที่ต่าง ๆ ของนักการอุดมศึกษาในลักษณะสากลแล้วเขาพบว่าในทศวรรษหน้า แนวโน้มที่สำคัญ ๆ ของชีวิตนิสิตนักศึกษามีดังนี้คือ

1. การปกครองของบิดามารดาจะลดน้อยลง ขาดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนในการควบคุมความประพฤติของนิสิตนักศึกษาจากบิดามารดา นั่นคือ วัน เวลา ของการเป็นอาจารย์ผู้ปกครองตัวแทนของบิดามารดา (In loco parentis) หดลงไปทุกวัน

2. นิสิตนักศึกษาจะมีสิทธิมีเสียงในการบริหารสถาบันอุดมศึกษามากยิ่งขึ้น

3. ความไม่สงบลดน้อยลง แม้ว่าจะยังคงมีความตึงเครียดหลงเหลืออยู่บ้าง ปัญหาใหม่ ๆ น่าจะเป็นปัญหาใกล้ตัวนิสิตนักศึกษา เช่น การปกครองของบิดามารดา แต่ยังคงมีความสนใจในการเมืองและปัญหาาร่วมสมัยอยู่

4. วัฒนธรรมย่อยที่แตกต่างกันในหมู่นิสิตนักศึกษาจะยังคงปรากฏอยู่

5. ปัญหาผู้เยาว์จะยังคงมีอยู่ต่อไป แม้ว่านิสิตนักศึกษปีที่ 1 ในปัจจุบันนี้ จะมีวุฒิภาวะสูงกว่าพวกเดียวกันเมื่อยี่สิบปีก่อน แต่ปัญหาอันเกิดจากพัฒนาการ และกระบวนการปรับตัว ยังคงมีอยู่

6. นิสิตนักศึกษาจะมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้น นิสิตนักศึกษาจำนวนมากน่าจะกังวลต่อการพัฒนาตนเองมากกว่าการแสวงหาเกียรติยศ ชื่อเสียง และสภาพภายในสังคมมหาวิทยาลัยหรือการเลือกอาชีพที่ชัดเจน

7. นิสิตนักศึกษาจำนวนมาก จะมีความสนใจในการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อการอาชีพและเฉพาะเจาะจง การเรียนรู้ เพื่อความรู้จะลดน้อยลง

และเนื่องจากปรัชญาอุดมศึกษากำลังเปลี่ยนแปลงจาก การคัดเลือกผู้มีโอกาสเฉพาะกลุ่ม (elitism) ไปเป็นการให้สิทธิสากลแก่ประชาชน (universal access) ย่อมจะทำให้มีคนจำนวนมากเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาทำให้นิสิตนักศึกษา มีลักษณะแตกต่างไปกว่าเดิม กล่าวคือ อาจมีผู้ใหญ่ที่ทำงานมีประสบการณ์แล้วกลับมาเรียนต่อ เพื่อพัฒนาตนเองสำหรับอาชีพใหม่ มีคนจากชนบทมากขึ้น ในลักษณะของการให้โอกาสพิเศษอันเป็นนโยบายของทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ ซึ่งมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ให้การสนับสนุนอยู่ นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มจะให้ความสำคัญต่อปริญญาโท และปริญญาเอกมากกว่าปริญญาตรี ซึ่งลดความสำคัญลงไป ทำให้ผู้เรียนคงอยู่ในระบบอุดมศึกษานานขึ้น นิสิตนักศึกษาจะมองว่าการเรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นการซื้อขายทางธุรกิจมากขึ้น ฉะนั้นเขาต้องมีสิทธิได้รับสิ่งที่เขาจ่ายเงินไปแล้ว แม้ว่าในประเทศไทย รัฐบาลยังคงเป็นผู้ให้ค่าใช้จ่ายสูงสุดเพื่อการนี้ นิสิตนักศึกษายังมองว่าเขาเสียเงินค่าเรียนและจะต้องกอบโกยให้คุ้มค่า เขามีเกณฑ์เกี่ยวกับความสำคัญความเกี่ยวเนื่องของสิ่งที่สถาบันจัดให้ จะมีแนวโน้มที่จะเรียกร้อง ตลอดจนแสดงความคิดเห็นอย่างโจ่งแจ้งมากยิ่งขึ้น (พรหุลี อาชาวอรุณ 2525 : 286-298)

ด้วยแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เหล่านี้ ประกอบ คูปรัดน์ (2527 : 1-8) จึงได้เสนอแนะว่าในอีก 10 ปีข้างหน้าการจัดโปรแกรมบริการของสถาบันอุดมศึกษาจะต้องเน้นระบบประสมประสาน จะต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างกิจกรรมวิชาการทั้งภายในและนอกห้องเรียน สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในอันที่จะมีผลกระทบต่อพัฒนาการของนิสิตนักศึกษา จะต้องมีส่วนสัมพันธ์กันไม่ว่าจะเป็นในห้องเรียน ห้องทดลอง หอพัก โรงอาหาร หรือแม้แต่ห้องน้ำ ห้องส้วม นอกจากนี้รูปแบบการสอนจะต้องสอนทั้งภายในห้องเรียน ภายในวิทยาเขตและถ้าเป็นไปได้สอนทั้ง 24 ชั่วโมง นั่นคือ สอนด้วยกิจกรรมที่เขาสัมผัสได้หลากหลาย ทั้งด้วยการใช้ชีวิตภายในวิทยาเขต กิจกรรมนักศึกษาและอื่น ๆ แต่ในอนาคตสภาพเศรษฐกิจและการเรียกร้องอาจทำให้ผู้สอนหลากหลายตามไปด้วย กล่าวคือ นิสิตหรือนักศึกษา อาจถูกจ้างด้วยทุนการศึกษา เพื่อมาช่วยสอนหรือวิจัยมากขึ้น หรือนิสิตนักศึกษาอาจต้องสอนกันเองแบบไม่ต้องจ้างบุคคลภายนอกมาช่วยสอนภายในทั้งในฐานะวิทยากรหรืออาจารย์สอนประจำทั้งวิชา นิสิตอาจต้องไปช่วยอาจารย์ทำวิจัย (ประกอบ คูปรัดน์ 2529 : 14-18) ซึ่งจะทำให้เกิดความใกล้ชิดกันมากขึ้น อันจะเป็นผลดีดังที่ แอสติน (Astin) กล่าวถึงงานวิจัยของเขาที่พบว่านิสิตนักศึกษาจะพัฒนาได้ดี ถ้าหากมีการติดต่อใกล้ชิดกับอาจารย์ผู้สอนและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของมหาวิทยาลัย (อ้างถึงใน วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2527 : 39) ดังนั้นการที่นักศึกษาได้มีที่พักอาศัยที่สะดวก ปลอดภัย และได้รับการจัดอย่างถูกต้องเหมาะสม ย่อมทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสศึกษาตลอด 24 ชั่วโมง ได้ช่วยเหลือกันเอง ได้พัฒนาตนเอง ได้สัมพันธ์กับอาจารย์ หรือศึกษาวิจัยร่วมกับอาจารย์มากขึ้น ได้รู้จักการอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นและได้ร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยอย่างเต็มที่ งานหอพักนักศึกษานับวันจึงเป็นงานที่สถาบันอุดมศึกษาต้องให้ความสนใจมากขึ้นเพราะสภาพแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของระบบอุดมศึกษา และลักษณะนิสิตนักศึกษาในอนาคตจะส่งผลให้หอพักมีความสำคัญต่อการพัฒนานิสิตให้เป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ต่อไป

ในส่วนของวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับงานหอพักนิสิตนักศึกษา ได้นำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

- ก. ประวัติหอพักนิสิตนักศึกษา
- ข. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักนิสิตนักศึกษา
- ค. คุณลักษณะของนิสิตนักศึกษาหอพัก
- ง. การบริหารงานของหอพักนิสิตนักศึกษา
- จ. อาคารสถานที่ และการจัดบริการและสวัสดิการของหอพักนิสิตนักศึกษา

- ฉ. การจัดกิจกรรมของหอพักนิสิตนักศึกษา
- ช. ลักษณะการจัดหอพักนิสิตนักศึกษา

ก. ประวัติหอพักนิสิตนักศึกษา

หอพักนิสิตนักศึกษาที่สร้างขึ้นในระยะแรก ๆ นั้นเป็นหอพักขนาดเล็กเรียกว่า Dormitory เป็นหอพักสำหรับคนโสด มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้บริการด้านที่พักอาศัยและอาหารแก่นิสิตนักศึกษา เจ้าหน้าที่ซึ่งรับผิดชอบของงานด้านหอพักก็ได้เป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านงานบุคลากรนิสิตนักศึกษา ต่อมาเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลงจำนวนนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกาได้เพิ่มมากขึ้น จึงได้เกิดหอพักขึ้นอีก 2 ชนิด คือ หอพักสำหรับนิสิตนักศึกษาที่มีครอบครัวแล้ว และหอพักสำหรับนิสิตนักศึกษาโสดที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ในระยะต่อมาจึงได้มีการจ้างผู้ที่มีความรู้ทางด้านกิจการนิสิตนักศึกษาเป็นผู้ดำเนินงานหอพัก ประกอบกับจำนวนนิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาก็มีมากขึ้น จึงทำให้เกิดหอพักประเภทใหม่ ๆ ขึ้นอีกมาก ในปัจจุบันนี้สถาบันอุดมศึกษากว่าร้อยละหกสิบสามได้ให้บริการด้านหอพักแก่นิสิตนักศึกษา (Pack wood 1977 : 125-126)

สำหรับประเทศไทยนั้น หอพักนิสิตนักศึกษาที่ถือกำเนิดในระยะแรก คือหอพักนักเรียนพยาบาลศิริราช (สำเนา วิจารณ์ 2525 : 88-89) และต่อมาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของประเทศไทยที่ได้รับการสถาปนาขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2459 ก็ได้จัดให้มีหอพักนักศึกษาตั้งแต่เริ่มตั้งมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยแห่งที่สองมีจุดมุ่งหมายในระยะเริ่มแรกเพื่อเปิดเป็นตลาดวิชาจึงไม่มีบริการด้านหอพักให้กับนักศึกษา จนกระทั่งปี พ.ศ. 2478 จึงได้จัดตั้งหอพักขึ้น แต่ก็ได้เลิกไปในปี พ.ศ. 2485 ต่อมาปี พ.ศ. 2515 จึงได้สร้างหอพักขึ้นอีกครั้งหนึ่ง (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2523 : 89) ส่วนมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์นั้น นักศึกษาแพทย์ต้องทำงานในโรงพยาบาลตั้งแต่เข้าจดทะเบียน บางทีก็ต้องอยู่เวรจึงจำเป็นต้องมีการจัดบริการหอพักขึ้น จะเห็นได้ว่ามหาวิทยาลัยในเมืองไทยนั้น จัดที่พักอาศัยตามความสะดวกของมหาวิทยาลัย ไม่ได้คำนึงว่า ควรจะจัดที่พักอาศัยให้กับนักศึกษาเพื่อผลในการฝึกฝนอบรม ในการศึกษาทางด้านอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากวิทยาการชั้นสูง (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2525 : 95)

ปัจจุบันนี้สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งในประเทศไทยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้จัดบริการหอพักให้นักศึกษา และส่วนมากให้นักศึกษาหอพักซื้ออาหารรับประทานกันเอง บริการหอพักนักศึกษาก็มีแต่บริการในด้านที่พักอาศัย และการปกครองดูแลในด้านสวัสดิภาพของนักศึกษาเท่านั้น การพัฒนานักศึกษาเพื่อให้เป็นคนที่สมบูรณ์ ทั้งในด้านสังคม อารมณ์ ร่างกาย และจิตใจ ยังไม่ได้ทำกันอย่างจริงจังทั้งนี้เพราะขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในงานกิจการนักศึกษา (สำเนาวิ ขจรศิลป์ 2525 : 90)

ข. ปรัชญาและวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักนักศึกษา

ปรัชญาของหอพักนักศึกษาในมหาวิทยาลัยต่างประเทศอาจจะจำแนกได้เป็น 3 ระบบ คือ

1. ระบบอังกฤษ เป็นระบบที่ถือว่าหอพักเป็นศูนย์กลางการศึกษาทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มหาวิทยาลัยถือว่าหอพักคือบ้านของนักศึกษา การปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูก (In loco parentis) นักศึกษาจะต้องอยู่ภายใต้การดูแลของอาจารย์และจะต้องอยู่ในกฎเกณฑ์ข้อบังคับของสถาบัน สถาบันรับผิดชอบนักศึกษาในการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กับการพัฒนาทางด้านสติปัญญา เช่นที่มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด และมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์

2. ระบบเยอรมัน เป็นแบบที่สถาบันการศึกษาไม่เข้าไปเกี่ยวกับชีวิตนักศึกษานอกห้องเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องบ้านพัก นักศึกษาจะเข้าหอพักจากสถาบันและดำเนินการบริหารงานเองทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้จะพบในประเทศฟินแลนด์และประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย

3. ระบบอเมริกัน เป็นแบบที่จัดให้มีโปรแกรมการศึกษาด้านสังคม ซึ่งถือเป็นหลักสูตรพิเศษในหอพัก และจัดรูปแบบของหอพักให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากที่สุด จึงเป็นที่มาของบ้านพักแบบ Coeducational housing ที่มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (เยาว์ลักษณะ คัดโนภาส 2524 : 264-265)

สำหรับประเทศไทยนั้น ปรัชญาของหอพักนักศึกษาในยุคแรกก็คือ หอพักเป็นที่พักอาศัยที่กินนอน มีการอบรมศีลธรรมจรรยา ฝึกหัดการใช้ชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ด้วยระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก โดยอาศัยอธิการหอและอนุสาสทหอพักเป็นผู้ปกครอง จึงจัดได้ว่าเป็นระบบอังกฤษ แต่ไม่มีการเน้นโปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ ที่หอพักเท่านั้น ต่อมาในระยะ 10-15 ปีที่ผ่านมา นักศึกษามีความรู้สึกในด้านความเป็นอิสระและความเป็นประชาธิปไตยมาก

ขึ้น ระบบพ่อปกครองลูกจึงค่อยสลายตัวไป แต่ก็ยังไม่มีการจัดโปรแกรมการศึกษาต่าง ๆ ขึ้น
ปรัชญาหอพักจึงยังคงเหมือนเดิม (เขาวลักษณะ ทัศนภาส 2524 : 265)

เกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักนักเรียนนั้น แพ็ควูด (Packwood 1977:84)
ได้กล่าวว่ามี 2 ประการใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

1. เพื่อควบคุมและปรับพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษาให้เหมาะสม
2. เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษา ทั้งในด้านการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา พัฒนา
ความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนักศึกษาและคณาจารย์ ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ และเจริญงอกงาม
ให้เป็นพลเมืองดีของสังคม

ส่วนมูลเลอร์ (Mueller 1961 : 75) ได้วิจัยหอพักต่างๆ ในสหรัฐอเมริกา สรุป
ว่าหอพักส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ เพื่อให้เป็นที่พักอาศัย เพื่อส่งเสริมการศึกษาทางวิชา
การ เพื่อพัฒนาบุคคล เพื่อประชาสัมพันธ์ และเพื่อปกครองดูแลวินัยนักศึกษา

นอกจากนี้สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2525 : 93) ได้กล่าวว่า วัตถุประสงค์ของหอพัก
นักเรียนนั้น จะแตกต่างกันตามปรัชญาการอุดมศึกษาของแต่ละสถาบัน แต่โดยทั่วไปพอสรุปได้
ดังนี้

1. เพื่อให้บริการทางด้านที่พักอาศัยที่สะดวกและปลอดภัยแก่นักศึกษาที่มาจากภูมิ
ลุ่มเนาอื่น
2. เพื่อให้บริการอาหารที่มีคุณภาพถูกสุขลักษณะและมีราคาถูกแก่นักศึกษา
3. เพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ การสอนภายนอกชั้นเรียนให้แก่นักศึกษา
และให้ความสะดวกแก่นักศึกษาในการศึกษาเล่าเรียน
4. เพื่อช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคมให้แก่นักศึกษา
5. เพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะในด้านประชาธิปไตยให้แก่นักศึกษา
6. เพื่อช่วยให้นักศึกษามีทัศนคติที่ดีต่อการนันทนาการ การเล่นกีฬาเพื่อสุขภาพ
อนามัย เพื่อพัฒนานักศึกษาในด้านร่างกาย
7. เพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาให้ร่วมกันทำกิจกรรมที่เสริมสร้าง และพัฒนานักศึกษาใน
ด้านการปรับตัวเอง เข้ากับชีวิตประจำวัน และเสริมสร้างคุณธรรมให้แก่นักศึกษา
8. เพื่อช่วยให้นักศึกษาได้มีโอกาสได้รับการพัฒนาให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์

แต่ทั้งนี้ริเคอร์และดีโคสเตอร์ (Riker and Decoster, quoted in Decoster and Mable 1974 : 18) ก็ได้เสนอรูปแบบของวัตถุประสงค์ทั่วไปของการจัดหอพักนักศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 5 ระดับ ดังนี้

สภาพแวดล้อมของการ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน (เน้นทางด้านนักศึกษา)	ระดับที่ 5	เพื่อให้บุคคลได้มีโอกาสในการเจริญเติบโตและพัฒนาตามศักยภาพแห่งตน	หน้าที่ของฝ่าย ที่ปรึกษา
	ระดับที่ 4	เพื่อพัฒนาสภาพแวดล้อมของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อสะท้อนเห็นถึงความรับผิดชอบของบุคคลต่อตนเองและต่อผู้อื่น พร้อมกับบรรยากาศที่ส่งเสริมในการเรียน	
	ระดับที่ 3	เพื่อก่อให้เกิดโครงสร้างการอยู่ร่วมกัน เป็นหมู่คณะและความร่วมมือกันในสังคม	หน้าที่ของฝ่าย จัดการ
	ระดับที่ 2	เพื่อจรรโลงสภาพแวดล้อม ทางด้านอาคารที่พักอาศัยให้อยู่ในสภาพที่ดี	
	ระดับที่ 1	เพื่อจัดสภาพแวดล้อมและอาคารที่พักอาศัยที่ สะดวกสบาย และปลอดภัย	
สภาพแวดล้อมทางด้าน อาคาร (สิ่งอำนวยความสะดวก)			

จากวัตถุประสงค์ 5 ระดับจะเห็นว่า มีเจ้าหน้าที่อยู่ 2 ฝ่าย ในการดำเนินงานหอพัก คือ ฝ่ายจัดการซึ่งรับผิดชอบในเรื่องการจัดที่พักอาศัยและอาหาร ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายที่ปรึกษาซึ่งประกอบด้วย คณะที่ปรึกษาหอพักซึ่งมีหน้าที่ในการแนะนำและจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักศึกษาทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยริเคอร์และดีโคสเตอร์ ได้ให้ทัศนะว่าวัตถุประสงค์ทั้ง 5 ระดับนี้ จะผสมผสานกันอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างความต่อเนื่องกัน และนักศึกษาจะมีความต้องการในแต่ละระดับแตกต่างกัน ความสำเร็จในขั้นใดขั้นหนึ่ง จะขึ้นอยู่กับความสำเร็จที่นักศึกษาได้รับความต้องการของตนในระดับต้น ๆ เช่น นักศึกษาจะไม่เกิดความสนใจต่อการศึกษาและวัฒนธรรมมากขึ้น (ระดับที่ 4) ถ้านักศึกษายังได้รับเสียงรบกวนอยู่ตลอดเวลา

ในที่พักอาศัยของตน (ระดับที่ 3) หรือถ้าเขาได้รับการตอบสนองในด้านอาคารสถานที่พักอาศัยไม่ดี (ระดับที่ 1) เป็นต้น วัตถุประสงค์การจัดหอพักของริเคอร์ และดีโคสเตอร์ นี้ต่อมาได้กลายเป็นแนวคิดในการจัดหอพักเพื่อการพัฒนา นักศึกษา

ดังนั้นวัตถุประสงค์ของการจัดบริการหอพักนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา นอกจากมุ่งที่จะจัด เพื่อเป็นที่อยู่อาศัยที่สะดวกและปลอดภัยแล้วยังมุ่งส่งเสริมทางการศึกษา และพัฒนานิสิต นักศึกษาที่พักอาศัยทั้งด้านกาย อารมณ์ สังคม และจิตใจ ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามหลักการอุดมศึกษา แต่การที่จะจัดบริการหอพักนักศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงความ ต้องการพื้นฐานของบุคคลตามลำดับขั้น เป็นหลักสำคัญด้วย

สำหรับการจัดหอพักนิสิตของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าจัดขึ้นเพื่อ เป็นสวัสดิการในด้านที่พักอาศัยให้แก่ นิสิตผู้มีปัญหา เรื่องที่พักอาศัยมาโดยตลอด และจากระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529 ก็ได้กล่าวไว้ว่า มหาวิทยาลัย จัดตั้งหอพักขึ้นสำหรับนิสิตปริญญาตรี โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้ นิสิตได้อยู่ร่วมกันในที่พักที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการศึกษา
2. เพื่อฝึกฝนให้นิสิตรู้จักการอยู่ร่วมกัน เคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน มีน้ำใจ มีความสามัคคี มีความรับผิดชอบต่อนตนเองและต่อส่วนรวมและสามารถดำเนินชีวิตในมหาวิทยาลัยได้อย่างถูกต้อง
3. เพื่อเปิดโอกาสให้นิสิตต่างคณะ ซึ่งมีพื้นความรู้ และความสนใจแตกต่างกัน ได้แลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ และความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
4. เพื่อช่วยเหลือนิสิตที่มีที่พักที่ไม่สะดวกต่อการศึกษา
5. เพื่อช่วยเหลือนิสิตที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด และไม่มีที่พักอาศัยในกรุงเทพมหานคร

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากการจัดหอพัก เพื่อเป็นสวัสดิการให้กับนิสิตแล้ว จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังมีวัตถุประสงค์ที่จะให้หอพักนิสิต เป็นสถานที่ที่จะพัฒนา และ เสริมสร้างคุณลักษณะที่ดีแก่นิสิตผู้พักอาศัยด้วย

ค. คุณลักษณะของนิสิตนักศึกษาหอพัก

หอพักในสถาบันการศึกษานั้นถ้าจัดให้เป็นระบบและมีโครงสร้างแล้วจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการศึกษาที่จะช่วยพัฒนาบุคคลให้เป็นศึกษิต (Education man) ได้ (Nibett, quoted in Salter 1976 : 73) ดังที่สแตรง (Ruth Strang, quoted in Wrenn 1951 : 293-294) ได้ให้ความเห็นว่า นักเรียนประจำมีโอกาสได้เรียนรู้เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ที่อยู่ใว้ยหรือเพศเดียวกัน อันจะก่อให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเข้าใจถึงกระบวนการในการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะในสังคมสมัยใหม่ เพราะการพักอาศัยอยู่ร่วมกันในหอพักก่อให้เกิดความร่วมมือ ความรักใคร่ปรองดอง และยังช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนได้เรียนรู้ศิลปการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นอีกด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของพรชูลี อาชวอำรุง (2525 : 251) ที่ว่าการจัดให้นิสิตนักศึกษาพักอยู่ที่เดียวตลอดช่วงที่อยู่ในสถาบันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่มั่นคงแน่นแฟ้นในหมู่นิสิตนักศึกษา เปิดโอกาสให้ศึกษานิสิยเข้าใจตนเองและผู้อื่น รู้จักเรียนรู้การปรับตัวและสร้างสังคมประภคคที่เหมาระสมทำให้รู้จักตนเองดีขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตวุฒิพล สกลเกียรติ (2524:93) ได้ให้ความเห็นว่าจากสภาพความเป็นจริงแล้วบ้านและหอพักของมหาวิทยาลัย จะทำให้นิสิตส่วนใหญ่มมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดีโดยเฉพาะหอพักของมหาวิทยาลัยนั้นถ้าเป็นหอพักขนาดเล็กนิสิตจะรักกันอย่างสนิมสนม

นอกจากนี้ฟลินน์ (Flynn 1977 : 47-56) ยังได้ให้ความเห็นว่า นักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ภายในบ้านตนเอง หอพักเอกชน บ้านเช่า หรือห้องเช่า จะมีผลเสียตรงที่ไม่มีกฎเกณฑ์ระเบียบข้อบังคับแน่นอนตายตัว ทำให้นักศึกษาขาดโอกาสในการฝึกบังคับตนเอง และเป็นผลเสียต่อความสามารถในการเข้าร่วมสังคมภายนอก โดยซอลเตอร์ (Salter 1976) ได้กล่าวถึงผลเสียของนิสิตนักศึกษาที่พักอาศัย อยู่ในบ้านเช่า และบ้านของตนเองว่า "....ไม่เพียงแต่บ้านจะทำให้รู้สึกอ้างว้างและเปล่าเปลี่ยวแล้ว ยังเป็นการกีดกันนิสิตนักศึกษาจากประสบการณ์ที่ดีที่ถูกต้องของสังคมอีกด้วยและนิสิตนักศึกษาจะไม่มีโอกาสได้รู้จักการปรับตัวให้เข้าสู่สภาพสังคมภายนอก...."

จากแนวความคิดที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การจัดบริการหอพักจะสามารถช่วยให้นักศึกษาได้ประสบการณ์ที่ดีที่สุดในการดำเนินชีวิตร่วมกันได้ (Woolf 1953:124) มหาวิทยาลัย

หลายแห่งในต่างประเทศจึงได้ขอร้องให้นิสิตนักศึกษาใหม่ เข้าพักอาศัยในหอพักระหว่างช่วงปีแรก เพื่อให้นิสิตนักศึกษาใหม่ เหล่านั้นได้รับประสบการณ์ในการใช้ชีวิตในมหาวิทยาลัย (The University of Southern California 1974)

สำหรับคุณลักษณะของนิสิตหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากผลสรุปการสัมมนา เรื่องปัญหา และการดำเนินงานของหอพักนิสิตระหว่างอาจารย์หอพักนิสิต กรรมการหอพักนิสิต หัวปี และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของหอพัก (หอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2527 : 45) พบว่านิสิตส่วนมากไม่ค่อยชำระค่าหอตามเวลาที่กำหนด นิสิตมักจะพาแขกมาพัก โดยไม่แจ้งอาจารย์ และนิสิตหอพักเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหอพักน้อยมาก ส่วนด้านระเบียบวินัยก็มีปัญหาการลักขโมย การพนัน เมาสูรา ขาดความรับผิดชอบ ฯลฯ ซึ่งก็เป็นกับนิสิตบางกลุ่มเท่านั้น

ง. การบริหารงานของหอพักนิสิตนักศึกษา

ระบบบริหารและบุคลากร

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528 : 107) กล่าวว่า ระบบบริหารหอพักของมหาวิทยาลัยใหญ่ ๆ คงจะแบ่งได้เป็น 2 สำนักงาน คือ สำนักงานหอพักมหาวิทยาลัย และสำนักงานประจำแต่ละหอพัก

ก. สำนักงานใหญ่

สำนักงานใหญ่มีหน้าที่หลักอยู่ 5 หน่วยงาน คือ

1. อธิการ รับใบสมัคร ได้ตอบจดหมาย จัดหอพัก จัดคูคนเข้าอยู่
2. บุคลากร ดูแลเจ้าหน้าที่ ดูแลคนงาน ภารโรง ช่างเทคนิคที่ทำงานเกี่ยวกับหอ
3. สวัสดิการ บริการกิจกรรมต่าง ๆ
4. การเงิน เก็บเงิน ออกใบเสร็จ คืนเงินค่าประกัน รับเรื่องขอม้วนผันการชำระเงิน
5. ซ่อมแซมและบำรุงรักษา อุปกรณ์ ไฟ น้ำ สนามหญ้า และอาคารสถานที่

ข. สำนักงานย่อยประจำแต่ละหอพัก

ทำหน้าที่อำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ แก่ผู้อยู่ มีเจ้าหน้าที่ประจำหอพักอย่างน้อย

1 คน เพื่อเป็นผู้ประสานงานระหว่างสำนักงานใหญ่และสำนักงานประจำแต่ละหอพัก เจ้าหน้าที่นี้ควรทำงานเต็มเวลา และไม่ควรเป็นอาจารย์โดยทำหน้าที่เกี่ยวกับ ติดต่อประชาสัมพันธ์ ทำงานธุรการ ควบคุมคนงาน ภารโรง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ คุมกุญแจหอพักทั้งหมด ดูแลอุปกรณ์ทั้งหอพัก ดูแลความสะอาด และความสงบเรียบร้อยภายในหอพัก

แต่ในสายงานหอพักนักศึกษาโดยทั่วไปแล้ว การบริหารงานของหอพักนักศึกษา จะประกอบด้วยบุคลากร 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายจัดการ และฝ่ายที่ปรึกษา (สำเนา วรรณศิลป์ 2525 : 95-96)

ฝ่ายจัดการจะทำหน้าที่คล้ายฝ่ายจัดการโรงแรม เช่น ในหอพักนักศึกษาแต่ละหลังจะมีผู้จัดการใหญ่รับผิดชอบทั้งหมด และมีผู้จัดการฝ่ายที่พัก และผู้จัดการฝ่ายอาหาร ผู้จัดการแต่ละฝ่าย เช่น ฝ่ายที่พักจะมีบุคลากรจำนวนมากพอ ตั้งแต่ผู้ช่วยผู้จัดการลงไปถึงภารโรง ผู้จัดการใหญ่ในหอพักแต่ละแห่งจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาด้านการบริหารธุรกิจหรือการบริหารโรงแรม

สำหรับบุคลากรฝ่ายที่ปรึกษานั้น ในหอพักนักศึกษาแต่ละแห่งจะมีหัวหน้าที่ปรึกษา (head advisor) หนึ่งคน ซึ่งโดยทั่วไปจะได้รับการศึกษาระดับปริญญาโท สาขากิจการนักศึกษา (Student Affairs) หรือสาขาการให้คำปรึกษา (Counseling) ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านความเป็นอยู่ทั่วไป ด้านวินัยและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานักศึกษาหอพัก หอพักนักศึกษาแต่ละแห่งจะมีที่ปรึกษา (Advisors) อีกจำนวนหนึ่ง โดยทั่วไปจะมีที่ปรึกษา 1 คน: นักศึกษา 300 คน เพื่อทำหน้าที่ช่วยหัวหน้าที่ปรึกษา สำหรับมหาวิทยาลัยในเมืองไทยดังเช่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น มีอาจารย์ที่ปรึกษาหอพักประจำหอพักละ 1 คน รับผิดชอบดูแลนักศึกษาประมาณ 120 คน โดยอยู่ในวาระคราวละ 1 ปี หอพักนิสิตจุฬาฯ จะมีอาจารย์ที่ปรึกษา 1 คนต่อนิสิตประมาณ 100 คน

นอกจากนี้ก็ยังมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหอพักที่สำคัญอีก 2 กลุ่ม คืออาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัย และคณะกรรมการนักศึกษาในหอพัก สำหรับอาจารย์ที่สอนในมหาวิทยาลัยนั้น แพ็ควูด (Packwood 1977 : 144-145) ได้กล่าวว่าหอพักอาจจะขอความร่วมมือให้อาจารย์มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สำคัญของหอพักเป็นครั้งคราว โดยทางหอพักควรจัดโปรแกรมที่ยืดหยุ่นได้ และเพิ่มเติมเงินเดือนเป็นพิเศษให้กับอาจารย์ที่มาร่วมโครงการนี้ เพื่อดึงดูดให้อาจารย์ที่มีความสามารถ และสนใจงานด้านนี้มาร่วมงานมากขึ้น นอกจากนี้แพ็ควูดยังได้กล่าวว่ามีผู้วิจัยพบว่า เมื่ออยู่นอกห้องเรียนอาจารย์ผู้สอนมักจะติดต่อกับเพื่อนอาจารย์ด้วยกันมากกว่าติดต่อกับ

นักศึกษา

ส่วนคณะกรรมการนักศึกษาในหอพักนั้น สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2525 : 101-102) ได้กล่าวว่าคณะกรรมการนักศึกษาในหอพักจะประกอบด้วยหัวหน้าหอพัก และมีกรรมการตำแหน่งต่าง ๆ อีกประมาณ 6-10 คน เพื่อทำหน้าที่จัดสวัสดิการที่นักศึกษาในหอพักส่วนใหญ่ต้องการ จัดกิจกรรมสำหรับนักศึกษา ในหอพักและเป็นตัวแทนนักศึกษาภายในหอพัก เพื่อติดต่อกับศึกษานอกหอพัก อาจารย์หรือฝ่ายอื่นๆ นอกจากนี้บางสถาบันได้จัดตั้งคณะกรรมการวินัยนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วยนักศึกษาทั้งสิ้นประมาณ 7-9 คน เพื่อพิจารณาโทษนักศึกษาที่ฝ่าฝืนระเบียบหอพักด้วย

สำหรับคุณสมบัติของบุคลากรหอพักนิสิตนักศึกษานั้น บราวน์ (Brown) และคณะ (quoted in Packwood 1977 : 143-144) ได้แนะนำว่าคุณสมบัติของเจ้าหน้าที่รับผิดชอบหอพักนิสิตนักศึกษาควรเป็นผู้มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ เป็นผู้มีความอดทนอดกลั้น มีเมตตา กรุณา พร้อมทั้งจะช่วยเหลือและเข้าใจผู้อื่น กล้าแสดงออกและมีความสามารถในการแนะนำนักศึกษาให้ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของทองเรียน อมรัชกุล (2525 : 53-54) ที่ว่า บุคลากรที่ปฏิบัติงานเกี่ยวกับอาหารและหอพักนั้นจะต้องมีพื้นฐานด้านการให้คำปรึกษาเฉพาะสาขา เช่น โภชนาการ และสามารถทำการวิจัยประเภทสถาบัน (Institutional Research) ได้ด้วย ในฐานะเป็นครู อาจารย์ และผู้สอน บุคคลเหล่านี้ควรจะเป็นผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ ในภาควิชาที่เกี่ยวข้อง เช่น แนะนำการศึกษา โภชนาการ และคหกรรมศาสตร์ ฯลฯ การปฏิบัติงานต่าง ๆ ของบุคคลเหล่านี้ในหอพักนิสิต เช่น การให้คำปรึกษา ให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิชาการที่คนสอนด้วย หาใช่งานเฉพาะที่ต้องปฏิบัติประจำแต่อย่างเดียวย ในท้ายที่สุดบุคลากรเหล่านี้จะต้องทำตนเป็นนักการศึกษาโดยทั่วไปที่ให้การอบรมสั่งสอนแก่นิสิต เมื่ออยู่ในโรงอาหาร หรือหอพักนิสิตด้วย คล้ายการสอนนิสิตในห้องเรียน

ส่วนหัวหน้าหน่วยหอพัก (Residence Hall Assistant) นั้น บุรีฤทัย จงกลณี (2525 : 47) กล่าวว่าบุคลากรกลุ่มนี้ จะทำงานร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษาหอพัก เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในหอพักนั้น ๆ หัวหน้าหน่วยหอพักนี้ บางครั้งก็เป็นข้าราชการที่จ้างขึ้นมาสำหรับในต่างประเทศบางสถาบันก็ให้นักศึกษาระดับปริญญาโท ปริญญาเอกที่อยู่ในหอพักนั้นด้วย ทั้งนี้แพ็ควูด (Packwood 1977 : 143-144) ได้ให้ความเห็นว่า ประเด็นหนึ่งที่ควรพิจารณา

ในการคัดเลือกหัวหน้าหน่วยหอพัก (Residence Hall Assistant) ก็คือ ต้องพิจารณาคัดเลือกบุคคลที่คิดว่าสามารถเข้ากับนักศึกษาที่อยู่หอพักได้เป็นอย่างดี คือมีคุณลักษณะคล้าย ๆ กับนักศึกษาที่เขาจะต้องไปดูแล ในการคัดเลือกอาจใช้วิธีทดสอบบุคลิกภาพ ความสนใจและลักษณะความเป็นผู้นำ และควรมีการอบรมทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติให้เขาเหล่านั้น เข้าใจในภาระหน้าที่ที่จะต้องรับผิดชอบและปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ระบบการบริหารและบุคลากรของหอพักนิสิตจุฬาฯ ในปัจจุบันได้จัดให้งานหอพักนิสิต นักศึกษาอยู่ในความควบคุมดูแลของฝ่ายกิจการนิสิต และมีคณะกรรมการดำเนินงานหอพักนิสิต ประกอบด้วย รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต ผู้อำนวยการกองกิจการนิสิต อนุสาสกรหอพักนิสิตชาย อนุสาสกรหอพักนิสิตหญิง เลขานุการฝ่ายกิจการนิสิต ผู้แทนกองอาคารสถานที่ ผู้แทนคณะกรรมการนิสิตหอพักนิสิตชาย ผู้แทนคณะกรรมการนิสิตหอพักนิสิตหญิง หัวหน้าแผนกบริการและสวัสดิการ หัวหน้าหน่วยหอพักนิสิตชายและหัวหน้าหน่วยหอพักนิสิตหญิง คณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่รองอธิการบดีฝ่ายกิจการนิสิต เกี่ยวกับการดำเนินงานหอพัก พิจารณาและดำเนินงานเกี่ยวกับหอพัก จัดวางระเบียบข้อบังคับ เกี่ยวกับหอพัก เสนอต่อมหาวิทยาลัย จัดตั้งงบประมาณเพื่อเสนอต่อมหาวิทยาลัย ลงโทษนิสิตหอพักผู้ฝ่าฝืนระเบียบและข้อบังคับของหอพัก รวมทั้งพิจารณาและให้ความเห็นใดๆอันเกี่ยวกับหอพักตามที่อนุสาสกรเสนอ (ระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ว่าด้วย หอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529 : 2-3)

การปกครองและกฎระเบียบ

ในยุคเริ่มแรกหอพักนิสิตนักศึกษาทั้งในและต่างประเทศมีความมุ่งหมาย เพื่อต้องการบริการที่อยู่อาศัยให้นิสิตนักศึกษาเท่านั้น การพัฒนาด้านอื่นๆ ยังไม่คำนึงถึงมากนัก การปกครองนักศึกษาที่หอพักก็จัดเป็นแบบพ่อปกครองลูก (In loco parentis) โดยเฉพาะอย่างยิ่งหอพักนักศึกษาในประเทศไทย และหอพักนักศึกษาหญิงจะเคร่งครัดในระเบียบวินัย ซึ่งประกอบด้วยข้อปฏิบัติ และข้อห้ามในระหว่างที่นักศึกษาพักอาศัยอยู่ในหอพักมากกว่าหอพักนักศึกษาชายแต่ปัจจุบันสภาพการณ์ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงไป นักศึกษามีความคิดเป็นอิสระสังคมมีความเป็นประชาธิปไตยสูง และผู้บริหารของรัฐเริ่มมองเห็นความสำคัญของหอพักในการที่จะช่วยพัฒนานักศึกษามากขึ้น จึงมีการเลือกตั้งคณะกรรมการนักศึกษา เป็นผู้ดำเนินการบริหารหอพัก แต่ก็ยังอยู่ภายใต้การดูแลของอนุสาสกรหอพักนักศึกษานั้น ๆ (เขาวลัทธิ คัดโนภาส 2523 : 272-276)

ศรัณย์ คำวิสุทธิ (2517 : 89) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการปกครองและกฎระเบียบของหอพักนักศึกษาว่า อาจารย์ประจำหอพักควรจะมีคามรับผิดชอบในหน้าที่ให้ความใกล้ชิดสนิมสนมกับนิสิตผู้พักอาศัย กฎระเบียบต่างๆ ของหอพักควรปรับปรุงให้ทันสมัยและอยู่ในลักษณะปฏิบัติได้ ดังที่วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2528 : 10) กล่าวว่าระเบียบต่าง ๆ ที่ขัดต่อการส่งเสริมให้นักศึกษาได้เป็นผู้ใหญ่ ควรจะเลิกเสีย เช่น การบังคับเวลากลับเข้าสู่หอพัก เป็นต้น เพราะถ้ากฎระเบียบของหอพักไม่เป็นไปในทางที่บังคับแล้ว เด็กก็จะมีคามเชื่อถือในหอพักและคณะกรรมการของหอพัก (Wilder 2504 : 65) นอกจากนี้ทองเรียน อมรัชกุล (2525:53) ยังได้กล่าวเกี่ยวกับแนวปฏิบัติทั่วไปในการให้บริการอาหารและหอพักว่า ในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นอยู่ของนิสิต มหาวิทยาลัยควรจะให้นิสิตนักศึกษาที่อยู่ในหอพักได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกฎเกณฑ์ข้อบังคับ รวมทั้งนโยบายเกี่ยวกับความเป็นอยู่ภายในหอพัก ทั้งนี้อาจจะได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการประจำหอพัก เพื่อการปกครองตัวเองของนิสิตพร้อมทั้งจัดงานในหอพักให้เป็นระบบ (System Approach) รวมทั้งให้มีการจำแนกลักษณะงาน (Job Description) ของเจ้าหน้าที่และกรรมการแต่ละชุดให้เด่นชัดด้วย

ดังนั้นกฎระเบียบของหอพักที่ดีจึงควรมีการปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน และให้นักศึกษาได้มีส่วนร่วมในการร่างกฎระเบียบของหอพักด้วย เพราะหอพักของวิทยาลัยนอกจากจะให้บริการในเรื่องที่พักอาศัยแล้ว ก็ควรให้นิสิตทุกคนได้มีส่วนร่วมในการบริหารงานด้านต่างๆ ของหอพักด้วย (Williamson 1961 : 31) ทั้งนี้เพื่อช่วยให้บรรยากาศการอยู่ร่วมกันของนิสิตหอพักเอื้อต่อการพัฒนานิสิตผู้อยู่อาศัยอย่างแท้จริง และยังจะช่วยให้กฎระเบียบที่ร่างขึ้นนั้นนำไปสู่การปฏิบัติได้ด้วย

จ. อาคารสถานที่ และการจัดบริการและสวัสดิการของหอพักนิสิตนักศึกษา

อาคารสถานที่ของหอพักนิสิตนักศึกษา

เกี่ยวกับสถานที่ตั้งหอพักนักศึกษานั้น แฟร์ไชลด์ (Fairchild quoted in Fitzgerald and others 1970) ได้ให้ความเห็นว่าหอพักนักศึกษาของมหาวิทยาลัยควรเป็นสถานที่ให้ความปลอดภัยกับผู้พักอาศัย เป็นสถานที่ที่ผู้พักอาศัยเดินทางไปได้ตลอด 24 ชั่วโมง ได้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และควรมีสิ่งอำนวยความสะดวก เครื่องมือ เครื่องใช้ต่างๆ เช่น เครื่องซักผ้า โทรทัศน์ ฯลฯ ไว้ให้บริการด้วย ในการวางแผนก่อสร้างหอพักจึงควรมี สถาปนิก

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข หัวหน้าฝ่ายหอพัก วิศวกร และบุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เข้าร่วมประชุมวางแผนพร้อมกัน เพื่อให้ได้รูปแบบลักษณะของที่พักอาศัยที่เหมาะสมและใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

แพ็ควูด (Packwood 1977 : 133) ได้ให้ความเห็นว่า อาคารหอพักนักศึกษาที่พึงประสงค์นั้นจะต้องเป็นอาคารที่มีการขยายตัวได้และเปลี่ยนแปลงได้ อาคารที่พักรควรเป็นลักษณะที่ให้นักศึกษาสามารถเลือกจากห้องเดี่ยว อพาร์ทเมนต์ ที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างครบครันหรืออาคารที่มีห้องครัวที่สามารถใช้เครื่องใช้ไฟฟ้าได้ทุกชนิด เป็นต้น นอกจากนี้ ลักษณะของหอพักจะต้องมีการพัฒนาปรับปรุงได้ เช่น มีฝาผนังที่สามารถเคลื่อนย้ายได้ และเครื่องตกแต่งห้องไม่ติดฝาผนัง เพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษามีอิสระที่จะจัดสิ่งต่างๆ ในที่พักอาศัยตามความต้องการของตนได้โดยไม่ถูกตำหนิ เป็นต้น

นอกจากนี้รัตน ประเสริฐกุล (อ้างถึงในเจดิม ไชยวิจิตร 2518 : 9-12) ได้กล่าวเกี่ยวกับลักษณะของหอพักที่ดีไว้ว่าหอพักควรอยู่เป็นเอกเทศรั้วรอบขอบชิด มีบริเวณกว้างขวางพอสมควร มีสนามหญ้าและที่สำหรับนั่งเล่น ตัวอาคารหันถูกทิศทางแดด ลมและแสงสว่างเพื่อสุขภาพพลานามัยของผู้พักอาศัย ห้องนอนควรเป็นห้องเดี่ยวหรือห้องคู่ ภายในห้องต้องมี เตียง ที่นอน หมอน โต๊ะ เก้าอี้ ไฟฟ้า ตู้ใส่เสื้อผ้า กุญแจ ตะกร้าผง ไม้กวาด ควรใช้มุ้งลวด ถ้าเป็นห้องนอนรวมควรจะกว้างเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้สะดวก ห้องรับแขกควรอยู่ด้านหน้าของตัวอาคาร มีชุดรับแขก หนังสือพิมพ์ไว้รับรองผู้มาเยี่ยม ห้องน้ำห้องส้วมก็ควรสะอาดมีขนาดพอเหมาะ จำนวนห้องน้ำต่อคนเฉลี่ย 10 คน:1 ห้อง นอกจากนี้หอพักก็ควรมีห้องอาหารและห้องครัว มีบริการด้านสังคมและสันทนาการ มีห้องนั่งเล่น ห้องกีฬาในร่ม ซึ่งห้องกีฬานี้อาจใช้เป็นที่พักผ่อนของหอพัก ดังนั้นจึงควรกว้างพอสมควร

ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอิสระ บันชูด (2515 : 16-17) ที่ว่า หอพักที่มีลักษณะดี ควรตั้งอยู่ในทำเลที่เหมาะสม สะดวกแก่การไปมา อยู่ใกล้สถานศึกษา ไม่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรม โรงงานหรือสถานเริงรมย์ต่าง ๆ ภายในหอพักกว้างขวางพอสมควร มีที่พักผ่อนหย่อนใจภายในหอพักมีอากาศถ่ายเทได้สะดวกแดดส่องได้ ห้องน้ำสะอาดและมีเพียงพอสำหรับผู้พัก

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าลักษณะของหอพักที่ดีจะต้องมีลักษณะที่สนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจของผู้พักอาศัย มีการป้องกันอุบัติเหตุและมีการป้องกันโรคติดต่อภายในที่พักอาศัย เพื่อให้ผู้พักอาศัยมีสุขภาพอนามัยดีและถ้าทุกอย่างอยู่ในสภาพที่ดี ถูกสุขลักษณะแล้วก็จะช่วยให้ผู้พักอาศัยมีสุขภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญารวมทั้งความรู้สึกนึกคิดที่ดีได้

เช่นเดียวกัน ในทางตรงข้าม ถ้านักศึกษาค้นเคยหรืออยู่กับสภาพแวดล้อมทางด้านอาคารสถานที่ที่ขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย หรือสกปรกรกรุงรัง นานเข้าก็จะเกิดความเคยชินจนกลายเป็นนิสัยทำให้นักศึกษาเป็นคนไม่มีระเบียบวินัยได้เช่นกัน (สำเนาวิ ขจรศิลป์ 2524 : 1-3)

การจัดบริการและสวัสดิการของหอพักนิสิตนักศึกษา

ทองเรียน อมรัชกุล (2525 : 53) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับบริการด้านอาหารของหอพักมหาวิทยาลัยว่าจะต้องให้ประกันในด้านความสะอาด สุขภาพอนามัยและอื่นๆ รวมตลอดไปถึงผู้ประกอบอาหาร เครื่องมือ เครื่องใช้ในการประกอบอาหาร ยิ่งไปกว่านั้นจะต้องมีผู้สำเร็จการศึกษาทางบริหารธุรกิจ นักโภชนาการ และผู้เชี่ยวชาญด้านอาหารมาเป็นผู้ทำการนิเทศด้วย นอกจากนี้หอพักนิสิตทุกหอจะต้องจัดให้มีกิจกรรมทางสังคม มีอาสาสมัครประจำบ้าน ห้องรับแขก ห้องนั่งเล่น พร้อมเครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ และน้ำดื่ม มีห้องเล่นกีฬา ของหอพักซึ่งมีอุปกรณ์กีฬาครบครัน ห้องสมุดประจำหอพักก็มีหนังสือของหอพักพอที่จะใช้ในการค้นคว้าได้พอสมควร หน่วยงานของกิจการนิสิตอื่น ๆ เช่น ศูนย์การให้คำปรึกษาแก่นิสิต ก็ควรจะได้จัดสำนักงาน สาขาประจำอยู่ในหอพัก เพื่อให้บริการแก่นิสิตในหอพักด้วย นอกจากนี้ก็ควรจะได้จัดให้มีโครงการศึกษา และทำงาน (Work Study Program) เพื่อช่วยนิสิตนักศึกษาที่มีความจำเป็นในเรื่องการเงิน รวมทั้งเป็นที่ฝึกงานของนิสิต ดังเช่น หอพักที่ดำเนินการโดยองค์การทางศาสนาบางแห่งของประเทศไทย ซึ่งอาจารย์และนักศึกษาคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2510) ได้สำรวจพบว่ามีการจัดให้นักศึกษาหารายได้พิเศษ โดยให้ทำงานในหอพักนั้น สนับสนุนการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยส่งไปเป็นอาสาสมัคร ทำงานตามศูนย์บริการต่าง ๆ และมีกิจกรรมที่จัดเป็นกลุ่ม เพื่อส่งเสริมให้รู้จักการทำงานร่วมกับผู้อื่น แต่หอพักเช่นว่านี้ก็มิมีประมาณ 10% เท่านั้น

นอกจากนี้เยาวลักษณ์ คัคโนภาส (2523 : 270-271) ได้กล่าวว่า สำหรับหอพักในประเทศไทยนั้นมหาวิทยาลัยจะจัดห้องสมุด ห้อง Common room ห้องปฐมพยาบาลไว้ตามหอพัก แต่สภาพของสถานที่ดังกล่าวยังต้องการการเอาใจใส่ดูแลและปรับปรุงอีกมาก เช่น หนังสือในห้องสมุดมีน้อย ห้องเล็กคับแคบ ห้องปฐมพยาบาลที่ยังจัดได้ไม่เหมาะสมเท่าที่ควร อนามัยหอพักจึงเป็นสิ่งที่น่าคำนึงมากในการจัดหอพักต่อไปในอนาคต แต่มหาวิทยาลัยส่วนมากก็ได้พยายามจัดสนามกีฬา สถานที่เล่นกีฬาประเภทต่าง ๆ ให้นักศึกษาได้ใช้เวลาว่าง ซึ่งก็ยังไม่เพียงพอกับความต้องการ แต่ทั้งนี้เยาวลักษณ์ คัคโนภาส ก็ได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่ามี

บริการอีกด้านหนึ่งที่สำคัญและเป็นที่ต้องการของนักศึกษามาก แต่มหาวิทยาลัยอาจไม่เห็นความสำคัญ หรือมองข้ามไปคือ สวนหย่อมและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจบริเวณหอพัก

ส่วนอัตราค่าบริการของหอพักนักศึกษานั้น สำเนาวิ ขจรศิลป์ (2525 : 96-99) กล่าวว่า หอพักนักศึกษาของสถาบันการศึกษาในประเทศไทย โดยทั่วไปจะเก็บค่าบริการหอพัก ในราคาที่ต่ำกว่าหอพักเอกชนถึงประมาณ 3 เท่าตัว ปัจจุบันค่าธรรมเนียมหอพักภาคละประมาณ 500-800 บาท หรือ 100-150 บาทต่อเดือน ในขณะที่ราคาค่าเช่าห้องพักของหอพักเอกชนเดือนละ 300-600 บาทต่อหนึ่งคน สถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยที่มีหอพักบริการให้นักศึกษาทุกแห่ง จึงต้องนำเงินจากหมวดอื่นมาใช้ในกิจการหอพัก ทำให้บริการในหอพัก มีน้อยกว่าหอพักในต่างประเทศ บุคลากรงานหอพักนักศึกษาจึงมีจำนวนไม่มาก และหอพักนักศึกษาส่วนใหญ่มิได้จัดอาหารเพื่อบริการนักศึกษาด้วย

และเกี่ยวกับอัตราค่าบริการของหอพักนักศึกษานี้ คณะกรรมการกิจการนิสิตนักศึกษา (Committee on Student Personnel Work, quoted in Fitzgerald and Others 1970) ได้รายงานไว้ว่า หอพักควรจะสามารถช่วยเหลือตนเองได้โดยเก็บค่าบริการที่หักอาศัยในราคาพอสมควร เพื่อนำมาจัดบริการแก่ผู้พักอาศัยได้อย่างเหมาะสม สำหรับเงินกำไรที่ได้ควรนำมาใช้จ่ายในการช่วยเหลือนิสิตนักศึกษาเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการจัดสอนภายในหอพักด้วย

ฉ. การจัดกิจกรรมของหอพักนิสิตนักศึกษา

โดยทั่วไปแล้วการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 อย่างคือ นิสิตนักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้จัดดำเนินกิจกรรม อาจารย์ในฐานะที่ปรึกษาและผู้สนับสนุน และสังคมและสถาบันการศึกษาในฐานะผู้สนับสนุนและส่งเสริม กิจกรรมนิสิตนักศึกษาแต่ละประเภทจึงได้รับความนิยมน้อยแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับความสนใจของนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ สถาบันอุดมศึกษาและภาวะของสังคม (จินตนา ยูนิพันธ์ 2525:125) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษา มหาวิทยาลัยต้องยึดหลักว่า ส่วนประกอบของกิจกรรมต้องสอดคล้องกับความต้องการในการพัฒนาตนเองของนักศึกษา ต้องจัดให้สัมพันธ์กันระหว่างกิจกรรมทั้งในและนอกชั้น เรียนและต้องสอดคล้องกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายนอกรั้วมหาวิทยาลัยด้วย นั่นคือการผสมผสานระหว่างการเรียนกับสังคมโดยที่กิจกรรมนั้นควรสนับสนุนให้นักศึกษา

เป็นผู้ใหญ่ มีวุฒิภาวะ และสามารถนำประสบการณ์นั้นไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พรขุสิ อาชวอรุ่ง 2525 : 267)

สำหรับกิจกรรมในหอพักนั้น แฟร์ไชลด์ (Fairchild, quoted in Fitzgerald and Others 1970) ได้ให้ความเห็นว่า กิจกรรมที่จัดควรจะได้สร้างบรรยากาศทางวิชาการ ขึ้น โดยการนำคณาจารย์เข้ามาพักอาศัยร่วมกับนิสิตนักศึกษาในหอพัก จัดห้องสมุด ห้องเรียน จัดงานนิทรรศการ และการแสดง การอภิปราย เป็นต้น โครงการและกิจกรรมต่างๆ ดังกล่าว ควรจะได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมอยู่เสมอ โดยผู้บริหารหอพักอาจไปศึกษางานจาก สถาบันอื่น หรือเชิญบุคคลภายนอกเข้ามาสังเกตและแสดงความคิดเห็น เป็นต้น และสิ่งที่ควรคำนึงถึงอย่างยิ่งต่อการจัดกิจกรรมในหอพัก คือ กิจกรรมที่มีคุณค่าที่สุดซึ่งสามารถชักจูงให้ผู้พักอาศัยได้มีส่วนร่วมด้วยความต้องการของตนเอง ฉะนั้นกิจกรรมต่าง ๆ จึงต้องเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของผู้พักอาศัย ถ้ากิจกรรมใดมีผู้สนใจน้อยลงอาจจะต้องจัดกิจกรรมใหม่ขึ้น แทนกิจกรรมดังกล่าว แต่การเปลี่ยนแปลงกิจกรรมไม่ควรเป็นไปในลักษณะของการลดกิจกรรมทางวิชาการลงหรือสร้างความสนุกสนาน เพื่อสนองตอบต่อความต้องการ เพียงชั่วคราวแก่ผู้พักอาศัย ซึ่งผิดไปจากวัตถุประสงค์ของสถาบันที่ต้องการพัฒนาสติปัญญาและความสามารถของบุคคล เพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะอย่างสมบูรณ์ในสังคม นอกจากนั้นแล้วการสื่อสารในหอพักก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการแจ้งหรือประกาศข่าวให้ผู้พักอาศัยได้ทราบถึงกิจกรรมและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหอพัก

ดังนั้นกิจกรรมที่อาจจัดได้ในหอพัก เพื่อพัฒนานิสิตนักศึกษาในด้านต่าง ๆ จึงมีดังนี้ (วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา 2529 : 101-105)

1. กิจกรรมส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันและฝึกความเป็นประชาธิปไตยในสถาบันอุดมศึกษา โดยการสนับสนุนให้มีการเลือกกรรมการนิสิตนักศึกษาประจำหอพักมีการประชุมปรึกษาหารือที่จะจัดกิจกรรมต่างๆ ในหอพัก เช่น การจัดฉายภาพยนตร์สารคดีต่าง ๆ ในวันสุดสัปดาห์ ซึ่งอาจจัดให้ฟรีหรือให้ช่วยค่าใช้จ่ายบ้างเล็กน้อย

2. กิจกรรมส่งเสริมกีฬา หอพักควรจัดอุปกรณ์และสถานที่สำหรับเล่นกีฬาไว้โดยหาอาสาสมัครที่จะช่วยสอนกีฬาต่างๆ ให้ เช่น จัดห้องสำหรับฝึกกายบริหาร โยคะ หรือกิจกรรมเข้าจังหวะ ควรมีสโมสรเทนนิส สนามบาสเกตบอล วอลเลย์บอล ไว้ให้นิสิตออกกำลังกาย

3. กิจกรรมส่งเสริมวิชาการ หอพักอาจจัดห้องสำหรับศึกษา มีห้องสมุดที่มีหนังสือที่จำเป็น มีอุปกรณ์โสตทัศนศึกษาไว้ให้นิสิตสามารถยืม เครื่องบันทึกเสียง จากการบรรยายของอาจารย์มาฟังได้ หรืออาจจะมีห้องสำหรับดูโทรทัศน์วงจรปิด ดูวีดีโอ ทำให้นิสิตนักศึกษาได้มีโอกาสชมทวนวิชาการที่ได้ศึกษานอกชั้นเรียนได้ นอกจากการจัดสถานที่ให้อ่านเวรคอบรรยากาศที่ชวนให้ศึกษาแล้ว กิจกรรมส่งเสริมวิชาการอาจจัดได้ในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น เชิญวิทยากรมาพูดในหัวข้อต่าง ๆ ในหอพักหรือบริเวณใกล้เคียง หอพัก สอนซ่อมเสริมในวิชาที่นิสิตนักศึกษาเรียนอ่อนอย่างต่อเนื่อง หรือสอนทบทวนบางวิชาที่ค่อนข้างยากเป็นครั้งคราว โดยอาจจะให้อาจารย์มาสอนหรืออาสาสมัครนิสิตนักศึกษาสอนกันเอง เปิดโทรทัศน์วงจรปิด จัดบริการวิทยุหรือโทรทัศน์การศึกษา สนทนาวิชาการระหว่างนิสิตกับอาจารย์ จัดทำเอกสารประกอบวิชาการ ฯลฯ

4. กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ความสามารถพิเศษเฉพาะตัว เช่น กิจกรรมดนตรี กิจกรรมละคร กิจกรรมศิลปะ หรือกิจกรรมราตรีต่าง ๆ เพื่อให้ผู้อยู่ในหอพักซึ่งมาจากภูมิภาคต่าง ๆ กันได้รู้จักขนบประเพณีของจังหวัดที่แตกต่างกันไป ทั้งอาหาร เพลง การแต่งกาย การละเล่น ศิลปะพื้นบ้าน ฯลฯ

5. กิจกรรมส่งเสริมระเบียบวินัย เช่น ฝึกการหนีไฟ กิจกรรมเปิดหอสนับสนุนให้มีการประกวดแต่งห้องพักด้วยวัสดุราคาถูกแต่สวยงาม สะอาดและเป็นระเบียบนอกจากนี้ก็อาจจะให้กรรมการประจำหอพักคอยสอดส่องดูแล ดักเตือน และมีการประชุม เสนอข้อคิดเห็น รับฟังความคิดเห็นกันในด้านระเบียบวินัยและการสร้างระเบียบวินัยในตนเอง

6. กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เพื่อปลูกฝังนิสัยการเสียสละและการนึกถึงผู้อื่น เพื่อจะได้เป็นบุคคลที่พึงประสงค์ของสังคม กิจกรรมที่จัดให้ได้ก็คือกิจกรรมทำสวนรอบหอพัก กิจกรรมตกแต่งหอ กิจกรรมปลูกต้นไม้รอบมหาวิทยาลัย กิจกรรมทำความสะอาดรอบ ๆ บริเวณสถานศึกษา กิจกรรมสอนเด็กลูกภารโรง กิจกรรมสอนพวกคนงานเด็กล้างชาม เด็กยกอาหารในโรงอาหารในวันเสาร์อาทิตย์และกิจกรรมอื่น ๆ ตามที่นิสิตนักศึกษามีความถนัดและความสนใจ

นอกจากนี้อาจจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการแนะนำ การใช้เวลาที่ถูกต้องการอบรมศีลธรรม จรรยา อบรมมารยาท และการวางตัวในการสมัครงาน การสัมภาษณ์ฝึกการปฏิบัติตนให้เป็นสุภาพบุรุษที่ดี รู้จักมารยาทของสังคม มารยาทในการนั่ง ยืน นอน หรือการรับประทานอาหาร

ฯลฯ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา 2528 : 97) ซึ่งในการฝึกการเข้าสังคมให้กับนิสิต นักศึกษานั้น อิศารัตน์ บุญสุข (2528 : 367) ได้ให้ความเห็นว่าถึงแม้ว่านิสิตนักศึกษาจะต้อง ฝึกการเข้าสังคมอย่างเป็นพิธีการด้วย แต่เมื่อเปรียบเทียบระหว่างการเข้าสังคมที่มีพิธีการกับที่ ไม่มีพิธีการแล้ว แบบหลังดูเหมือนจะสร้างพัฒนาการให้กับนิสิตนักศึกษามากกว่าและนิสิตจะไม่ ค่อยหลีกเลี่ยงโอกาสเช่นนี้ด้วย ในขณะที่เดียวกัน ไพฑูรย์ ลินลารัตน์ (2526 : 282-283) ก็ ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมวิชาการว่า ปริมาณของคนเข้าร่วมกิจกรรมวิชาการนั้นมิ มีความสำคัญน้อยมาก และถ้าเป็นกิจกรรมเพื่อวิชาการอย่างแท้จริงแล้ว แม้มีคนเข้าร่วมเพียง 10-20 คน ก็สามารถสร้างสรรค์วิชาการขึ้นมาได้ และจะได้อย่างดีด้วย

ส่วนกิจกรรมการรับน้องใหม่หอพักของนักศึกษารุ่นพี่นั้น วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ และคณะ (2525 : 52) ได้ให้ความเห็นว่า ควรเน้นเรื่องความรักความอบอุ่นใจและความมั่นคงทาง จิตใจเป็นหลักสำคัญ ทั้งนี้นักศึกษาใหม่บางรายอาจจะเผชิญกับปัญหาการปรับตัวในด้านต่าง ๆ ก็ ได้ หากรุ่นพี่ให้การต้อนรับนักศึกษารุ่นน้องโดยวิธีรุนแรงแล้ว อาจจะทำให้นักศึกษารุ่นน้องบาง รายมีความกลัว วิตกกังวลอันอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิตได้

ถึงแม้ว่าในหอพักจะสามารถจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เอื้อต่อการพัฒนานิสิตนักศึกษาได้ มากมายหลายประเภท แต่สำหรับประเทศไทยแล้วหอพักนักศึกษายังคงเป็นสถานที่ที่ใช้เพื่อการ พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมต่าง ๆ ในหอพักยังมีน้อยมาก เช่น งานวันรับน้องใหม่ งานวัน วิชาบูชา งานชมรมชาวเหนือ ฯลฯ (เขาวลัทธิ คัดในภาส 2523 : 275) ซึ่งการจัด กิจกรรมของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น อดีตนิสิตหอพักผู้หนึ่งได้กล่าวไว้ในบทความ เรื่อง "ผมรู้เพราะผมอยู่ที่นี้" (2520:ก-ฉ) พอสรุปได้ว่า กิจกรรมในหอพักไม่ค่อยมีกิจกรรม วิชาการ และปัญหาการขาดความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของหอพักนั้น เกิดจากกิจกรรมนั้นไม่ ตรงตามความต้องการของชาวหอ จึงไม่มีแรงจูงใจให้อยากเข้าไปร่วม หรือบางครั้งอยากเข้า ไปร่วมแต่ไม่มีช่องทางให้เข้าไปร่วม ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ สนิท ตงศิริ (2518 : ไม่มี เลขหน้า) ที่ว่า...ความผิดพลาดของกรรมการทุกชุดที่ผ่านมาคือ งานเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์ ของหอพัก ไม่ได้พอทั้งภายในหอพักและสังคมภายนอกทำให้กิจกรรมที่กรรมการจัดขึ้นไม่ได้รับความ สนใจจากชาวหอเท่าที่ควร กรรมการหอที่ได้รับความนิยมจากชาวหอมากที่สุด คือ กรรมการชุด มี 2514 ซึ่งทำงานอย่างมีระเบียบวิธีมีการวิเคราะห์ความต้องการของชาวหอ แต่ละชั้นปีการ ศึกษาแต่ละคณะ และแต่ละคนที่มาจากภาคต่างๆ ก่อนว่ามีความสนใจทางด้านไหนมากที่สุด แล้ว ก็จัดกิจกรรมที่ชาวหอส่วนมากต้องการ แทนการจัดกิจกรรมที่คำนึงถึงแต่ความต้องการ ความ สามารถของชาวหอ และกิจกรรมในอดีตเป็นสำคัญ

ประเภทของกิจกรรมที่หอพักนิสิตจัดในปัจจุบันนี้ ส่วนมากเป็นกิจกรรม เน้นหนักในด้าน บันเทิง ที่จัดเป็นประจำ ได้แก่ การรับน้องใหม่ แคมป์น้องใหม่ บายศรีสู่ขวัญ งานควลเพลง ทำบุญหอ รื่นเรียงชาวหอ พัฒนาหอ ค่ายหอ กีฬาหอ ทัศนศึกษา บำเพ็ญประโยชน์ จัดรื้อขบวน งานฟุตบอลประเพณี และร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัย เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการจัดสัมมนา ระหว่างคณะกรรมการนิสิตหอพัก อนุสาสทหรือผู้ช่วยอนุสาสทหอพักและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการ ทำงานของหอพัก จัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ระหว่างผู้บริหารและอาจารย์กับนิสิตหอพักทั้งชาย และหญิง จัดประชุมนิสิตทั้งหอพัก จัดงานคืนสู่เหย้า ร่วมกับชมรมนิสิตเก่าหอพัก (กิจการนิสิต, ฝ่าย 2528:27) การจัดกิจกรรมของหอพักส่วนมากเป็นกิจกรรมแบบปิดอยู่ในหอพัก และกำลัง พัฒนามาสู่การจัดกิจกรรมที่เปิดให้คนข้างนอกเข้าไปมีส่วนร่วม หรือเข้ามาร่วมกับคนภายนอก มากขึ้น แต่ทั้งนี้ตามความคิดของผู้ที่เกี่ยวข้องกับหอพักนิสิตส่วนมากยังเห็นว่า การจัดกิจกรรมก็ ยังประสบปัญหาด้านขาดความร่วมมือในการจัดอยู่มาก

ช. ลักษณะการจัดหอพักนิสิตนักศึกษา

จากวัตถุประสงค์ของการจัดหอพักในอดีต ที่มุ่งให้หอพักเป็นที่อยู่อาศัยที่สะดวกปลอดภัย เป็นที่อบรมบ่มนิสัยให้นักศึกษาได้ปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสถาบันด้วยการปกครองแบบพ่อ ปกครองลูก (In loco parentis) ได้พัฒนามาสู่การเน้นเพิ่มในวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนา นักศึกษาแต่ละคน ทำให้การจัดหอพักซึ่งมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของหอพัก สามารถจัดได้ หลายรูปแบบ แต่การจัดหอพักแบบศูนย์ศึกษาและอาศัย (Living Learning Center) เป็น การจัดหอพักที่กำลังนิยมมากในสหรัฐอเมริกา เพราะสามารถพัฒนานักศึกษาได้ในมิติที่กว้างกว่า การจัดหอพักแบบอื่น ๆ (หัสตินทร์ เขาวนปรีชา 2527 : 94) และสนองต่อหลักการอุดมศึกษา ด้านบุคคลากร นิสิตนักศึกษาในปัจจุบัน ซึ่งเห็นว่าหอพักเป็นศูนย์กลางสำหรับพัฒนานิสิตนักศึกษา ทั้งด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ ทัศนคติ ความรับผิดชอบ ตลอดจนด้านวิชาการได้เป็นอย่างดีด้วย

ลักษณะการจัดหอพักแบบศูนย์ศึกษาและอาศัยนี้ มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความ เห็นเกี่ยวกับหลักการและการดำเนินงานไว้พอสรุปได้ดังนี้

ริเคอร์ (Riker, quoted in Packwood 1977 : 137-140) ได้กล่าวถึง สมมุติฐานในการจัดหอพักแบบศูนย์ศึกษาและอาศัยว่า หอพักจะจัดสภาพแวดล้อมทั้งด้านที่พักอาศัย และสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษา และสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาการทางสติปัญญา ตลอดจนการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการแบบรวม (Total process) และเขายังได้กล่าวถึงการ จัดโครงการศึกษาโดยเฉพาะการเรียนรู้ในหอพักที่วางแผนไว้สำหรับหอพักขนาดใหญ่ว่ามีเป้าหมาย

สำคัญคือการพัฒนาความรู้ ความคิด ซึ่งจำเป็นที่หอพักจะต้องสร้างบรรยากาศที่อำนวยความสะดวก การพัฒนานิสัยของการเรียนที่ดี ซึ่งได้แก่การใช้ห้องสมุดอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดโครงการทบทวนบทเรียน การสัมมนาและห้องเรียนอิสระสำหรับนิสิตนักศึกษาที่มีความรู้เป็นผู้ดำเนินการสอนกันเอง เป็นต้น ดังนั้นหอพักจึงต้องจัดสถานที่สำหรับห้องสมุดขนาดเล็ก ซึ่งมีหนังสือและวารสารอ้างอิงอย่างเพียงพอและสถานที่สำหรับการสอน ตลอดจนอุปกรณ์ต่างๆ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ ความร่วมมือของคณาจารย์ในการให้ความช่วยเหลือทางด้านการศึกษาให้คำปรึกษาทั้งปัญหาส่วนตัวและการเลือกอาชีพภายในหอพักด้วย

ดังนั้นการที่จะเสริมสร้างให้หอพักเป็นศูนย์การศึกษาและอาศัย (Living Learning Center) จึงจัดได้หลายประการดังนี้ (วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา 2528 : 106)

1. จัดสิ่งแวดล้อมภายในหอพักให้เกิดความมีระเบียบวินัยและความสะอาดสวยงาม
2. สร้างสิ่งแวดล้อมให้เกิดสัมฤทธิผลทางการเรียน
3. จัดประสบการณ์หรือกิจกรรมที่พัฒนาทักษะทางสังคม
4. จัดให้มีโภชนาการที่ถูกต้องเหมาะสม
5. จัดให้มีสันทนาการ
6. จัดให้มีสุขภาพอนามัย
7. จัดให้มีพัฒนาความเป็นผู้นำ
8. จัดให้มีชีวิตชีวาในสิ่งแวดล้อมที่ดี
9. จัดให้มีแนะแนวด้านต่าง ๆ

นอกจากนี้หัสตินทร์ เขาวนปรีชา (2527 : 94-97) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดหอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัยที่มหาวิทยาลัยอินเดียน่า บลูมมิงตัน สหรัฐอเมริกา ว่าในศูนย์จะมีนักศึกษาระดับปริญญาตรีพร้อมด้วยคณาจารย์และครอบครัวอาศัยอยู่ในศูนย์นี้ กิจกรรมที่จัดในศูนย์ได้แก่ กิจกรรมที่นิยมจัดกันในมหาวิทยาลัย โดยมีจุดมุ่งหมายให้ศูนย์เป็นที่ซึ่งนักศึกษาคำเนินชีวิต โดยจะดำรงรักษาสภาพการดำรงชีวิตที่ดีเอาไว้ และสร้างสรรค์ให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมกิจกรรมในศูนย์ จะเน้นการส่งเสริมมิตรภาพอย่างเป็นกันเองระหว่างเพื่อนมากเท่า ๆ กับระบบกรรมการและกิจกรรมทั้งหลาย การสนทนา การอภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างไม่เป็นทางการนับเป็นกิจกรรมที่สำคัญ และเป็นบทบาทที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ ซึ่งเกิดจากความคิด วางแผนลงมือปฏิบัติของนักศึกษาในหอพักเอง ภายใต

การช่วยเหลือแนะนำของฝ่ายบริหารศูนย์และผู้ช่วยอนุสาสก์ สมาชิกทุกคนของศูนย์จะต้องมีส่วนร่วมผูกพันกันในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของศูนย์ กิจกรรมเหล่านี้จะบริหารและดำเนินงานโดยคณะกรรมการเฉพาะกิจ ส่วนการบริหารหอพักอยู่ในรูปของคณะกรรมการปกครองหอพัก (Board of Governors) ซึ่งประกอบด้วยหัวหน้านักศึกษาหอพักเป็นประธาน และมีคณะกรรมการช่วยการปกครอง ช่วยกันควบคุมดูแลการเงินและจัดสรรเงิน เพื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ส่วนเรื่องระเบียบวินัยของหอพักจะดูแลโดยคณะกรรมการนักศึกษามุคกลาง (Student Judicial Board) และในแต่ละชั้น (Floor) หรือแต่ละหน่วย (Unit) หอพัก จะมีสำนักงานคอยควบคุมดูแลเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย เหมาะสม และรายงานเรื่องราวต่าง ๆ ไปยังคณะกรรมการกลางหอพัก (Dormitory Wide Board) อีกต่อหนึ่งด้วย

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าการจัดหอพักในต่างประเทศ เพื่อให้เป็นศูนย์การศึกษาและอาศัยนั้น มหาวิทยาลัยจะพยายามจัดกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้ง โปรแกรมการศึกษาภายในหอพัก ให้เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย และการพัฒนาตนเองของนิสิตนักศึกษา ด้วยการใช้วิธีการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้มากที่สุด ดังที่ วิลสัน (Wilson 1968) กล่าวว่า ศูนย์การศึกษาและอาศัยในหอพักนั้นจะเสริมสร้างให้นิสิตนักศึกษาเกิดความรู้สึกว่า การเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และนำไปสู่ความเข้าใจตนเองและสังคมที่อยู่อาศัย... และด้วยความนิยมเกี่ยวกับการจัดหอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัยของต่างประเทศ จึงได้มีผู้ทดลองจัดการศึกษาในหอพักในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งปรากฏผลการทดลองดังนี้

1. โครงการทดลองของวิทยาลัย Stephens เลย์ดอน (Leydon 1966 อ้างถึงใน วุฒิสถก สกส. 2524 : 36-39) ได้กล่าวถึงการวิจัยของวิทยาลัย Stephens ว่าได้มีการวางแผนในการทดลองประสิทธิภาพของการอยู่อาศัยในหอพักกับการเรียนของนิสิตนักศึกษา ระดับปริญญาตรี หอพักที่ใช้ในการทดลองเป็นหอพักใหญ่ ซึ่งมีที่ทำการของอาจารย์ ห้องเอนกประสงค์สำหรับการเรียนและการพักผ่อนด้วย โดยมีการวางแผนการใช้หอพักเป็นที่รวมกลุ่มนิสิตนักศึกษาและคณาจารย์ สำหรับโครงการเรียนนั้นโดยปกติจะเปิดวิชาเลือกให้เรียนอย่างอิสระ แต่โครงการเรียนในหอพักจะจัดขึ้นเป็นพิเศษ แยกต่างจากโครงการเรียนปกติ โดยจะเปิดวิชาที่เป็นพื้นฐานในการเรียนของนิสิตนักศึกษาแต่ละคน และคณาจารย์ผู้สอนจะประสานงานกันอย่างใกล้ชิด มีคณาจารย์จำนวน 5 คน เป็นผู้รับผิดชอบโครงการโดยส่วนรวม ซึ่งประกอบด้วยอาจารย์ผู้สอนวิชาพื้นฐาน 4 คน และผู้ให้คำปรึกษาประจำหอพัก 1 คน คณาจารย์จะส่งเสริม

ให้นักศึกษาทำการวิจัยส่วนตัว การศึกษานอกสถานที่ และเรียนด้วยตนเอง และให้อิสระต่อคณาจารย์ในการกำหนดตารางเรียน กิจกรรมและวิธีสอนต่าง ๆ โครงการนี้ใช้กับนิสิตนักศึกษาทุกระดับชั้น แต่ในปัจจุบันใช้กับนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 1

จากการทดลองโครงการของวิทยาลัย Stephens นี้ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดีและเป็นนวัตกรรมใหม่ที่น่าสนใจ นอกจากนี้ก็มีการทดลองของวิทยาลัย Justin Morrill มหาวิทยาลัยแห่งรัฐมิชิแกน (Blackman อ้างถึงในวุฒิปล สกส.เกียรติ 2524 : 39) ซึ่งได้จัดตั้งหอพักขึ้นใหม่โดยมีโครงสร้างของหอพักแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นหอพักนิสิตนักศึกษาชาย ส่วนที่เป็นหอพักนิสิตนักศึกษาหญิง และศูนย์ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหอพักทั้งสอง ในศูนย์ประกอบด้วย บาร์ ห้องอาหาร ห้องนันทนาการ ห้องเรียน ห้องทดลองวิทยาศาสตร์ ที่ทำการของคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ห้องประชุมและห้องสมุด การทดลองครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะพยายามยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ในด้านวัฒนธรรม และสติปัญญาแก่ผู้พักอาศัย โดยจัดห้องสมุด ห้องทำงานของสภานิสิตนักศึกษา ห้องให้คำปรึกษา ที่ทำการของอาจารย์ที่ปรึกษา การเปิดวิชาเรียนในหอพัก และกิจกรรมร่วมหลักสูตร โดยนิสิตนักศึกษาทั้งชายและหญิงจะใช้สถานที่ที่ศูนย์นี้ร่วมกัน

สภาพของหอพักช่วยส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาและอาจารย์ ได้มีโอกาสสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหลังเลิกเรียนแล้วในสถานที่ต่างๆ เช่น ในบาร์ ห้องอาหาร หรือแม้แต่ทางเดินในหอพัก และห้องพัก ซึ่งจะช่วยสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดให้เกิดขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้แล้วการเปิดสอนวิชาภายในหอพักซึ่งเป็นวิชาพื้นฐานจะช่วยอำนวยความสะดวกแก่นิสิตนักศึกษาในการจัดเวลาเรียนและประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาเดินทาง การสอนในบางวิชาจะใช้สอนทางโทรทัศน์วงจรปิด ซึ่งทางหอพักได้จัดห้องเรียนเฉพาะไว้ การสอนทางโทรทัศน์นี้จะทำการสอนในช่วงเช้า และทบทวนในเวลากลางวัน เย็น หรือค่ำ และบางครั้งคณาจารย์อาจจัดการบรรยายขึ้นในช่วงเวลาเย็นหรือค่ำ หรืออาจเชิญผู้มีชื่อเสียงมาบรรยายและเยี่ยมชมด้วย

การบริการด้านอื่น ๆ ภายในหอพักที่ช่วยส่งเสริมการเรียนได้เป็นอย่างดี ก็คือการบริการให้คำปรึกษาภายในหอพัก โดยผู้ให้คำปรึกษาจะประสานงานกับคณาจารย์และผู้เกี่ยวข้องในการติดตามผลและสังเกตพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษา การบริการห้องสมุดที่มีหนังสือมากพอสมควร และมีเทปและเครื่องเล่นพร้อมหูฟัง การบริการแลกเปลี่ยนหนังสือเรียนที่ใช้แล้วหรือซื้อในราคาถูก และบริการนันทนาการซึ่งได้แก่การแสดงดนตรี และอื่น ๆ ตลอดจนปาร์กกา

การจัดโครงการดังกล่าวนับว่าเป็นผลดีต่อการศึกษาในหอพักเป็นอย่างมาก นิสิต นักศึกษาให้ความสนใจต่อกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดีมากกว้างงานที่จัดขึ้นในมหาวิทยาลัย เสียอีก ตลอดจนความภาคภูมิใจในผลการเรียนของเขา ถึงแม้ว่าผลการเรียนของเขา จะไม่แตกต่างจากนิสิตนักศึกษาในหอพักธรรมดาก็ตาม

การทดลองทั้งสองโครงการข้างต้น แสดงให้เห็นถึงความพยายามของมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยในการสร้างหอพักให้เป็นสถานที่ที่จะช่วยพัฒนาสติปัญญาและความรู้ให้สัมพันธ์กับการเรียนของนิสิตนักศึกษาภายในมหาวิทยาลัย เพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการเรียน นอกจากนี้ยังเป็นนวัตกรรมใหม่ในการจัดการศึกษาอีกด้วย

สำหรับประเทศไทยนั้น หอพักนักศึกษายังไม่ได้รับการพัฒนาเพื่อสนับสนุนการเรียนในมหาวิทยาลัยอย่างจริงจัง เหมือนกับต่างประเทศ นอกจากหอนอนโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงที่ประสานมิตร ซึ่งปัจจุบันได้ยกเลิกการมีหอพักไปแล้วนั้น เคยใช้วิธีการให้นักศึกษาจัดการอยู่และปกครองกันเอง แบบ Dormitory และแบบลูกเสือ (Boy Scout System) โดยนำ Advisor System คือ จัดแบ่งนักเรียนเป็นหมู่ ๆ แต่ละหมู่ขึ้นอยู่กับอาจารย์ ซึ่งเป็น Advisor เพื่อให้ นักเรียนได้ใกล้ชิดกับอาจารย์ในโรงเรียนมากขึ้น เพื่ออาจารย์จะได้ช่วยแก้ปัญหาของนักเรียน และยังเป็น การสนับสนุนและอบรมความประพฤติและวัฒนธรรมอันดีงามให้กับนักเรียนด้วย (สาโรช บัวศรี ม.ป.ป. : 25-28) และเนื่องจากการขยายตัวของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนกลางมีมากกว่าการขยายตัวด้านงานหอพัก หอพักจึงไม่เพียงพอกับความต้องการของนักศึกษา สถาบันจึงต้องมีนโยบายหลักเกณฑ์เพื่อกำหนดสิทธิการอยู่หอพักของนักศึกษา และโดยทั่วไปนักศึกษาผู้มีสิทธิในการพักอาศัยในหอพัก ได้แก่ นักศึกษาที่มีความจำเป็น เช่น มีฐานะยากจน มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด เป็นนักศึกษาใหม่ เป็นนักกีฬาของสถาบัน ต้องทำกิจกรรมมากในเวลาพักผ่อน หรือนักศึกษาที่มีผลการเรียนต่ำ โดยทั่วไปสถาบัน อุดมศึกษาจะแต่งตั้งกรรมการเพื่อพิจารณานักศึกษาเข้าพักอาศัยในหอพักซึ่งประกอบด้วย เจ้าหน้าที่หอพักและนักศึกษาซึ่งเป็นกรรมการหอพัก (สำเนาวิ ขจรศิลป์ 2525 : 100)

ส่วนการจัดว่าใครจะพักอยู่หอพักไหน ในสภาพสังคมไทยปัจจุบันการแยกเพศเป็นหอพักชาย หอพักหญิง ยังมีความจำเป็นการจัดให้นักศึกษาจากคณะต่างๆ อยู่ในหอพักเดียวกันจะทำให้ นักศึกษารู้จักเพื่อนนักศึกษาได้มากขึ้น ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาระหว่างคณะได้มาก การจัดให้นักศึกษาใหม่อยู่รวมกัน โดยเฉพาะก็อาจมีทั้งข้อดีและข้อเสีย แต่ทั้งนี้การจัดให้นักศึกษาเก่าอยู่

รวมกับนักศึกษาใหม่ที่เป็นรุ่นพี่จะเป็นสิ่งดีถ้ารุ่นพี่ในหอพักมีความประพฤติเรียบร้อย เพราะแนวโน้มที่นักศึกษาใหม่จะมีความประพฤติเช่นเดียวกับนักศึกษารุ่นพี่นั้นมีมาก (สำเนา ขจรศิลป์ 2525 : 100) ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้ว่าการจัดกลุ่มนิสิตนักศึกษาเข้าพักในหอพักนั้น ลักษณะหรือรูปแบบการจัดแบบใดจึงจะเหมาะสมที่สุด แต่ทั้งนี้ ธิดารัตน์ บุญนุช (2528 : 372) ก็ได้ให้ความเห็นว่า ถ้าสถาบันมุ่งที่จะพัฒนานิสิตนักศึกษาแล้วฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษาควรศึกษาอย่างเป็นระบบถึงความสนใจของนิสิตนักศึกษา และความต้องการตามขั้นการพัฒนาของนิสิตนักศึกษา เพื่อว่าจะได้กิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมดีกว่าที่สถาบันจะสรุปเอาเองว่านิสิตนักศึกษาแต่ละคนต้องการหรือได้รับประโยชน์จากสิ่งทีสถาบันจัดให้ นั่นคือสิ่งที่จัดให้นิสิตนักศึกษาเข้าพักนั้นคงต้องคำนึงถึงความต้องการของตัวนิสิตเองด้วย

จำนวนสมาชิกแต่ละห้องนั้น วัลลภา เทพหัสติน ณ อยุธยา (2528:102) ได้กล่าวว่า โดยสภาพของหอพักที่จัดแบ่งเป็นห้อง ๆ โดยทั่วไปแล้ว ถ้าเป็นหอพักของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีมักจะให้พักห้องละ 3 - 4 คน ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะธรรมชาติของนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีชอบกลุ่มเพื่อน ชอบเอะอะเฮฮาสนุกสนานอยู่แล้ว แต่ห้องของนิสิตนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาส่วนใหญ่มักจะเป็นห้องเดี่ยว เพราะต้องการความสงบเงียบเพื่อการอ่านหนังสือ ทำรายงาน และเรียนอย่างหนัก

สำหรับหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้น เคยคัดเลือกนิสิตเข้าพักในหอพักด้วยวิธีการต่างๆ เช่น ใช้วิธีสอบเขวามันท์ท่วงทิวาจา จับฉลากโดยแบ่งตามโควตาคณะ หรือให้นิสิตปีสุดท้ายที่จะจบจับฉลากออกจากหอพัก จนกระทั่งปัจจุบันนี้ใช้วิธีการคัดเลือกโดยการสัมภาษณ์และเลือกนิสิตที่มีความจำเป็นและความเหมาะสมที่สุดเท่านั้น (มยุรี ทาญตระกูล 2527 : 23) และในการคัดเลือกนั้น มหาวิทยาลัยก็ใช้วิธีการแต่งตั้งกรรมการทำหน้าที่สัมภาษณ์และพิจารณาคัดเลือกนิสิตเข้าอยู่หอพักเป็นคราว ๆ ไป และโดยทั่วไปคณะกรรมการคัดเลือกจะประกอบไปด้วยผู้อำนวยการกองกิจการนิสิต อนุสาสก์และผู้ช่วยอนุสาสก์ ผู้แทนนิสิตหอพัก หัวหน้าแผนกบริการและสวัสดิการ และหัวหน้าหน่วยหอพักนิสิต ในการคัดเลือกนิสิตเข้าพักในหอพักจะแยกกันสัมภาษณ์ระหว่างหอพักนิสิตหญิง และหอพักนิสิตชาย และยึดเกณฑ์เดียวกัน กล่าวคือ จะพิจารณาว่านิสิตมีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบว่าด้วยหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยหรือไม่ และแต่ละปีที่มีการคัดเลือกอาจจะเน้นคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งเป็นเกณฑ์สำคัญว่าคุณสมบัติข้ออื่นก็ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับนโยบายของมหาวิทยาลัยในแต่ละยุคสมัย เช่น อาจจะเน้นการคัดเลือกนิสิตที่มีความประพฤติดี

ไม่มีปัญหาสุขภาพจิต มากกว่าเรื่องฐานะของครอบครัว เพื่อให้หอพักกลายเป็นแหล่งสะสมปัญหา เป็นต้น แต่สิ่งหนึ่งที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายสมัย ก็คือการพิจารณารับสมัครชั้นปีที่ 1 ค่อนิสิตชั้นปีอื่น ๆ ด้วยอัตราส่วน 80 : 20

สำหรับคุณสมบัติของผู้มีสิทธิสมัครเข้าพักในหอพักนั้น นอกจากจะเป็นผู้ไม่มีโรคติดต่อร้ายแรง และโรคอันเป็นภัยต่อสังคมแล้วก็ต้องมีคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งดังนี้ (ระเบียบจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่าด้วยหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529)

1. เป็นนิสิตชั้นปริญญาตรี ที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด
2. เป็นนิสิตที่มีที่พักไม่สะดวกต่อการศึกษา
3. เป็นนิสิตที่มีหน้าที่ในกิจกรรมอันเป็นประโยชน์ต่อมหาวิทยาลัย
4. เป็นนิสิตต่างประเทศที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัย ตามโครงการของรัฐบาลไทย หรือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. เป็นบุคคลที่คณะกรรมการดำเนินงานหอพักพิจารณาให้เข้าพำนักได้เป็นกรณีพิเศษ

ส่วนการเข้าพำนักในหอพักนั้น ตามระเบียบว่าด้วยหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2529 ให้ผู้ได้รับการคัดเลือกเข้าพำนักในหอพักมีสิทธิพำนักในหอพักคราวละ 1 ปีการศึกษา เว้นแต่จะสิ้นสภาพการเป็นนิสิตก่อนสิ้นปีการศึกษาจะหมดสิทธิ์ในการพำนักในหอพักทันที

เกี่ยวกับการจัดนิสิตเข้าพักในหอพักนั้น หอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะจัดให้นิสิตเข้าพำนักในท้องที่อนุสาสน์จัดให้ตามความเหมาะสม จะย้ายห้องก่อนได้รับอนุญาตจากอนุสาสน์ไม่ได้ ต้องพำนักในท้องของตนเป็นประจำและต้องคืนหอพักให้กับมหาวิทยาลัยหลังจากกำหนดการปิดภาคการศึกษา 1 วัน โดยนิสิตผู้มีสิทธิเข้าพำนักจะต้องชำระค่าธรรมเนียมหอพักตามประกาศจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่องการชำระค่าธรรมเนียมหอพักและโดยทางปฏิบัติในปัจจุบันนี้หอพักนิสิตชายจะพยายามจัดให้นิสิตใหม่หอพักอยู่รวมกัน เป็นห้อง โดยหอ 1 หอ 2 จัดอยู่ห้องละ 3 คน และหอ 3 อยู่ห้องละ 4 คน ส่วนหอพักนิสิตหญิงใช้วิธีจัดนิสิตใหม่ให้เข้าอยู่ตามห้องที่ว่าง โดยแต่ละห้องจะมีนิสิตอยู่ห้องละ 3 คน ลักษณะการจัดหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปัจจุบันนี้จึงอยู่ในรูปแบบของการจัดตามที่อนุสาสน์ของแต่ละหอพักเห็นชอบ หรือจัดแบบนี้ต่อเนื่องกันมาหลายปีแล้ว แต่ทั้งนี้เมื่อนิสิตได้อยู่หอพักเป็นปีที่ 2 แล้ว ทั้งหอพักนิสิตชายและหอพักนิสิตหญิงจะเปิดโอกาสให้นิสิตเลือกผู้พักอาศัยร่วมห้องได้ตามความต้องการ

ตอนที่ 2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานหอพักนิสิตนักศึกษา

ก. งานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักศึกษาหอพัก

เกี่ยวกับคุณลักษณะทั่ว ๆ ไปของนักศึกษาหอพัก

ศิริอร ชันธหัทธ์ (2527 : 68-70) ได้ศึกษาคุณลักษณะ 4 ด้าน คือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความมีวินัยในตนเอง ความรู้สึกรับผิดชอบและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของนักศึกษาประจำหอพักวิทยาลัยและนักศึกษาเดินเรียนของวิทยาลัยกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ปีการศึกษา 2526 พบว่า นักศึกษาประจำหอพักมีคุณลักษณะทั้ง 4 ด้าน สูงกว่านักศึกษาเดินเรียน ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ วิภา พงษ์พิจิตร (2529 : 86-87) ที่ได้ศึกษาลักษณะของนิสิตหอพักจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในด้านความมีมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ ความมีวินัยในตนเอง และความเอื้อเฟื้อ พบว่า นิสิตหอพักรับรู้อย่างสอดคล้องกันว่าตนเองมีมนุษยสัมพันธ์ ความรับผิดชอบ อยู่ในระดับสูง และมีวินัยในตนเองอยู่ในระดับปานกลาง

ส่วนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น โจนส์ และคณะ (Jones and others 1973 : 207-210) ซึ่งได้วิจัยเรื่อง การประสบความสำเร็จและไม่ประสบความสำเร็จของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ที่มีผลมาจากที่พักอาศัยพบว่า นักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ในห้องเช่ามีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในปีแรกต่ำกว่านักศึกษาที่อาศัยอยู่ในบ้านและหอพัก สำหรับระดับความสามารถนั้นพบว่า นักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ในหอพัก มีโอกาสเกิดผลเสียทางการเรียนน้อยกว่านักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ในบ้าน และนักศึกษาที่พักอาศัยอยู่ในบ้านก็ยังมีโอกาสที่จะเกิดผลเสียทางการเรียน ได้น้อยกว่านักศึกษาที่อาศัยอยู่ในห้องเช่า นอกจากนั้นแล้ว นักศึกษาที่อาศัยอยู่ในห้องเช่ายังไม่เข้าใจต่อความสามารถของตนเอง เช่นเดียวกับนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในหอพัก และบ้านของตนเอง ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ พิทักษ์ พูลรัตน์ (พิทักษ์ พูลรัตน์ 2522 : 80) เรื่อง ปัจจัยบางประการที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษา วิทยาลัยครูยะลา พบว่า นักศึกษาที่พักอยู่ในหอพักของวิทยาลัยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่พักอยู่บ้านเช่า และพักอยู่หอพักเอกชน และนักศึกษาที่พักอยู่ใกล้วิทยาลัยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่พักอยู่ไกลจากวิทยาลัยอีกด้วย

ฮันเตอร์ (Hunter : 1977 6404-A) ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 2 ที่อาศัยอยู่ในและนอกหอพักของมหาวิทยาลัย 6 แห่งในรัฐนอร์ธ

คาโรไลนา (North Carolina) พบว่านิสิตทั้งสองกลุ่มใน 6 มหาวิทยาลัยมีผลการเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่เมื่อวิเคราะห์เป็นรายมหาวิทยาลัย พบว่านิสิตสองกลุ่มมีผลการเรียนแตกต่างกันในมหาวิทยาลัย 3 แห่ง โดยนิสิตที่อาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านิสิตที่อาศัยอยู่นอกหอพักของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วุฒิพล สกลเกียรติ (2524 : 99) ที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องเดียวกันนี้ กับนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พบว่า นิสิตที่พักอาศัยอยู่ในหอพักและนอกหอพักทุกคณะวิชา ยกเว้นคณะวิศวกรรมศาสตร์ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีเพียงคณะวิศวกรรมศาสตร์คณะเดียวซึ่งนิสิตที่อาศัยอยู่นอกหอพักมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีกว่า

นอกจากนี้แคนโอเวอร์ (Canover, quoted in Fitzgerald and others 1970) ซึ่งได้ศึกษาเรื่อง An Evaluation of the Syracuse University Freshmen Living Center in Relation to Attainment of Goals and Objectives กับนิสิตในหอพักของมหาวิทยาลัย Syracuse พบว่าหอพักซึ่งมีขนาดใหญ่ นั้นมีผลต่อการร่วมกิจกรรมภายในหอพักและผลการเรียน กล่าวคือ นิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมภายในหอพักมีจำนวนมากเหมือนกับกิจกรรมทั่ว ๆ ไปในมหาวิทยาลัย และผลการเรียนของนิสิตนั้น นิสิตที่พักอาศัยอยู่ในหอพักขนาดใหญ่จะมีผลการเรียนต่ำเป็นส่วนใหญ่

จากผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่านักศึกษาหอพักค่อนข้างจะมีคุณลักษณะของความ เป็นพลเมืองดีที่พึงประสงค์ สูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้อยู่หอพักของสถาบันการศึกษา แต่ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้น ผลการวิจัยส่วนมากทั้งในและต่างประเทศยังไม่พบความแตกต่างในด้านนี้อย่างชัดเจน แต่ทั้งนี้ก็มีแนวโน้มว่านักศึกษาที่อยู่หอพักของสถาบันการศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่ไม่ได้อยู่หอพักของสถาบันการศึกษา

สำหรับด้านความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนั้น ประเทือง เกาจี (2526 : 96) ซึ่งได้ทำการศึกษา ปัญหาและความต้องการของนิสิตที่อยู่ประจำหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาค กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา คือ นิสิตชั้นปีที่ 3 และปีที่ 4 ปีการศึกษา 2516 ของวิทยาลัยวิชาการศึกษาบางแสน พิษณุโลก สงขลา และมหาสารคาม พบว่า นิสิตทุกวิทยาลัยประสบปัญหาและความต้องการด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนในระดับ "ปานกลาง"

ศิษย์ นิจโรจนกุล (2518) ได้ทำวิจัยเรื่อง การสำรวจปัญหาของนักศึกษาที่อยู่ประจำหอพักของมหาวิทยาลัยศิลปากร ณ พระราชวังสนามจันทร์ ปี พ.ศ. 2518 ผลการวิจัย

พบว่า ในด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนนั้น นักศึกษาหญิงและนักศึกษาชายในหอพัก ประสบปัญหานี้แตกต่างกัน โดยนักศึกษาหญิงประสบปัญหานี้ในระดับน้อยขณะที่นักศึกษาชายประสบปัญหานี้ในระดับปานกลาง แต่ทั้งนี้ นักศึกษาหอพักที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแตกต่างกันกลับประสบปัญหาด้านความสัมพันธ์กับเพื่อนไม่แตกต่างกันและประสบปัญหาอยู่ในระดับน้อย นอกจากนี้ผลวิจัยยังพบว่า เพื่อนผู้พักอาศัยรวมอยู่ด้วยกันในหอพักยังบกร่องในการดูแลรักษาผลประโยชน์ของเพื่อนด้วย

และจากผลการวิจัยของ จูไร ชุมรุม (2526 : 100-110) เรื่องสภาพแวดล้อม สังคมกลุ่ม เพื่อนนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีภาคปกติ ระดับชั้นปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2524 ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยมหิดล พบว่า นิสิตนักศึกษาที่อยู่หอพักมหาวิทยาลัย มีปฏิสัมพันธ์ต่อสภาพแวดล้อมสังคมกลุ่ม เพื่อนแตกต่างกับนิสิตนักศึกษาที่อยู่บ้านตนเอง ในด้านการคบเพื่อน การปรับตัวและความประทับใจในกลุ่มเพื่อน โดยนิสิตนักศึกษาที่อยู่หอพักมหาวิทยาลัยมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งเหล่านี้น้อยกว่านิสิตนักศึกษาที่อยู่บ้านตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ลินซ์ (Lynch 1972 : 499-A) ที่ศึกษาปัญหาการปรับตัวเองของนักศึกษาหอพักและนักศึกษาเดินเรียนอย่างละ 33 คน พบว่า นักศึกษาที่เข้าเรียนใหม่ๆ ทั้งประเภทประจำและเดินเรียนมีปัญหาไม่แตกต่างกันแต่เมื่อภาคเรียนแรกผ่านไปนักศึกษาประเภทประจำและเดินเรียนมีปัญหาลดลง และการปรับตัวให้เข้ากับวิทยาลัยแตกต่างกัน

นอกจากนี้ มังกร ชัยพันธ์ (2518) ได้ทำการสำรวจปัญหาในการศึกษาของนิสิตชั้นปีที่ 1 ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีการศึกษา 2517-2518 โดยเฉพาะปัญหาในการศึกษาจากหอพัก พบว่า การอยู่หอพักของมหาวิทยาลัยประสบปัญหาเกี่ยวกับการขาดความสงบในหอพัก มีเสียงรบกวนทั้งการเปิดวิทยุ การตะโกนคำซึ่งกันและกัน และเรื่องอื่นๆ รองลงมา ได้แก่ การพักอาศัยอยู่รวมกันห้องละหลายคน สภาพของหอพักทำให้เสียใจเรียนหนังสือ หอพักเป็นแหล่ง มั่วสุมการพนัน และดื่มสุรา การบริการไม่ดี รุนไฟไม่เกรงใจรบกวนหรือบางหอพักไม่มีนิสิตรุนไฟ แต่อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องหอพักนี้นิสิตให้ความเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญเพียงร้อยละ 1.35 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด

จากผลการวิจัยที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตในหอพักด้วยกันไม่เป็นปัญหามากนักสำหรับนักศึกษาหอพัก รวมทั้งสภาพแวดล้อมทั่ว ๆ ไป ในหอพัก นอกจาก

นี้ถ้าพิจารณาผลการวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ยังพบว่าหอพักนักศึกษามีส่วนช่วยในการพัฒนานักศึกษาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ทางด้านสังคมและจิตใจ มากกว่าทางวิชาการ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดียิ่ง เพราะเคยมีนักการศึกษาบางท่านได้กล่าวไว้ว่าการศึกษาที่เน้นแต่ความเป็นเลิศทางวิชาการยิ่งก้าวหน้าไปมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้คนเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้นเท่านั้น และยิ่งเป็นการเพิ่มพูนปัญหาในสังคมให้มากยิ่งขึ้นด้วย

ข. งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารงานของหอพักนิสิตนักศึกษา

จากการวิจัยของประภาพร รัตนาลังการ (2519) เรื่อง ปัญหาและความต้องการของนักศึกษาในหอพักรัชดาภิเษก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พบว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาหอพักกับอาจารย์ผู้ควบคุมหอพัก นักศึกษาที่พักอยู่ทั้งตึกเก่าและตึกใหม่มีปัญหาในเรื่องความเอาใจใส่ ความยุติธรรม และหลักเกณฑ์การลงโทษ

และจากผลการวิจัย เรื่อง ปัญหาและความต้องการของนิสิตที่อยู่ประจำหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ของประเทือง เกาจี (2517 : 94-108) พบว่านิสิตต้องการมีส่วนร่วมในการเลือกอาจารย์ผู้ปกครองและการวางระเบียบของหอพักให้มากยิ่งขึ้น และนิสิตยังประสบปัญหาด้านความสัมพันธ์กับอาจารย์ผู้ปกครองหอพักในระดับปานกลางด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรจันทร์ ล่องสกุล (2529 : 123) ที่ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามการรับรู้ของผู้บริหารนิสิตหอพักเก่าและนิสิตหอพักปัจจุบัน พบว่านิสิตเก่ารับรู้ว่าการมีส่วนร่วมในการบริหารหอพักของนิสิต ความเหมาะสมของการแต่งตั้งอนุสาสก์ประจำหอพักเป็นปัญหาระดับค่อนข้างมาก และในปี พ.ศ. 2526 สวัสดิ์ เรื่องศรี (2526 : 119-120) ซึ่งทำวิจัยเรื่องการบริหารกิจการนักศึกษาของวิทยาลัยครูภาคตะวันตก ตามทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา พบว่า ในด้านงานหอพักนักศึกษานั้นผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีทัศนะความคาดหวังอยู่ในเกณฑ์เห็นด้วยมากในเรื่องควรให้ตัวแทนนักศึกษาหอพักมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบข้อบังคับของหอพักควรให้มีคณะกรรมการนักศึกษาหอพัก ดำเนินการปกครองและบริหารหอพักกันเอง และจากการสัมภาษณ์อาจารย์ที่ปรึกษาหอพักและกรรมการหอพัก ของ วิไลวัจน์ ฤกษ์ระฤติ และ สำเริง จันทรสวรรค์ (2525 : 87-89) ซึ่งทำวิจัย เรื่องปัญหาสุขภาพจิตและความต้องการด้านสวัสดิการหอพักของนักศึกษามหาวิทยาลัยขอนแก่นก็พบว่า นักศึกษา ที่เป็นรุ่นน้องจะให้ความเชื่อถือกรรมการหอพักที่เป็นนักศึกษารุ่นที่มากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน และนักศึกษบางรายมีทัศนคติต่ออาจารย์ที่ปรึกษาหอพักว่าเป็นผู้มีหน้าที่

ปกครอง ควบคุม บังคับบัญชา นักศึกษา มากกว่าที่จะ เป็นผู้ปกป้อง ให้ความอบอุ่นใจ

จึงอาจกล่าวได้ว่าในการบริหารงานของหอพักยังประสบปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาหอพักและนิสิตหอพัก และจากผลการวิจัยก็ทำให้ทราบว่าในระยะหลังประมาณ 4-5 ปีมานี้ การจัดหอพักของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ คำนึงถึงการจัดหอพักเพื่อการพัฒนา นิสิตผู้อยู่อาศัยมากขึ้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหอพักจึงเห็นด้วยกับการที่จะให้นิสิต นักศึกษาผู้พักอาศัยมีส่วนร่วมในการบริหารงานของหอพัก

แต่จากการวิจัยของ เกื้อพันธ์ นรินทรพร (2509 : 72) ซึ่งศึกษาทัศนคติของนิสิตต่อบริการของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่าปัญหา เกี่ยวกับการปกครองและความสงบของหอพักนั้น นิสิตชายขาดความมีวินัยสูงกว่านิสิตหญิงนิสิตส่วนใหญ่ เห็นว่านิสิตหย่อนวินัยและใช้ เสรีภาพจนไม่เกรงใจกัน หอพักนิสิตหญิงส่วนใหญ่ เห็นว่าอาจารย์แม่บ้านไม่ เป็นกันเองกับนิสิต สอดคล้องกับผลการวิจัยของประเทือง เภาจี (2517 : 94-108) ที่ศึกษาปัญหาและความต้องการของนิสิตที่อยู่ประจำหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาค พบว่า นิสิตชายและหญิงประสบปัญหาและความต้องการด้านการบริหารหอพักแตกต่างกัน เนื่องจากนิสิตชายไม่ชอบการมีระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มากนัก ชอบอยู่อย่างอิสระ เมื่อทางหอพักวางระเบียบกฎเกณฑ์ขึ้นจึงทำให้เกิดความรู้สึกต่อต้าน เนื่องจากไม่สามารถควบคุมตนเองได้

จากงานวิจัยที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า การบริหารงานของหอพักนักศึกษาส่วนมากยังประสบปัญหาด้านความสัมพันธ์ ระหว่างอาจารย์ที่ปรึกษาหอพักกับนิสิตหอพัก และปัญหาด้านการไม่ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบหอพัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิสิตนักศึกษาหอพักชาย และนิสิตนักศึกษาหอพักต้องการมีส่วนร่วมในการเลือกอาจารย์ผู้ปกครองหอพักด้วย ซึ่งปัญหาการบริหารที่พบเหล่านี้คง เป็นข้อคิดที่ดีสำหรับผู้บริหารหอพักทั้งในปัจจุบัน และอนาคตว่า ควรดำเนินการต่อไปอย่างไร และสภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้จะยืดหยุ่นให้เหมาะสมได้มากน้อยเพียงใด

ค. งานวิจัย เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของหอพักนิสิตนักศึกษา

ประเทือง เภาจี (2517 : 96-100) ซึ่งทำการวิจัย เรื่องการศึกษาปัญหาและความต้องการของนิสิตที่อยู่ประจำหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาคมีการศึกษา 2516 พบว่า นิสิตของทุกวิทยาลัยประสบปัญหาและความต้องการด้านความร่วมมือของนิสิตในระดับปานกลาง นอกจากนี้ยังพบว่ากิจกรรมเพื่อส่งเสริมสติปัญญาที่จัดขึ้นมีอัตราไม่เหมาะสมกับ

กิจกรรมอื่น ๆ นิสิตภายในหอพักให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ น้อย นอกจากนั้นแล้ว เมื่อนำเอาปัญหาและความต้องการของนิสิตมาเปรียบเทียบกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแล้วปรากฏว่านิสิตที่มีผลการเรียนสูง และปานกลาง ประสบปัญหาและความต้องการในการร่วมมือของนิสิตมากกว่านิสิตที่มีผลการเรียนต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พรจันทร์ ล่องสกุล (2529: 126) ซึ่งวิจัยเรื่องปัญหาของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยตามการรับรู้ของผู้บริหาร นิสิตหอพักเก่าและนิสิตหอพักปัจจุบัน พบว่านิสิตเก่ารับรู้ว่ามีปัญหาเกี่ยวกับการเชิญวิทยากรมาบรรยาย ให้ความรู้แก่นิสิตหอพัก ความร่วมมือของนิสิตในการทำกิจกรรมในหอพัก ความเหมาะสมของกิจกรรมวิชาการที่จัดขึ้นในหอพักและความสนใจของนิสิตต่อกิจกรรมวิชาการที่จัดขึ้นในหอพัก เป็นปัญหาในระดับมากและระดับค่อนข้างมาก

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พักตร์พริ้ง เพ็ญรัตน์ (2518) เรื่อง การสำรวจทัศนคติของนิสิตที่มีต่อบริการของหอพักหญิง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่พบว่า หอพักยังไม่กระตุ้นให้นิสิตรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ได้ดีพอ ซึ่งสิ่งนี้อาจเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหาการไม่ค่อยให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของนิสิตหอพักด้วยก็ได้ แต่การเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมกิจกรรมในหอพักก็มีผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตได้เช่นกัน ดังผลการวิจัยของ ลอจกา (Lojka 1977) ซึ่งได้ศึกษาถึงความแตกต่างของผลการเรียนของนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมในเวลาว่างกับนิสิตที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม โดยเก็บข้อมูลจากนิสิตในหอพักของมหาวิทยาลัย แห่งรัฐ Kansas พบว่า ที่พักอาศัยกับวิชาเอกไม่มีความสัมพันธ์กับเกรดเฉลี่ย แต่สำหรับการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมกิจกรรมนั้น การเข้าร่วมกิจกรรมในหอพักเป็นปัจจัยสำคัญอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อผลการเรียน โดยนิสิตที่เข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่มชายหญิงจะมีผลการเรียนเฉลี่ยสูงกว่านิสิตอื่น ๆ นอกจากนั้นยังพบว่า จำนวนกิจกรรมที่เข้าร่วมกับผลการเรียนเฉลี่ยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ฮาร์ท และ เคลเลอร์ (Hart and Keller 1980) เรื่องสาเหตุของการเรียนตกต่ำของนิสิตชั้นปีที่ 1 ตามการรับรู้ของตนเอง กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 375 คนที่พักอาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัยไมอามี (Miami) ซึ่งได้รับผลการเรียนระดับ C (2.0) ตลอดภาคเรียนแรก ผลการวิจัยบางประการพบว่า นิสิตหอพักบางส่วนรับรู้ว่ามีปัจจัยด้านคุณภาพของการให้คำแนะนำทางวิชาการการช่วยเหลือในการทบทวนบทเรียน และบรรยากาศของหอพักก็เป็นสาเหตุของการเรียนไม่ดีของตนเองด้วย

จากผลการวิจัย เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมในหอพักที่กล่าวมานี้ จะเห็นว่ากิจกรรมในหอพักยังเป็นสิ่งที่ผู้พักอาศัยต้องการให้จัดขึ้น และกิจกรรมนี้ก็มีส่วนช่วยในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตด้วย แต่โดยคุณค่าของกิจกรรมแล้วคงไม่ได้ส่งผลเฉพาะในสภาพปัจจุบันของนิสิตเท่านั้น เพราะจากผลการวิจัยของ ราสเคนส์ (Raskens : 1960) แห่งมหาวิทยาลัยไอโอวา พบว่าคุณค่าของประสบการณ์ชีวิตที่เข้าร่วมในกิจกรรมนอกหลักสูตรของมหาวิทยาลัย มีความสำคัญที่สุดต่อการดำเนินชีวิตในอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความร่วมมือในการเป็นผู้นำในมหาวิทยาลัย สามารถทำนายความสำเร็จในการเป็นผู้นำชุมชนได้สูงกว่าการทำนายโดยใช้คะแนนจากการเรียนและวิชาเอกที่เคยเรียนมาด้วย แต่ทั้งนี้การจัดกิจกรรมในหอพักก็ยังมีประสพปัญหา ด้านความร่วมมือของนิสิตผู้พักอาศัยอยู่มาก

นอกจากนี้ยังมีผู้ที่ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยไว้อีกหลายเรื่อง ดังเช่น ผลการวิจัยของ อีระ นทีวุฒิกุล (2521 : 39-46) ซึ่งได้ทำการศึกษาความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยใช้แบบสอบถามที่สร้างโดยใช้วิธีการแบบ คิว ซอร์ต (Q - Sort) กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตภาคปกติระดับปริญญาตรี พบว่า ความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิต นิสิตเลือกกิจกรรมสังคมสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์เป็นอันดับแรก รองลงมาคือกิจกรรมกีฬาและสุขภาพ และเลือกกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรมเป็นอันดับสุดท้าย โดยนิสิตชายมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาและสุขภาพเป็นอันดับแรก รองลงมาคือกิจกรรมทางวิชาการ และอันดับสุดท้ายคือกิจกรรมศาสนาและวัฒนธรรม ส่วนนิสิตหญิงมีความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมสังคมสงเคราะห์และบำเพ็ญประโยชน์อันดับแรก รองลงมาคือกิจกรรมกีฬาและสุขภาพ และเลือกกิจกรรมงานอดิเรกเป็นอันดับสุดท้าย นอกจากนี้ยังพบว่า ตัวแปร เพศ อายุ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ภูมิลำเนา กลุ่มสาขาวิชาที่เรียน และรายได้ของครอบครัว ไม่ทำให้เกิดความแตกต่างต่อความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมนิสิตของนิสิตโดยรวม ดังนั้นในการจัดกิจกรรมของมหาวิทยาลัยจึงควรคำนึงถึงความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตโดยรวมเป็นสำคัญด้วย

ถนอมวงศ์ ทวีบูรณ์ และคณะ (2523 : 79) ได้ศึกษาการใช้เวลานอกเวลาเรียนของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า นิสิตใช้เวลานอกเวลาเรียนเพื่อการพบปะพูดคุยกับเพื่อนฝูงและพักผ่อน เพื่อคลายความตึงเครียด ไม่ได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคมมากนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบรรยากาศโดยทั่วไปของมหาวิทยาลัยไม่เอื้ออำนวยก็ได้ ซึ่ง

จากการวิจัยพบว่านิสิตเข้าร่วมกิจกรรมกับชมรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยน้อยมาก เพราะนิสิตมีเวลานอกเวลาเรียนไม่อำนวยที่จะเข้าร่วมกิจกรรม ไม่ทราบข่าวสารรายละเอียดของโครงการและไม่ได้ได้รับความสะดวกสบายจากบริการของโครงการ และเหตุผลนอกจากนี้สำหรับนิสิตบางคนคือ ไม่ชอบ ไม่สนใจ และไม่ศรัทธาจึงทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยน้อยเกินไป

ส่วนวัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา (2527 : 132-143) ได้ทำการวิจัยเรื่อง นิสิตนักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ นิสิตนักศึกษาที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย 10 แห่ง คือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ และผลจากการตอบแบบสอบถาม พบว่ากิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจะเข้าร่วมมากที่สุด คือ กิจกรรมด้านวิชาการ และเข้าร่วมน้อยที่สุดคือ การสอนเต้นรำ ส่วนกิจกรรมด้านสังคม นิสิตนักศึกษามีความเห็นว่าการเรียนรู้นั้นมีประโยชน์มากที่สุด และนิสิตนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับกิจกรรมนิสิตนักศึกษาว่าทำให้พัฒนาความคิดและมีเหตุผลมากขึ้น ทำให้พัฒนาบุคลิกภาพ และมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ ส่วนผลที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า กิจกรรมด้านวิชาการจะช่วยพัฒนาสติปัญญาความเคลื่อนไหวทางการเมืองและเป็นประโยชน์ต่อตนเองมากที่สุด กิจกรรมสู่ชุมชนและค่ายอาสาสมัคร จะช่วยพัฒนาส่งเสริมด้านบุคลิกภาพและพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ กิจกรรมด้านพุทธศาสตร์และประเพณีจะช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม มีคุณธรรมและความประพฤติดีขึ้น และกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย พุทธศาสตร์ ประเพณีและดนตรีไทย จะช่วยส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย ให้ตระหนักในความเป็นคนไทย มีความจงรักภักดีต่อประเทศชาติเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2525 : 58-72) ซึ่งได้ทำการวิจัย เรื่อง บทวิเคราะห์กิจกรรม นักเรียน นิสิตนักศึกษาในประเทศไทย กลุ่มตัวอย่าง คือ นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีวศึกษา โรงเรียนนายร้อยทหารและตำรวจ วิทยาลัยพลศึกษา วิทยาลัยเทคโนโลยี วิทยาลัยครู วิทยาลัยเอกชน และมหาวิทยาลัย จำนวน 17 สถาบัน โดยการใช้แบบสอบถาม ผลการวิจัยในส่วนของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักศึกษามหาวิทยาลัย พบว่า กลุ่มกิจกรรมของมหาวิทยาลัยส่วนมาก (75.56%) มีความต้องการให้ผู้บริหารเข้ามามีส่วนร่วมพอสมควรและลักษณะ

กิจกรรมที่นิสิตนักศึกษาจัดจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคม เป็นส่วนใหญ่

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเหล่านี้ ทำให้ทราบถึงสาเหตุของการไม่ได้รับความร่วมมือในการจัดกิจกรรมของนิสิตนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ด้วย นอกจากนี้ยังทำให้ทราบว่านิสิตนักศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการและสนใจกิจกรรมประเภทใดบ้าง ซึ่งสิ่งนี้นับเป็นข้อมูลที่สำคัญยิ่ง ที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมต้องคำนึงถึง เพราะหลักในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาตนเองและบุคลิกภาพของนิสิตนักศึกษาคือ การจัดให้สนองต่อความต้องการเข้าร่วมกิจกรรมของนิสิตนั่นเอง

ง. งานวิจัยเกี่ยวกับอาคารสถานที่ และการจัดบริหารและสวัสดิการของหอพักนักศึกษา

จากการศึกษาค้นคว้าของผู้วิจัยยังไม่ปรากฏผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอาคารและสถานที่ของหอพักนักศึกษาโดยตรง แต่ทั้งนี้ ถนอมวงศ์ ทวีบุรณ และคณะ (2523 : 69) ซึ่งทำการวิจัย เรื่องการใช้เวลานอกเวลาเรียนของนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นนิสิตระดับปริญญาตรีของทุกคณะ พบว่า เมื่อมีเวลาอกเวลาเรียน สถานที่ภายนอกมหาวิทยาลัยที่นิสิตชอบไป ได้แก่ บ้านหรือหอพัก โรงภาพยนตร์หรือศูนย์การค้า เป็นต้น จึงนับได้ว่าการใช้เวลาส่วนใหญ่ของนิสิตนักศึกษาจะอยู่ที่หอพักมากกว่าที่อื่นใดทั้งการกิน การนอน และการใช้เวลาว่าง การจัดสภาพหอพักให้เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการพัฒนานิสิต จึงนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่นำไปได้ผลคุ้มค่ายิ่งและจากการวิจัยของวุฒิสพล สกลเกียรติ (2524 : 99-100) เรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตชั้นปีที่ 2 ที่อาศัยอยู่ในหอพักและนอกหอพักของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ก็พบว่าบริเวณที่ตั้งของที่พักอาศัยมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักศึกษาทั้งที่อยู่ในและนอกหอพักของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ดังนั้นอาคารสถานที่ของหอพักนักศึกษาจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่สถาบันการศึกษาไม่ควรละเลย และควรสร้างให้เหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อสร้างสุขภาพที่ดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ให้กับผู้พักอาศัย

เกี่ยวกับการจัดบริการและสวัสดิการของหอพักนิสิตนักศึกษา เจ็ดโถม เจริญวิจิตร (2518 : 46-48) ได้ทำการศึกษาค้นคว้าความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับสภาพความเป็นอยู่และการบริการหอพักเอกชนในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2518 กับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นนักศึกษา

ในหอพัก เอกชนที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 จนถึงชั้นอุดมศึกษา จำนวน 315 คน พบว่า ในการเลือกหอพักนั้นนักศึกษาส่วนใหญ่คำนึงถึงความปลอดภัยมากที่สุด รองลงมาคำนึงถึงความสะดวกสิ่งแวดล้อม ค่าบริการหอพัก และการคมนาคม มีส่วนน้อยที่คำนึงถึงอาหารในหอพัก และในด้านการเลือกห้องพักนั้นนักศึกษส่วนใหญ่นิยมเลือกห้องพักคู่เพราะต้องการมีเพื่อน รองลงมาเพราะประหยัดทรัพย์ นอกจากนี้ยังพบว่าหอพัก เอกชนมักไม่มีสนามหญ้า หรือสนามกีฬา อุปกรณ์กีฬา โทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์บริการ หรือถ้าจัดบริการก็มีอยู่น้อยไม่เพียงพอต่อความต้องการของนิสิตนักศึกษาผู้พักอาศัย และนิสิตนักศึกษาที่อาศัยอยู่ในหอพักต้องการเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะช่วยอำนวยความสะดวกในการอยู่อาศัย เช่น เครื่องใช้ต่างๆ ห้องน้ำ ห้องส้วม น้ำ ไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งอำนวยความสะดวกภายในหอพัก เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าจะมองไม่เห็นชัดเจนว่ามีผลต่อการเรียนของนิสิตนักศึกษาโดยตรงก็ตาม

ประเทือง เกาจี่ (2516 : 95) ได้ทำการศึกษานิเทศาและความต้องการของนิสิตที่อยู่ประจำหอพักของวิทยาลัยวิชาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ปีการศึกษา 2516 พบว่า นิสิตของทุกวิทยาลัยประสบปัญหาและความต้องการด้านสวัสดิการในระดับมาก และวิทยาลัยไม่ให้ความสนใจในการปรับปรุงหอพัก จัดบริการประกันสุขภาพและบริการข่าวสาร เช่น หนังสือพิมพ์ ห้องสมุด โทรทัศน์ ยังไม่เหมาะสม อุปกรณ์กีฬามีน้อย ไม่เพียงพอต่อความต้องการ

พักรัตน์ พันธ์รัตน์ (2518) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสำรวจทัศนคติของนิสิตที่มีต่อบริการของหอพักนิสิตหญิงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบว่า การจัดบริการของหอพักสนองต่อความต้องการของนิสิตส่วนใหญ่แต่ก็ยังมีข้อบกพร่องที่ควรพิจารณาปรับปรุงแก้ไข คือ ไม่ได้รับความสะดวกในการใช้ ห้องน้ำ ห้องส้วม ไม่มีการซ่อมแซมทันทีเมื่อชำรุด หรือมีปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ในห้องน้ำ การบริการอาหารยังไม่ดีพอและไม่ควรจัดบริการ การใช้โทรศัพท์ติดต่อภายนอกยังไม่สะดวก ไม่ได้จัดหาอุปกรณ์สำหรับการเล่นกีฬาให้นิสิตอย่างเพียงพอ ไม่มีมาตรการที่ดีสำหรับการหนีและการป้องกันอัคคีภัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพรจันทร์ ล่องสกุล (2529 : 125) ที่พบว่าปัญหาที่ผู้บริหารนิสิตเก่าและนิสิตปัจจุบันของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระบุว่า เป็นปัญหาระดับมาก คือ ความสะดวกในการใช้โทรศัพท์ติดต่อกับภายนอกหอพักและการช่วยดูแลรักษาทรัพย์สินสมบัติของหอพัก

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าบริการโดยทั่ว ๆ ไปภายในหอพักของประเทศไทยยังไม่สามารถจัดให้สนองต่อความต้องการของนักศึกษาได้อย่างเพียงพอทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ

ซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเกิดจากงบประมาณที่มีจำกัด หรือการจัดดำเนินการที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม จึงนับเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาที่จะต้องศึกษาหาสาเหตุ และแนวทางแก้ไข เพื่อให้การลงทุนด้านหอพักประสบผลมากขึ้น

นอกจากนี้ก็มีงานวิจัยเกี่ยวกับการบริการนักศึกษาในต่างประเทศที่น่าสนใจอยู่สองเรื่อง คือ ผลการวิจัยของ บอลส์ (Bolles 1979 : 372) ที่ได้ศึกษาการบริหารกิจการนักศึกษาในด้านการบริการแก่นักศึกษา ในปี ค.ศ. 1977 โดยความร่วมมือของมหาวิทยาลัยอินเดียน่า และมหาวิทยาลัยเซาท์เทอร์น อิลลินอยส์ พบว่า การจัดบริการนักศึกษานั้น การให้นักศึกษารับบริการกันเองได้รับความสำเร็จสูงกว่าการบริการที่มหาวิทยาลัยได้จัดขึ้น และต่อมา สปุเนอร์ และ พาสควินี (Spooner and Pasquini 1981 : 78-79) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฐมนิเทศนักศึกษาใหม่ของมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน พบว่า การใช้เกมส์ในการปฐมนิเทศโดยคณะอาจารย์จะประสบความสำเร็จในการปลูกฝังให้นักศึกษาใหม่มีความประทับใจ และผูกพันกับมหาวิทยาลัยมากขึ้น ดีกว่าการปฐมนิเทศแบบเดิม ซึ่งจากผลการวิจัยทั้งสองเรื่องนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติของหอพักนักศึกษาไทยในโอกาสต่อไปได้เป็นอย่างดี

จ. งานวิจัยเกี่ยวกับลักษณะการจัดหอพักนิสิตนักศึกษา

ในการจัดหอพักให้นักศึกษานั้น สวัสดิ์ เรืองศรี (2526 : 119-120) ซึ่งทำการวิจัย เรื่อง การบริหารกิจการนิสิตนักศึกษาของวิทยาลัยครูภาคตะวันตก พบว่าผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีทัศนคติความคาดหวังอยู่ในเกณฑ์เห็นด้วยมากในเรื่องกำหนดให้นักศึกษาเข้าใหม่อยู่ประจำในหอพักของวิทยาลัยทุกคนแต่จากการวิจัยของ วุฒิพล สกลเกียรติ (2524 : 100) เรื่องผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตที่อยู่ในและนอกหอพักของมหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ พบว่า สำหรับนิสิตที่อาศัยอยู่ในหอพักของมหาวิทยาลัย มีองค์ประกอบด้านบริเวณที่ตั้งของที่พักอาศัย เพียงองค์ประกอบเดียวเท่านั้น ที่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ส่วนองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกในที่พักอาศัย นันทนาการในที่พักอาศัย ความสัมพันธ์กับผู้อยู่อาศัย ร่วมกับนิสิต ความพอใจในการบริหาร การดูแลเอาใจใส่ของผู้ดูแลในที่พักอาศัย การใช้เวลาว่างให้การสนับสนุนและร่วมกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ฯลฯ ล้วนไม่มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต กล่าวคือ ลักษณะการจัดหอพักโดยทั่วไปไม่สัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิต

ส่วนการจัดหอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัย(Living Learning Center) นั้น แพ็ควูด (Packwood 1977 : 140-141) กล่าวว่า มีผลการศึกษาพบว่าโดยส่วนรวมนักศึกษาที่อยู่หอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัยนี้มีความพอใจและเห็นว่าหอพักแบบนี้มีบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรภาพ บรรยากาศทางวิชาการ เครื่องอำนวยความสะดวก โอกาสทางการศึกษาและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ดีและมากกว่าหอพักแบบธรรมดาแต่ในแง่วิชาการแล้วนักศึกษามองเห็นว่าไม่มีความแตกต่างกันระหว่างหอพัก 2 ชนิดนี้ และที่ Michigan State University ยังสำรวจพบว่านักศึกษา 95% ของนักศึกษาที่สำรวจ จะแนะนำให้นักศึกษาใหม่อยู่ในหอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัย นอกจากนี้จากการทดลองจัดหอพักที่Stephens College ด้วยการสอนวิชาหลัก 4 วิชานั้น ปรากฏว่านักศึกษาระดับตรีหรือดุษฎี และฝ่ายบริหารมหาวิทยาลัยมีความรู้สึกว่าการจัดหอพักแบบนี้ ทำให้การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยมีประสิทธิภาพดีขึ้นด้วย

และจากการศึกษาผลงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในหอพักมหาวิทยาลัยของบราวน์ (Brown) (Decoster and Mable 1974 อ้างถึงในวุฒิพล สกลเกียรติ 2524 : 29-33) เขาได้สรุปผลไว้พอสรุปได้ดังนี้ คือ

1. การจัดการอภิปรายขึ้นภายในหอพัก โดยได้ทดลองจัดอภิปรายขึ้นในหอพักของวิทยาลัยเอกชนที่มีเฉพาะนักศึกษาชายในรัฐแถบเหนือของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยมีจุดประสงค์จะให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนักศึกษากับคณาจารย์อย่างไม่เป็นทางการคณาจารย์ที่เข้าร่วมทดลองจะเป็นเพียงผู้คอยกระตุ้นให้เกิดการอภิปราย การทดลองนี้กระทำทั้งหมด 8 ครั้ง ผลปรากฏว่า กลุ่มที่เข้าร่วมกิจกรรมการอภิปรายมีความสนใจ การแสดงความคิดเห็น การใช้เหตุผลและวิธีการแก้ปัญหาได้ดีกว่าผู้ที่ไม่เข้าร่วมกิจกรรม นอกจากนั้นยังทำให้นักศึกษาที่เข้าร่วมการอภิปรายมีความกระตือรือร้นต่อการศึกษาในสาขาวิชาของตนมากขึ้น จึงพอสรุปได้ว่าการจัดอภิปรายในหอพักมีอิทธิพลต่อค่านิยมและเป้าหมายของบุคคลถึงแม้ว่าการประเมินผลปลายปีของนักศึกษาทั้งที่เข้าร่วมและไม่เข้าร่วมการอภิปรายจะมีผลการเรียนไม่แตกต่างกันก็ตาม

จากการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สภาพแวดล้อมของหอพักนั้นเป็นสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นการสร้างสรรค์สติปัญญา ความรู้ และความสัมพันธ์ของค่านิยมได้ดีเท่า ๆ กับสังคมภายนอก

2. การจัดการเรียนการสอนในหอพักแทนห้องเรียนของมหาวิทยาลัย ได้ทำการทดลองการสอนเขียนภาษาอังกฤษ(English writing) นิสิตชั้นปีที่ 1 ในหอพักที่ต่างกัน

2 แห่ง โดยห้องหนึ่งให้งานเป็นกลุ่ม ส่วนอีกห้องหนึ่งมิได้ให้งานเป็นกลุ่ม ผลการทดลองปรากฏผลที่สำคัญ ๆ คือ นิสิตได้แสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในระหว่างเรียนมีความหมายมากกว่าความสัมพันธ์ตามปกติ และอาจารย์ผู้สอนก็ยอมรับว่ารายงานของนิสิตนั้น เป็นรายงานที่มีประสิทธิภาพที่ดีที่สุดเท่าที่ทำการสอนมา นอกจากนั้นแล้วยังพบว่า การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการทำงานที่ได้รับมอบหมายนอกจากจะเป็นการเพิ่มพูน ความรู้และทักษะแล้ว ยังมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติในการเรียนอีกด้วย

Brown ยังได้กล่าวถึงข้อดีของการจัดการเรียนการสอนในหอพักว่า จะช่วยประหยัดเวลาการเดินทางและสามารถใช้วิธีการสอนแบบอภิปรายหมู่แทนการบรรยาย หรืออาจเชิญวิทยากรมาให้คำบรรยายในเวลาเย็นหรือค่ำได้อีกด้วย ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่ Brown ได้เสนอแนะก็คือ การเพิ่มเวลาพักผ่อนน้ำชาซึ่งจะช่วยพัฒนาความสัมพันธ์และเปิดโอกาสให้นิสิตสามารถถามปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างอิสระและเป็นกันเอง

3. การสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนในหอพักซึ่งมีทั้งชั้นเรียนและห้องทดลอง (Living-Learning) จากโครงการ University of Nebraska Centennial Educational Program ของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐ Nebraska ซึ่งมีจุดประสงค์ในการสร้างสภาพแวดล้อมให้เกิดการเรียนรู้อันขณะที่พักอาศัยอยู่ในหอพักโครงการนี้ ใช้นิสิตนักศึกษาชายหญิง จำนวน 200 คน และจัดให้เข้าพักในชั้นที่ 2 ของอาคารหอพักโดยจัดเป็นห้องพักชายด้านหนึ่ง ห้องพักหญิงด้านหนึ่ง ส่วนในชั้นที่หนึ่งจัดเป็นห้องเอนกประสงค์ซึ่งใช้เป็นสถานที่เรียนด้วย และจัดสอนในวิชาหลักโดยคาดหวังว่านิสิตนักศึกษาเหล่านั้นจะสามารถทำงานเป็นกลุ่ม หรืองานเฉพาะบุคคลในหัวข้อที่เลือกไว้ได้ ผลการทดลองปรากฏว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรในการสร้างความรู้สึกร่วมกันในการอยู่ร่วมกันซึ่งอาจเป็นเพราะนิสิตนักศึกษามีแนวความคิดของตนเองทั้งบวกและลบต่อโครงการและสภาพห้องเรียนเป็นที่โล่ง ไม่มีอุปกรณ์การเรียนใด ๆ ตลอดจนนิสิตนักศึกษามีอิสระอย่างมากภายในหอพัก

ผลการทดลองในด้านอื่น ๆ พบว่าประสบการณ์ในการแสดงความคิดเห็นภายในห้องเรียนมีผลต่อรูปแบบของสังคม (social patterns) ของนิสิตนักศึกษาในโครงการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้สึกที่มีต่อกันระหว่างนิสิตนักศึกษาทั้งสองเพศ เป็นไปในลักษณะของความเป็นเพื่อนมากกว่าทางคู่สาว ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการสร้างความเป็นตัวของตัวเอง และความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของนิสิตนักศึกษาในโครงการ นอกจากนั้นยังพบว่า การมีอาจารย์เข้าไป

พบปะนิสิตนักศึกษาในเวลาเย็น ทำให้นิสิตนักศึกษามีความรู้สึกใกล้ชิดสนิทสนมและร่วมกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ การค้นพบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ นิสิตนักศึกษาที่เข้าโครงการจะได้รับความรู้ที่ทำให้เกิดความเข้าใจในปัญหาต่างๆ กว้างขวางขึ้นและพร้อมที่จะยอมรับความคิดใหม่ๆ ได้ดี ถึงแม้ว่าผลการเรียนจะไม่แตกต่างจากนิสิตนักศึกษาอื่นๆ ที่ไม่ได้เข้าโครงการสำหรับคณาจารย์ก็ได้พบแนวความคิดใหม่ ๆ ในการสอนและมีความเชื่อว่านิสิตนักศึกษาในโครงการจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ในระยะเวลาอันสั้น

จากโครงการดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นวิธีการที่ดีที่จะนำนิสิตนักศึกษา และคณาจารย์มาร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาความเจริญของทางสติปัญญาแก่นิสิตนักศึกษาในหอพัก

4. การสร้างการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างเพศในหอพัก (Coeducational Residence Halls) จากการทำงานใกล้ชิดกับหอพักที่จัดนิสิตนักศึกษาทั้งชายและหญิงอยู่ร่วมกันของ Brown พบว่า หอพักประเภทนี้มีผลต่อชีวิตในสังคมและพฤติกรรมของนิสิตนักศึกษาในหอพัก จากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามและการสังเกตปรากฏผลว่านิสิตนักศึกษาในหอพักประเภทนี้แตกต่างจากนิสิตนักศึกษาในหอพักที่จัดเฉพาะชายหรือหญิง ทั้งด้านการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานร่วมกันในด้านกิจกรรมการเรียนและนันทนาการ รวมทั้งการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและการนัดพบของนิสิตนักศึกษาในหอพัก ซึ่งจะมีลักษณะของความ เป็นเพื่อนมากกว่าความสัมพันธ์ทางคู่สาว นอกจากนี้หอพักที่จัดนิสิตนักศึกษาทั้งชายและหญิงอยู่ร่วมกันนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลอีกด้วย

แต่อย่างไรก็ตามหอพักที่จัดให้นิสิตนักศึกษาทั้งชายและหญิงอยู่ร่วมกันนี้ก็ยังเป็นเพียงการสร้างความรู้สึกของการอยู่ร่วมกันเสียมากกว่าการสร้างสรรคการเรียนรูทางด้านวิชาการ

5. การพยายามให้ความรู้ทางวิชาการและเป้าหมายของการพัฒนานิสิตนักศึกษาจากวิธีการจัดการศึกษา 3 ประการแรกดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายสำคัญที่จะส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการแก่นิสิตนักศึกษาในหอพัก ซึ่งผลจากการทดลองได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นแต่ก็ยังมีบางโครงการที่แสดงให้เห็นว่าผลสำเร็จเหล่านั้นไม่สัมพันธ์กับผลการเรียนซึ่งอาจเป็นเพราะวัตถุประสงค์ของการประเมินผลผิดไป เช่น ต้องการส่งเสริมการแก้ไขพฤติกรรมที่เป็นปัญหาแต่ประเมินผลด้วยความเปลี่ยนแปลงของคะแนนเฉลี่ยสะสม เป็นต้น แต่สิ่งสำคัญ

อีกประการหนึ่งที่พบจากการทดลองคือความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตนักศึกษาด้วยกันและกับคณาจารย์ จะแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกของการอยู่ร่วมกันและความสนใจต่อการเรียนด้วย

ส่วนการจัดกลุ่มนักศึกษาเข้าพักในหอพักนั้น แพ็ควูด (Packwood 1977:139-140) กล่าวว่ามิผลจากการวิจัยหลายครั้งพบว่า การจัดกลุ่มนักศึกษาที่มีความสนใจเหมือนกันให้อยู่ด้วยกันจะมีผลทางบวกต่อผลการเรียน โดยเฉพาะนักศึกษาที่มีความสามารถสูง เมื่อมารวมกลุ่มกันจะประสบผลสำเร็จทางการเรียนดีขึ้น และพึงพอใจในการจัดแบบนี้มากกว่าที่จะจัดแบบสุ่มตัวอย่าง แต่ก็มีผลการวิจัยบางเรื่องที่ให้ผลไม่สอดคล้องกับผลการวิจัยเหล่านี้ กล่าวคือ ในขณะที่ สเนด และ เคเปิล (Snead and Caple) ได้ศึกษาในปี 1971 พบว่า การจัดนักศึกษาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือมีความสนใจเหมือนกันให้อยู่ด้วยกัน จะทำให้เกิดผลดีแก่นักศึกษาส่วนมากได้แลกเปลี่ยนความสนใจซึ่งกันและกัน และความใกล้ชิดจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบของการเป็นเพื่อนในทางดี แต่ว่าพวกนักศึกษาน้อยจะมีผลในทางตรงกันข้าม และจากการศึกษาของเคเปิล (Caple) ในปี 1970 ก็ไม่ปรากฏผลดังกล่าวนี้ นอกจากนั้น เอลตัน และ เบท (Elton and Bate) ยังศึกษาพบว่า การจัดนักเรียนให้อยู่ในหอพักตามวิชาเอกไม่มีผลต่อผลการเรียนของนักศึกษาในเทอมแรก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัย ของ วิลควิน (Volkwein) ที่ทำการศึกษาในปี 1966 พบว่า เพื่อนร่วมห้องในหอพัก ที่จัดคู่กันตามวิชาเอก หรือ ตามอายุและขนาดของโรงเรียนเดิม ไม่ปรากฏผลความแตกต่างกันในด้านผลการเรียน

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าเกี่ยวกับระบบการจัดหอพักนักศึกษาและการจัดกลุ่มนักศึกษาเข้าพักในหอพักนั้น ยังไม่มีผลการศึกษาใดที่ยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าจัดรูปแบบใดจึงจะได้ผลดีที่สุด เมื่อพิจารณาจากผลการเรียนของนักศึกษาแต่จากผลการศึกษาส่วนมากก็พบว่านักศึกษาพอใจกับการจัดหอพักแบบศูนย์การศึกษาและอาศัยมากกว่าการจัดหอพักชนิดอื่น ถึงแม้ว่าจะไม่มีผลต่อการเรียนที่แตกต่างกันก็ตาม แต่ทั้งนี้ในการวางแผนจัดการศึกษาขึ้นในหอพักนี้มหาวิทยาลัยก็ควรคำนึงถึง

1. ความจำเป็นในการนำนิสิตนักศึกษาเข้ามา เกี่ยวข้องในการวางแผนโครงการด้วย โดยเฉพาะฝ่ายบริหารของหอพักนิสิตนักศึกษา คือ นิสิตนักศึกษาที่ทำหน้าที่บริหารไม่ใช่อาจารย์

2. ขอบเขตของโครงการกับเวลาที่มีอยู่

3. การใช้เทคนิคทางการศึกษาหลายเทคนิคในโครงการ

4. ความจำเป็นในการใช้ผู้มีความรู้ความสามารถพิเศษในขั้นตอนของการวางแผน และ
5. การเข้าร่วมโครงการของนิสิตนักศึกษา คณาจารย์ และคณะผู้ดำเนินการที่มีความรู้และทักษะ (Riker, quoted in Packwood 1977)

ตอนที่ 3 นโยบายและแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (2530-2534) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหอพักนิสิต

แผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534) (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองแผนงาน 2528 : 41) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีนโยบายกำหนดการพัฒนาด้านกายภาพเป็นภารกิจหลักความสำคัญระดับสูง โดยจะเร่งรัดการพัฒนาที่ดิน เขตการศึกษาให้มีสภาพส่งเสริมบรรยากาศทางวิชาการ และเอื้อต่อการประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนและการวิจัยของบุคลากรและนิสิต รวมทั้งสนับสนุนสัมพันธภาพกับชุมชนที่ตั้งโดยรอบ เพื่อการพัฒนาคุณภาพของกรุงเทพมหานครโดยส่วนรวมด้วย... ส่วนนโยบายการผลิตบัณฑิตในแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยระยะที่ 6 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองแผนงาน 2528 : 7-8) กล่าวว่า การผลิตบัณฑิตในระดับปริญญาตรีคงจำนวนนิสิตทั้งหมดตามสภาพปัจจุบัน ปรับจำนวนนิสิตรับ เข้าใหม่ในสาขาต่างๆ เพื่อให้สัดส่วนระหว่างสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีกับสาขาอื่นใกล้เคียงกัน และเพื่อขยายการผลิตในสาขาที่เป็นความต้องการสูงมากของประเทศ ส่วนการผลิตในระดับบัณฑิตศึกษาถือเป็นนโยบายหลักที่จะต้องหันเห และระดมทรัพยากรมาเพื่อการเร่งรัดปรับปรุงการผลิตทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ในส่วนของนโยบายการจัดสรรงบประมาณเงินผลประโยชน์ในแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 สำหรับปีงบประมาณ 2530 (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กองแผนงาน 2529 : 12) ได้กล่าวว่า ในระยะยาวมหาวิทยาลัยมีนโยบายที่จะพัฒนานิสิตในด้านคุณภาพและคุณธรรมมากขึ้น โดยเน้นเรื่องความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างอาจารย์และนิสิต และระหว่างนิสิตด้วยกัน โดยจะจัดสรรงบประมาณเพื่อการนี้เพิ่มขึ้นบ้าง ส่วนการให้ทุนการศึกษาจุฬา-ชนบท ซึ่งเป็นโครงการให้ทุนการศึกษานิสิตชนบท 24 จังหวัด เข้าศึกษาต่อปีละประมาณ 50 คน โดยจ่ายให้นิสิตคนละสองหมื่นบาทต่อปี และค่าใช้จ่ายในรูปแบบที่ไม่เป็นตัวเงิน คือ ค่าหอพัก และค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานบริหารโครงการ ปัจจุบันมีนิสิตในโครงการนี้ ประมาณ 244 คน และในแผน

พัฒนาฯ ระยะที่ 6 มหาวิทยาลัยยังคงมีนโยบายในด้านการกระจายโอกาสทางการศึกษาออกไปสู่ชนบท แต่จะมีการปรับปรุงรูปแบบวิธีการ และการดำเนินการในการคัดเลือกและการใช้ทุน โดยจะส่งเสริมการให้ทุนในเฉพาะสาขาที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน และจะเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นไป ซึ่งในส่วนของนโยบายของมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับนิสิตโครงการ จุฬา-ชนบทนี้ จะมีผลกระทบต่อภาระดำเนินงานของหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก เพราะมหาวิทยาลัยได้จัดให้นิสิตเหล่านี้เข้าอยู่ในหอพักนิสิตทั้งหมด และถ้าในอนาคตโครงการนี้รับนิสิตเพิ่มมากขึ้น การรับนิสิตหอพักที่ไม่ใช่ในโครงการจุฬา-ชนบท ก็จะมีน้อยลงตามลำดับด้วย

สำหรับหอพักนิสิตนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีนโยบายการจัดสรรงบประมาณเงินผลประโยชน์ของปีงบประมาณ 2530 ว่า ปัจจุบันการดำเนินงานด้านหอพักนิสิตนอกเหนือจากงบลงทุนแล้วมหาวิทยาลัยยังคงต้องสมทบงบดำเนินการบางส่วนในระยะยาวนั้นมหาวิทยาลัยมีนโยบายให้สวัสดิการในส่วนของงบลงทุนเท่านั้น ในส่วนของงบดำเนินการมีนโยบายให้นิสิตรับภาระ ซึ่งจะต้องมีการปรับอัตราค่าหอพักเพื่อให้สามารถเลี้ยงตัวเองได้ในงบดำเนินการ นอกจากนี้มหาวิทยาลัยมีนโยบายที่จะปรับโครงสร้าง และการให้บริการของหอพักเพื่อเสริมสร้างบรรยากาศของหอพัก คุณภาพของชีวิต และระบบความปลอดภัยให้แก่นิสิต รวมทั้งการจัดสรรทุนด้านที่อยู่อาศัยให้แก่นิสิตที่มีความจำเป็นและขาดแคลน ทั้งนี้ฝ่ายกิจการนิสิตจะเป็นผู้เสนอโครงการเพื่อการพัฒนาหอพัก โดยจะเริ่มตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นไป

เกี่ยวกับการเสนอโครงการพัฒนาหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระยะแผนพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530 - พ.ศ. 2534) นี้ มหาวิทยาลัยได้แต่งตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจขึ้นจำนวนหนึ่ง ทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางและนโยบายการพัฒนาหอพักนิสิตต่อสภามหาวิทยาลัยซึ่งปรากฏผลเกี่ยวกับสาระสำคัญของโครงการที่ได้รับการพิจารณาอนุมัติจากสภามหาวิทยาลัย สรุปได้ว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยกำลังมีโครงการพัฒนาปรับปรุงหอพักนิสิต โดยแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรกจะสร้างหอพักใหม่โดยการปรับปรุงโครงสร้างอาคารพาณิชย์ หมอนที่ 28 ซึ่งเป็นอาคาร 2 ชั้น จำนวน 82 คูหา พื้นที่ประมาณ 4 ไร่ ตั้งอยู่ข้างเคียงอาคารก่อสร้างใหม่หน้า สน.ปทุมวัน ระหว่างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซอย 32 และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซอย 34 ให้เป็นหอพักสำหรับนิสิตปริญญาโท นอกจากนี้ในส่วนที่สอง จะเป็นการปรับปรุงหอพักนิสิตปัจจุบัน โดยเน้นให้นิสิตได้อยู่ร่วมกันในที่พักที่เอื้อต่อการศึกษาเป็น

สำคัญต่างจากเดิมที่มุ่งให้ความช่วยเหลือนิสิตที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัดและไม่มีที่พักในกรุงเทพมหานคร แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะเลิกให้ความช่วยเหลือเด็กต่างจังหวัด แต่เป้าหมายหลักนั้นเพื่อสร้างคนในหอพักให้เป็นคนที่สมบูรณ์ รู้จักเสียสละ และเข้าร่วมกิจกรรมของมหาวิทยาลัยส่วนกลางให้มากขึ้นกว่าเดิม

การวิจัยอนาคต (Futures Research)

การวิจัยอนาคต หมายถึง วิธีศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่ชนกลุ่มหนึ่งหรือสังคมหนึ่งคิดว่าเป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็นไปได้ (Probable) สำหรับคน โดยมีจุดมุ่งหมายดังต่อไปนี้ (Textor 1980 : 7 อ้างถึงใน จุมพล พูลภัทรชีวิน 2529 ก : 22-24)

1. เพื่อบรรยายทางเลือกในอนาคตที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ของกลุ่มประชากรที่ศึกษา
2. เพื่อประเมินสถานการณ์ในปัจจุบันเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ ที่ผู้ให้สัมภาษณ์อยู่เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ในแต่ละทาง
3. เพื่อบ่งชี้ถึงผลกระทบและผลต่อเนืองที่อาจจะเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้ ในแต่ละอนาคต
4. เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าเกี่ยวกับอนาคตที่ไม่ถึงประสงค์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้
5. เพื่อเข้าใจเบื้องหลังของกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ

ทั้งนี้ เพราะนักอนาคตนิยมมีความ เชื่อพื้นฐานว่าอนาคตเป็น เรื่องที่สามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ เขาเชื่อว่าความเชื่อของมนุษย์จะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของมนุษย์และ เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมอนาคตได้ นั่นคือเชื่อว่ามนุษย์สามารถที่จะสร้างอนาคตได้ ความเชื่อเหล่านี้เป็นต้นกำเนิดของอนาคตนิยม และเป็นต้นกำเนิดของการคิดระเบียบวิธีวิจัยเชิงอนาคตทั้งหมด ซึ่งนับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่อาจจะแตกต่างจากความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยแบบอื่น ๆ ในขณะเดียวกัน จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิได้อยู่ที่การทำนาย (Prediction) ที่ถูกต้อง แต่ต้องการสำรวจทางเลือก แนวโน้มต่างๆ ที่เป็นไปได้ในอนาคตให้มากที่สุด เพื่อจะได้หาวิธีที่จะสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นและขจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือเผชิญกับอนาคตที่ไม่พึงประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้ามันจะเกิดขึ้นจริง (จุมพล

พุลภัทรชีวิน, เทปดลัป) ดังนั้นการทำนายอนาคตที่นักอนาคตนิยมใช้ จึงเปิดโอกาสให้มีความผิดพลาดมากกว่าการทำนาย (Prediction) ที่นักสถิติโดยทั่วไปใช้และเข้าใจกัน นักอนาคตนิยมจึงนิยมใช้คำว่า Forecast มากกว่าคำว่า Predict (จุฬพล พุลภัทรชีวิน 2529 : 23) ทั้งนี้เพราะมีความเป็นไปได้ที่ว่า การคาดการณ์ล่วงหน้าอาจจะมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนโยบายซึ่งจะมีผลต่อสภาพเหตุการณ์ในอนาคตอันจะมีลักษณะแตกต่างจากสภาพที่เกิดขึ้นจริงๆ ได้ (ม.ล. พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527 : 53)

จากคำกล่าวของ ศิริชัย ศิริเกษะ(2525 : 32) ที่ว่า วัตถุประสงค์และแผนที่สร้างขึ้นมาจากความเกี่ยวข้องกับความต้องการ อาจกลายเป็นการขัดขวางผลลัพธ์ที่ต้องการ ในขณะที่วัตถุประสงค์และแผนที่ทำขึ้น โดยปราศจากการอ้างอิงถึงการคาดการณ์อนาคตจะกลายเป็นสิ่งที่ไร้คุณค่า ซึ่งให้เห็นว่าการวิจัยอนาคตอันเป็นวิธีการที่นำมาซึ่งข้อมูลของการคาดการณ์อนาคตที่มีประสิทธิภาพนั้นจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการกำหนดนโยบาย การวางแผนการตัดสินใจ ตลอดไปจนถึงวิธีการปฏิบัติที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ (จุฬพล พุลภัทรชีวิน, เทปดลัป) ช่วยลดการแก้ปัญหาการยึดติดกับสิ่งเฉพาะหน้าซึ่งเป็นภาวะทางจิตวิทยาที่ซับซ้อนและครอบงำบุคคลให้ถูกจำกัดด้วยเวลา อันจะก่อให้เกิดการขาดความคิดที่กระจ่างแจ้ง ขาดความตื่นตัวที่เด่นชัด และขาดแรงจูงใจอันจะเป็นพลังนำไปสู่การมีวิสัยทัศน์ที่เหมาะสมและเป็นระบบเกี่ยวกับเรื่องราวหรือประสบการณ์ในอนาคตที่ไกลออกไป (ม.ล. พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527 : 20) นอกจากนี้การวิจัยอนาคตยังจะช่วยให้สังคมมีทางเลือกที่ดี ที่น่าพอใจในอนาคตและช่วยสร้างจิตสำนึกให้แก่คนถึงความรับผิดชอบของเขาที่พึงมีต่อสังคมหรือทางเลือกในอนาคตของสังคมนั้นด้วย (กุลจิตรา กังคานนท์ 2526 : 24) ประกอบกับสถานการณ์ในปัจจุบันนี้ อัตราการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกำลังเป็นไปอย่างรวดเร็วและมีแนวโน้มจะรวดเร็วยิ่งขึ้นในอนาคต การวิจัยอนาคตจึงมีแนวโน้มที่จะเป็นการวิจัยที่มีความจำเป็นมากยิ่งขึ้นในอนาคต ดังที่ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2525 : 32) ได้คาดการณ์ไว้ว่าแนวโน้มการวิจัยการศึกษาในอนาคตจะเน้นเรื่องการวิจัยอนาคต (Futuristic Research) มากขึ้น เทคนิคการวิจัยอนาคตทำนองเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR (Ethnographic Futures Research) จะมีมากขึ้นและจะได้รับการยอมรับในหมู่นักวิจัยการศึกษา เพื่อนำมาศึกษาหรือคาดการณ์ล่วงหน้าเกี่ยวกับสภาพในอนาคต แล้วหาทางสนับสนุนให้ภาพที่พึงปรารถนาได้เกิดขึ้นจริงในอนาคต ในขณะที่เดียวกันก็หาทางแก้ไข บังคับมิให้ทางที่ไม่พึงปรารถนาเกิดขึ้นตามแนวโน้มนั้นด้วย

สำหรับเทคนิคการวิเคราะห์ หรือเทคนิคการวิจัยเกี่ยวกับอนาคตนั้นมีหลายเทคนิควิธี เช่น Trend Extrapolation , Cross - Impact Analysis เทคนิค เดลฟาย (Delphi Technique) เทคนิค EFR (Ethnographic Futures Research) เทคนิค EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) ฯลฯ แต่ในที่นี้จะเสนอ เฉพาะเทคนิคที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เทคนิคเดลฟาย เทคนิค EFR และเทคนิค EDFR ตามลำดับ โดยจะนำเสนอเกี่ยวกับปัญหาที่ควรวิจัยด้วยเทคนิคเหล่านี้ การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการเรียบเรียงผล การวิจัยรวมทั้งลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของแต่ละเทคนิควิธี ดังต่อไปนี้

ก. เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique)

เทคนิคเดลฟายได้ถูกพัฒนาขึ้นในทศวรรษที่ 1950 โดยนักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Corporation) ชื่อ โอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และ นอร์แมน ซี แดลกี (Norman C. Dalkey) (Gordon and Helmer 1964 : 5 อ้างถึงใน ศิริชัย ศิริภายะ 2525 : 22) ในระยะแรกเทคนิคนี้มักจะถูกนำมาใช้ในการทำนายและวางแผนล่วงหน้าสูงกว่า อย่างอื่น จึงได้รับการขนานนามตามชื่อเมืองเดลฟายของประเทศกรีก เพราะสมัยกรีกโบราณ เมืองนี้เป็นที่ตั้งของวิหารศักดิ์สิทธิ์ของเทพอพอลโล ที่ซึ่งผู้คนมักจะไปทำพิธีวงสรวงและขอคำทำนายเกี่ยวกับอนาคต (สุนิสา เบ็ญย่อง 2527 : 57) แต่โดยความหมายแล้ว โอลาฟ เฮลเมอร์ และ นิโคลัส เรสเซอร์ (Helmer and Rescher) ได้ให้คำนิยามไว้ว่า เทคนิคเดลฟาย เป็นโครงการที่จัดทำอย่างละเอียดรอบคอบในการที่จะถามบุคคลด้วยแบบสอบถาม ในเรื่องต่างๆ เพื่อที่จะให้ได้รับข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา (Rasp Jr. 1973 : 29 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 50-51) และมีจุดมุ่งหมายที่จะรวบรวมการพิจารณาตัดสินใจ และสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ เวลา ปริมาณ และ/หรือ สภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น (Rasp Jr. 1973:30 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 51) นอกจากนี้ แดลกี (Dalkey) ยังได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับระเบียบวิธีการโดยทั่วไปของเทคนิคเดลฟายไว้อย่างชัดเจนและนำเสนอใจว่าเทคนิคเดลฟาย เป็นเทคนิคการพยากรณ์ที่นำมาซึ่งการปรึกษาหาความคิดเห็นร่วมกันของกลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะแสดงความคิดเห็นของตน เสร็จแล้วจะได้รับรายงานค่าทางสถิติซึ่งเป็นผลการตอบของกลุ่มทั้งหมด เพื่อให้พิจารณาคำตอบของตน

อีกครั้ง และตอบกลับไปอีกครั้ง จะทำตามกระบวนการนี้ติดต่อกันประมาณ 2-3 รอบ เพื่อลั่นกรองหามันตามติของกล่มต่อไป (Cooper 1975 : 250, quoted in Chumpol Poolpatarachewin 1982 : 11)

สิ่งที่ควรรู้เกี่ยวกับ เทคนิค เดลฟาย มีดังนี้

1. ปัญหาที่ควรวิจัยด้วย เทคนิค เดลฟาย

เนื่องจากคนส่วนใหญ่มักคิดว่า เทคนิค เดลฟาย ใช้สำหรับกระบวนการทำนายเท่านั้น แต่แท้ที่จริงแล้ววิธีการนี้ยังนำไปใช้กับงานได้อีกหลายแขนง อาทิเช่นการจัดลำดับความสำคัญของค่านิยม การสร้างรูปจำลอง การจำแนกงบประมาณ ฯลฯ (Linstone and Turoff 1975 : 4) ส่วนในทางการศึกษานั้น เทคนิค เดลฟาย ยังอาจใช้เป็นประโยชน์ในการเสาะหาความสอดคล้องทางด้านค่านิยมและในการประเมินผลได้ด้วย (Judd 1972 : 38 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 56) โดย Turoff (1975 : 4) ได้ชี้ให้เห็นว่าถึงแม้จะไม่คำนึงถึงลักษณะของวิธีการเทคนิค เดลฟายแล้ว ยังมีเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้มีการนำเทคนิคนี้มาใช้สำหรับการศึกษาก็มี 2 ประการ คือ

1. ยังไม่มีเทคนิคการวิเคราะห์ที่แน่ชัดเพื่อศึกษาปัญหาดังกล่าว แต่ประโยชน์ที่จะได้รับมาจากการตัดสินใจส่วนบุคคลบนพื้นฐานของกลุ่มร่วมกัน
2. บุคคลแต่ละคนมีความต้องการที่จะสนับสนุนต่อการทดสอบปัญหาที่กว้าง และมีความสลับซับซ้อน แต่ยังคงขาดการสื่อสารที่ติดต่อกันในระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน และผู้เชี่ยวชาญเหล่านี้ต่างมีภูมิหลังที่แตกต่างกันทั้งทางด้านประสบการณ์และความเชี่ยวชาญด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าโอกาสที่จะนำเทคนิค เดลฟาย ไปใช้นั้นมีได้หลายกรณี เพียงแต่ว่าเมื่อไรก็ตามที่ต้องการคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือที่ใดก็ตามที่เห็นว่าความสอดคล้องต่อเนื่องกันระหว่างจุดมุ่งหมาย (Goals) และวัตถุประสงค์ (Objectives) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญแล้ว เมื่อนั้นควรใช้การวิจัยด้วยเทคนิค เดลฟาย (Judd 1971: 156 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 56) แต่ถ้าจะพิจารณาถึงลักษณะของปัญหาที่ควรใช้เทคนิคการวิจัยแบบ เดลฟายแล้ว สุวรรณ เขื่อรัตนพงศ์ (2528 : 1-2) ได้กล่าวว่า ควรใช้เทคนิคนี้เมื่อมีปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่จะทำการวิจัยไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน แต่สามารถวิจัยปัญหาได้จากการรวบรวมตัดสินใจแบบอัตวิสัย (Subjective Judgements) ของผู้เชี่ยวชาญใน

สาขานั้น ๆ

2. ปัญหาที่จะทำการวิจัยต้องการความคิดเห็นหลายๆ ด้าน จากประสบการณ์หรือความรู้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้น ๆ

3. ผู้วิจัยไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินปัญหานั้น ๆ

4. การพบปะเพื่อนัดประชุมของกลุ่ม เป็นการไม่สะดวก เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์หรือเสียค่าใช้จ่ายและเวลามากเกินไป

5. เมื่อไม่ต้องการเปิดเผยรายชื่อบุคคลในกลุ่ม เพราะความคิดเห็นของบุคคลในกลุ่ม เกี่ยวกับปัญหาที่วิจัยอาจมีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรง

ปัญหาที่ใช้การวิจัยด้วยเทคนิค เดลฟายส่วนมากมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการวางแผน การหาหลักการ การทำนายอย่างกว้าง ๆ ในอนาคต ซึ่งไม่สามารถหาข้อมูลตัวเลขที่แน่นอนมาใช้เพื่อการแก้ปัญหาได้

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตมีแนวโน้มที่จะเกิดค่อนข้างรวดเร็ว กะทันหัน ทำให้เตรียมตัวไม่ทัน เรื่องของการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะสลับซับซ้อนและมีความเป็นไปได้หลายรูปแบบ ผู้เชี่ยวชาญจึงน่าจะเป็นบุคคลที่มองหรือคาดการณ์อนาคตได้อย่างชัดเจนและถูกต้องมากกว่าคนธรรมดาทั่วไป นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหรือในหน่วยงานหนึ่งหน่วยงานใด ส่วนใหญ่จะมีผู้เชี่ยวชาญอยู่เบื้องหลังทั้งนั้น ด้วยเหตุนี้การวิจัยอนาคตทั่วไปจึงนิยมใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, เทปดลัป) ความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้นสามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ผู้เชี่ยวชาญจึงควรเป็นผู้รอบรู้และรู้สึกในประเด็นที่ศึกษาอย่างจริงจัง เป็น "ผู้รู้" หรือ "Expert" ในเรื่องนั้นๆ อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน เป็นผู้มีความรู้หน้าที่รับผิดชอบ หรือมีประสบการณ์โดยตรงกับเรื่องที่ศึกษา ยินดีให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ และเห็นความสำคัญของการวิจัยเรื่องนั้นด้วย (ชนิดา รัชพลเมือง 2528 : 92-93)

สำหรับวิธีการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญนั้น ศิริชัย ศิริภาชนะ (2525 : 33-34) กล่าวไว้พอสรุปได้ว่า เป็นที่ยอมรับกันว่าปัญหาการระบุผู้เชี่ยวชาญยังคงมีอยู่ถึงแม้ว่า

Van Gigch จะได้เสนอแนะวิธีการวัดเพื่อระบุระดับของความเชี่ยวชาญไว้ก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติก็ยิ่งยากต่อการวัดจากสภาพที่เป็นจริง เพราะวิธีการวัดสิ่งต่างๆ เหล่านี้คงต้องใช้เวลามากพอควร และก็คงมีโอกาสนั้นไปได้มากที่ผู้เชี่ยวชาญอาจจะไม่ยอมต่อกระบวนการเลือกสรรในขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้ ก่อนที่จะเริ่มดำเนินการด้วยวิธีการเคลฟายต่อไป การวัดในอดีตของความเป็นผู้เชี่ยวชาญจึงต้องถูกนำมาใช้เป็นตัวชี้นำของความเป็นผู้เชี่ยวชาญในปัจจุบัน และอาจจะใช้วิธีการเลือกผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญเพื่อคัดกลุ่มคนที่ จะเข้าร่วมในการวิจัยหรืออาจจะอาศัยการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิในวงการนั้นๆ ให้เสนอรายชื่อบุคคลซึ่งควรได้รับการเลือกสรรให้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การคัดเลือกนี้จำเป็นต้องพิจารณา กันอย่างละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ที่เหมาะสมจริงๆ (ชนิดา รัชพลเมือง 2528 : 92)

เกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยนั้น Helmer (1977 : 18) ได้กล่าวว่า วิธีการของเคลฟายมิใช่การสำรวจความคิดเห็นที่ขึ้นอยู่กับ การเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก "ประชากรของผู้เชี่ยวชาญ" แต่เป็นในลักษณะเมื่อกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญที่ถูกเลือก (โดยไม่คำนึงว่าอย่างไร) ก็เป็นการที่ทำให้เกิดกลไกทางการสื่อสารขึ้นสำหรับพวกเขาเหล่านั้น เพื่อให้ สำหรับกลั่นกรองความคิดเห็นในการที่จะรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของความคิดเห็นดังกล่าว นอกจากนี้ปัญหาในด้านต่าง ๆ ของประชากรทั้งหมดของผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่ และการสุ่มตัวอย่างของตัวแทนผู้เชี่ยวชาญในบางสถานการณ์ ก็เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้เพราะความจำกัดเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่ ดังนั้นจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยตาม เทคนิคเคลฟายจึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติของปัญหาและจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีอยู่จริง เป็นสำคัญ (สุธรรม จันทรหอม 2526:96) แต่จากการศึกษาวิจัยของ โทมัส ที แมคมิลแลน Thomas T. Macmillan) พบว่าหากจำนวนผู้เชี่ยวชาญมีตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน(Error) จะมีน้อยมาก (Macmillan 1971 อ้างถึงใน เกษม บุญอ่อน 2522 : 26-28)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่สำคัญของการวิจัยตาม เทคนิคเคลฟายคือ ชุดของแบบสอบถาม (Questionnaire Series) และเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ จึงมีการถามย้ำหลายรอบ ด้วยชุดของแบบสอบถามซึ่งมีวิธีการสร้างและดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.1 ผู้วิจัยจะกำหนดกรอบ (Frame) ของเรื่องที่จะทำวิจัยขึ้น ซึ่งอาจจะกำหนดด้วยตนเองหรือจากการศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ หรือไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิบางท่าน เมื่อได้กรอบของ เรื่องแล้วจึงนำมาสร้างแบบสอบถามฉบับแรก ซึ่งจะเป็นคำถามกว้างๆ และมัก

จะเป็นคำถามปลายเปิดเพื่อนำไปให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยตอบด้วยการสัมภาษณ์หรือเขียนตอบตามความเหมาะสม (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปคลับ)

3.2 ทำการรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามรอบแรกของผู้เชี่ยวชาญเข้าด้วยกัน โดยตัดเอาสิ่งที่ซ้ำซ้อนหรือส่วนที่เกินกรอบของการวิจัยที่กำหนดไว้ออกไป (ชนิดา รัชพลเมือง 2528 : 94) แล้วสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 ซึ่งอาจจะสร้างเป็นแบบลิเคอร์ท (Likert) โดยใช้ประโยคต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนการตอบจะเป็นไปในรูปใดก็อยู่ที่ว่าผู้วิจัยพยายามจะทำนายอะไร อาจเป็นความต้องการ เวลา ความน่าจะเป็น ฯลฯ หลังจากนั้นก็ส่งแบบสอบถามที่สร้างเสร็จแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนตอบ (เกษม บุญอ่อน 2522 : 27)

3.3 สร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 ซึ่งโดยปกติจะประกอบด้วยประโยคหรือข้อความเหมือนกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่มีการเพิ่มเติมการรายงานให้ผู้เชี่ยวชาญที่เข้าร่วมการวิจัยได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มโดยแสดงตำแหน่งของฐานนิยม (Mode) หรือ ค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) ของแต่ละข้อความ รวมทั้งตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญคนนั้น ๆ ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้ทราบความเหมือนหรือความแตกต่างของคำตอบของตนเมื่อเทียบกับคำตอบของกลุ่ม และอาจเปลี่ยนแปลงหรือยืนยันคำตอบของตนก็ได้ แต่ถ้าคำตอบใดอยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ผู้เชี่ยวชาญก็จะถูกขอร้องให้แสดงผลประกอบด้วย

3.4 สร้างแบบสอบถามรอบที่ 4 ซึ่งมีลักษณะและวิธีการตอบเช่นเดียวกับแบบสอบถามรอบที่ 3 แต่ค่าทางสถิติของแต่ละข้อความที่แสดงในแบบสอบถามฉบับนี้คิดจากผลการตอบแบบสอบถามรอบที่ 3

การวิจัยจำนวนมากได้ตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 ออกไป ทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมามีความแตกต่างกันน้อยมากในความคิดเห็นที่ได้จากรอบที่ 3 และรอบที่ 4 และข้อมูลที่ได้เพิ่มเติมก็ไม่คุ้มกับความพยายามในการดำเนินการจัดทำนัก (Rasp Rr. 1973: 31 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 54) นอกจากนี้ จุมพล พูลภัทรชีวิน (เทปคลับ) ยังได้กล่าวว่า จำนวนรอบและจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่จะใช้ในการวิจัยนั้นขึ้นอยู่กับความสลับซับซ้อนของเรื่องที่ศึกษา ความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ และความเป็นเอกพันธ์ของคำตอบของผู้เชี่ยวชาญเป็นประเด็นสำคัญ จึงทำให้ไม่สามารถกำหนดจำนวนที่แน่นอนตายตัวลงไปได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย ต้องอาศัยการตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบ จึงมักเกิดปัญหาในการรวบรวมข้อมูล เพราะจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถามในแต่ละรอบอาจจะมีจำนวนลดลงตามลำดับก็ได้ นอกจากนี้การเว้นช่วงระยะเวลาการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบก็มีความสำคัญเช่นกัน หากเว้นระยะนานเกินไปอาจทำให้ขาดความต่อเนื่องในความคิด ผู้ตอบอาจลืมเหตุผลในการตอบแบบสอบถามรอบก่อนหน้านั้น หรืออาจเกิดเหตุการณ์บางอย่างที่ทำให้เกิดความไม่แน่ใจในคำตอบ หรืออาจทำให้ขาดความสนใจในการตอบแบบสอบถาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อ การวิเคราะห์ข้อมูลได้ ดังนั้นผู้วิจัยจะต้องพยายามหาวิธีการที่จะให้ได้รับความร่วมมือและความสนใจที่จะตอบแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้ครบทุกรอบ

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นจะพิจารณาจากผลการตอบแบบสอบถามรอบสุดท้ายของการวิจัย ด้วยสถิติเกี่ยวกับการวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง (Central Tendency) อันได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัชยฐาน (Median) หรือค่าเฉลี่ย (Mean) เพื่อแสดงตำแหน่งของความคิดเห็นโดยผู้วิจัยต้องเลือกประเภทของสถิติให้เหมาะสมกับเรื่องที่ศึกษา หากเป็นกรณีที่เป็นการแสดงความคิดเห็นในเรื่อง เวลา ปริมาณ ควรใช้ค่ามัชยฐาน สำหรับกรณีที่จะทำนายเวลา ปริมาณ หรือสถานการณ์ในอนาคตมักใช้ฐานนิยม ส่วนค่าเฉลี่ยอาจไม่เหมาะสม เนื่องจากมาตราที่ใช้กับคำถามมีเพียงเล็กน้อย (ประยูร ศรีประสาธน์ 2523 : 55) นอกจากนี้ก็มีการใช้ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) มาพิจารณาความกระจายของความคิดเห็น ข้อความใดมีพิสัยกว้างแสดงว่าผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นต่างกัน ข้อความใดมีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบ แสดงถึงความสอดคล้องต้องกันของความคิดเห็น ซึ่งอาจนำข้อความนั้นมา เป็นข้อสรุปของการวิจัยได้

5. ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายก็เหมือนกับการวิจัยแบบอื่นๆ ซึ่งย่อมมีลักษณะเด่นและลักษณะด้อยอยู่ในตัวเอง ในส่วนของลักษณะด้อยนั้นเมื่อผู้วิจัยทราบแล้วก็ควรนำไปปรับปรุงให้ลักษณะด้อยนั้นมีน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ซึ่งจะเป็นการเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับผลการวิจัยมากขึ้นด้วย

ลักษณะเด่นของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. เป็นเทคนิคการวิจัยและเป็นเทคนิคในการแลกเปลี่ยนการศึกษาความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญทางตรงโดยที่เขาไม่รู้ตัว เพราะตามกระบวนการของเทคนิควิธี จะช่วยผสมผสานความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญไปด้วย (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปคลับ)
2. การตอบแบบสอบถามมีหลายรอบ ผู้เชี่ยวชาญจึงมีโอกาสถ่วงน้ำหนักตอบอย่างละเอียดรอบคอบ ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือได้สูง
3. เป็นเทคนิคที่สามารถรับข้อมูลจากคนจำนวนมาก โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องสภาพภูมิศาสตร์และช่วงเวลา มีกลไกการดำเนินงานง่าย เป็นการระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญได้อย่างรวดเร็ว ประหยัดทั้งเวลา ค่าใช้จ่ายและได้คำตอบที่มีคุณค่ามากกว่าการจัดประชุมคำตอบหรือความคิดเห็นที่ได้รับจากการใช้เทคนิคเดลฟาย จะเป็นความคิดเห็นของผู้ตอบอย่างแท้จริง เป็นคำตอบที่เป็นอิสระ มีอิทธิพลจากบุคคลภายนอกหรือเสียงส่วนใหญ่ผู้น้อย เพราะผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนไม่ทราบว่ามีผู้ใดบ้างที่ได้รับการคัดเลือกเข้ามาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่ได้เผชิญหน้ากัน และไม่ทราบว่าผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ มีความคิดเห็นในแต่ละข้อคำถามอย่างไร ทุกคนจึงมีโอกาสแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ๆ ได้เท่าเทียมกัน

ลักษณะด้อยของเทคนิคเดลฟาย มีดังนี้

1. ผู้วิจัยเป็นผู้กำหนดกรอบให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ ซึ่งนอกจากจะขัดกับข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัยอนาคตที่ว่า พยายามจะหาทางเลือกของแนวโน้มทุกๆ ทางที่เป็นไปได้ แล้ว ยังเป็นการจำกัดกรอบความคิดของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการปิดบังอำพรางและละเลยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้วิจัยเองอย่างจงใจหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ทำให้แนวความคิดที่ได้ถูกจำกัดอยู่ในกรอบ ไม่ครอบคลุมเรื่องที่จะวิจัยเท่าที่ควร (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปคลับ)
2. การคัดเลือกและเกณฑ์การพิจารณาเลือกผู้เชี่ยวชาญ ถ้าไม่เหมาะสมดีพอ จะทำให้ได้ผู้ที่ไม่มีความรู้หรือเชี่ยวชาญในเรื่องที่ต้องการความคิดเห็นอย่างแท้จริง สำหรับกรณีนี้ ชนิดา รัชพลเมือง (2528 : 97) ได้กล่าวอย่างน้อยที่สุดผู้วิจัยจะต้องคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีลักษณะครบ 3 ประการ คือ เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ ความเต็มใจ และเห็นความสำคัญของการวิจัย เพราะหากแม้เป็นผู้รอบรู้ในปัญหาที่ศึกษา แต่อาจไม่มีเวลาตอบแบบสอบถามทั้ง 3 รอบหรือไม่เห็นความสำคัญของการวิจัย ก็อาจทำให้ผลการวิจัยขาดความน่าเชื่อถือได้ และถ้าเป็นการวิจัยเพื่อวางแผนหรือนโยบาย ควรคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่โดยตรงเข้า

ร่วมการวิจัยด้วย

3. การที่มีการตอบแบบสอบถามซ้ำหลายรอบ เพื่อให้เกิดความเที่ยงของคำตอบ ตามกระบวนการของเทคนิคเดลฟายนั้น อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญเกิดความเบื่อหน่ายหรือเกิดความรู้สึกว่าถูกรบกวนมากเกินไป อาจไม่ร่วมมือตอบแบบสอบถามต่อไป

4. ถ้าลักษณะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนั้น มุ่งทำนายเหตุการณ์อนาคต คำตอบของผู้เชี่ยวชาญ อาจจะเป็นการแสดงความหวังหรืออุดมคติของผู้ตอบ เกี่ยวกับประเด็นนั้นๆ มากกว่าการทำนายความเป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคต ซึ่งสิ่งนี้ผู้วิจัยควรหาทางป้องกันด้วย

5. มีคำถามหลายคำถามที่ยังตอบไม่ได้ เช่น จะใช้อะไรเป็นข้อมูลที่จะทำให้ทราบความอคติของผู้เชี่ยวชาญอย่างมีระบบหรือจะอนุญาตให้ผู้เชี่ยวชาญไม่ตอบคำถามที่ตนเห็นว่าไม่มีความเชี่ยวชาญได้หรือไม่ และการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญที่อยู่ต่างสาขาวิชา จะทำอย่างไรจึงนำมาผสมกันให้ได้ดีที่สุด (ศิริชัย ศิริกายะ 2525 : 35)

นอกจากนี้ Linstone (1975 : 573-580) ได้กล่าวเกี่ยวกับข้อบกพร่องของการใช้เทคนิคเดลฟายไว้พอสรุปได้ว่า ข้อบกพร่องต่าง ๆ ย่อมเกิดขึ้นได้ไม่มากนักน้อย ไม่ว่าจะเลือกวิธีการสื่อสารเพื่อที่จะนำไปใช้ในการเข้าถึงปัญหาอย่างไรก็ตาม แต่ว่าวิธีการของเทคนิคเดลฟายถ้าได้จัดกระทำอย่างถูกต้องแล้วจะเป็นผลทำให้กระบวนการสื่อสาร และโครงสร้างของการสื่อสารมีความแน่ชัด ข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนได้ดีกว่าสื่อสารที่เกิดขึ้นภายในโครงสร้างที่ไม่มีรูปแบบอย่างแน่ชัด จึงเป็นข้อดีของเดลฟายที่สามารถระบุข้อเสียหรือข้อจำกัดของวิธีการได้อย่างชัดเจน และถึงแม้ว่าจุดอ่อนของเดลฟายยังไม่สามารถแก้ไขได้ทั้งหมด แต่ผู้ที่จะนำเทคนิคนี้ไปใช้ควรจะต้องรู้ถึงผลกระทบหรือข้อเสียที่มีผลต่อวิธีการศึกษาและต้องพยายามจำกัดข้อเสียให้มันน้อยที่สุด รวมทั้งต้องเข้าใจถึงปรัชญาของวิธีการและขอบเขตของความเที่ยงตรงในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสาร และต้องชี้แจงขอบเขตต่างๆ ให้แก่ผู้เข้าร่วมการทดลองได้ทราบ และเข้าใจถึงวิธีปฏิบัติของระเบียบวิธีศึกษาด้วย

6. ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้เทคนิคเดลฟาย

ด้วยเหตุที่ว่าเทคนิคเดลฟายซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่เกิดขึ้นก่อนเทคนิคอื่น ๆ จึงได้รับความนิยมและมีผู้นำไปใช้อย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศสำหรับตัวอย่างการวิจัยทางการศึกษาในประเทศไทยที่ประยุกต์เทคนิคเดลฟายมาใช้ ได้แก่

- แนวโน้มของการวิจัยการศึกษาในอนาคต ของ ธีรฎา สรรพศรี

- คุณลักษณะของประชากรในกรุงเทพมหานคร ตาม เป้าหมายทางการศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวโน้ม ของ อุ่นตา นพคุณ และคณะ
- แนวโน้มของการศึกษา เอกชนระดับมัธยมศึกษาสามัญของ ชนิษฐา วิทยานูมาส

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ นำ เทคนิค เดลฟาย มา ใช้ ในฐานะที่เป็นกระบวนการหนึ่งของ เทคนิค EDR

ข. เทคนิค EFR (Ethnographic Futures Research)

เทคนิคการวิจัยแบบ EFR นี้ Professor Robert B. Textor ซึ่งเป็นศาสตราจารย์ทางมนุษยวิทยา และทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด สหรัฐอเมริกา เป็นผู้พัฒนาขึ้นมา (กุลจิตรา กังคานนท์ 2526 : 5) เทคนิคนี้เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่นำแนวความคิดในเรื่องวัฒนธรรมมาใช้โดยมีมาตรการบางอย่างที่จะสามารถวัดถึงความแน่ชัด ความสอดคล้องและความละเอียดอ่อนของแนวความคิดนี้ การวิจัยตามแนว EFR จะพิจารณาตัวแปรทั้งทางด้านวัฒนธรรมและไม่ใช่วิทยาการวัฒนธรรม (Culture and non - cultural variables) เช่นเดียวกับการวิจัยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม (Culture change) (ม.ล. พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์ 2524 : 146) เป็นเทคนิคการวิจัยที่ใช้ศึกษาถึงภาพพจน์ของบุคคลปัจจุบัน เกี่ยวกับระบบวัฒนธรรมในอนาคตที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้สำหรับสังคมของเขา รวมทั้งความโน้มเอียงทางความต้องการของบุคคลนั้นที่มีต่อระบบวัฒนธรรมตามสมมติฐานที่ได้ตั้งไว้ ภาพพจน์ของระบบวัฒนธรรมในอนาคต เป็นสิ่งที่บุคคลหนึ่งสร้างขึ้นในปัจจุบันจากประสบการณ์จริงภายในระบบวัฒนธรรมของเขาและจากการเรียนรู้สะสมมาตลอดชีวิต ดังนั้นสาระของภาพพจน์ดังกล่าวนี้จึงนับ เป็นหลักฐานหรือข้อมูลอย่างหนึ่งได้ การวิจัยแบบ EFR มุ่งที่จะจำแนก บรรยาย วิเคราะห์ และวินิจฉัยภาพพจน์และความโน้มเอียงตามความต้องการของบุคคลดังกล่าว (ม.ล. พันธุ์สุรีย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527 : 26-27)

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับ เทคนิค EFR มีอยู่ในหนังสือ Handbook (Textor, 1980) และในส่วนต่อไปนี้ผู้วิจัยจะสรุปเพียงเค้าโครงย่อ ๆ เพื่อเป็นการชี้แนะให้รู้จักเทคนิคนี้อย่างกว้าง ๆ เท่านั้น โดยจะกล่าวเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่ควรวิจัยด้วยเทคนิค EFR และการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

เนื่องจากเทคนิคการวิจัยแบบ EFR เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตเช่นเดียวกับเทคนิคเดลฟาย จึงใช้กับปัญหาการวิจัยในลักษณะเดียวกัน ส่วนการเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญนั้นก็ใช้วิธีการเช่นเดียวกับเทคนิคการวิจัยโดยทั่วไปคือ อาจจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบที่เป็นไปตามโอกาสทางสถิติหรือแบบ เฉพาะเจาะจงก็ได้ โดยเลือกให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะศึกษา และด้วยเหตุที่เทคนิคนี้พัฒนาขึ้นมาจากการวิจัยทางมนุษยวิทยา ผู้เชี่ยวชาญซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญทางใดทางหนึ่งโดยตรง แต่เป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในวัฒนธรรมหรือเป็นเจ้าของวัฒนธรรมนั้นก็เพียงพอแล้ว ส่วนจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนั้นมีจำนวนมาก ๆ ก็จะมียิ่งดี (จุฬพล พูลภัทรชีวิน , เทปดลัษ)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เนื่องจากการเก็บรวบรวมข้อมูลตามเทคนิคการวิจัยแบบ EFR นี้ ใช้การสัมภาษณ์เป็นหลักและทำเพียงรอบเดียวเท่านั้น แต่ใช้การสัมภาษณ์แบบเปิด โดยไม่มีการถามนำ คำตอบว่าจะต้องเป็นอย่างไรอย่างใด (Non directive interview) เพื่อป้องกันมิให้แนวความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ถูกครอบงำหรือชักจูงโดยใจความ หรือแนวความคิดที่แฝงอยู่ในคำถาม จะไม่ใช่คำถามที่เจาะจงหรือเป็นคำถามเดียวกันกับผู้ให้สัมภาษณ์ทุกคน การสัมภาษณ์จะเน้นความสำคัญของความคิดสร้างสรรค์และให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ให้สัมภาษณ์ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการรอบหรือแนวทางกว้างๆ เพื่อให้การสัมภาษณ์แต่ละรายได้ครอบคลุมทั้งหัวข้อและเนื้อหาเหมือนๆ กัน ซึ่งอาจจะใช้วิธีกำหนดหัวข้อคำถามว่าควรมีเรื่องอะไรบ้าง เพื่อจะได้ใช้วิเคราะห์และเสนอผลในลักษณะที่สามารถสร้างข้อสรุปเป็นการทั่วไปได้ตามหัวข้อนั้น ๆ (Textor 1980 : 70) การกำหนดหัวข้อเรื่อง เป็นสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนตายตัวและเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้สำหรับการวิจัยแบบ EFR หรือโดยทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) ทั่วไป แต่การซักถามตามหัวข้อเรื่องที่กำหนดนั้น จะทำก็ต่อเมื่อผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้กล่าวถึงหัวข้อเรื่องนั้น เท่านั้นและจะไม่มีการเรียงลำดับหัวข้อเรื่องแน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและความ เป็นธรรมชาติของการสัมภาษณ์ในแต่ละราย การสัมภาษณ์โดยใช้หัวข้อเหล่านี้ ส่วนใหญ่จะใช้สำหรับการสร้างภาพในอนาคตในด้านบวก ส่วนการสร้างภาพในอนาคตในด้านลบและในด้านที่เป็นไปได้มากที่สุดนั้น จะใช้การสัมภาษณ์ตามแนวนี้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบรรยากาศของการสัมภาษณ์แต่

ละรายไป (ม.ล.พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527 : 34-40) ในการสัมภาษณ์ผู้ให้สัมภาษณ์ จึงเป็นผู้นำในการให้สัมภาษณ์โดยตลอด

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ตามที่กล่าวแล้วว่าเทคนิคการวิจัยแบบ EFR นี้ ใช้วิธีการให้สัมภาษณ์เป็นหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนหลักการสัมภาษณ์นั้นส่วนหนึ่งใช้หลักการเดียวกันกับการสัมภาษณ์ที่ดีโดยทั่วไป เช่น มีการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจที่ตระหว่างผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ เป็นต้น แต่ในส่วนที่นอกเหนือจากการสัมภาษณ์ทั่วไป คือ ผู้สัมภาษณ์จะต้องกระตุ้นให้ผู้ให้สัมภาษณ์คิดอย่างอิสระ เสรีแบบไม่เพ้อฝัน เพื่อการพยากรณ์ภาพในอนาคต ในแง่ที่น่าจะเป็นจริงหรือเป็นไปได้ด้วยการพิจารณาถ่วงถ่วง นำเอาการเรียนรู้ การรับรู้ การสังสมทางวัฒนธรรมและประสบการณ์ที่ตัวเขาประสบอยู่ออกมา เป็นฐานในการวิเคราะห์และสร้างภาพในอนาคต (Scenario) โดยผู้สัมภาษณ์จะต้องหลีกเลี่ยงการถามนำคำตอบ วิธีการสัมภาษณ์แบบ EFR จะเริ่มด้วยการให้เค้าโครงเริ่มต้นที่มีลักษณะ เป็นกลางกับผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นจุดเริ่มต้น และเป็นการกระตุ้นในการสร้างภาพในอนาคต โดยผู้ให้สัมภาษณ์จะทำหน้าที่ เป็นผู้สร้างภาพในอนาคต (Scenarist) ซึ่งเป็นการคาดการณ์ (Anticipation) ถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในสังคมนั้นหรือนัยหนึ่ง เป็นการศึกษาถึงทางเลือกในอนาคต (Alternative Futures) ผู้สัมภาษณ์จะทำหน้าที่จดบันทึกคำให้สัมภาษณ์ ทำหน้าที่เป็นผู้ฟังที่ดี ถามคำถามตามความจำเป็นและเหมาะสม เพื่อความชัดเจน และ เมื่อจบแต่ละตอนแต่ละหัวข้อหรือจบตามช่วงเวลาให้ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าเหมาะสม ผู้สัมภาษณ์ก็จะต้องสรุปการสัมภาษณ์ในช่วงนั้นจากที่จดไว้ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะหยุด เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์ ทักท้วง แก้ไข ตัดทอน หรือขยายความการสรุปนั้นจนเป็นที่พอใจของผู้ให้สัมภาษณ์ วิธีการนี้เรียกว่า Cumulative Summarization Technique ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ในด้านที่ช่วยบังคับให้ผู้สัมภาษณ์ต้องมีสมาธิและตั้งใจฟัง เพราะจะต้องสรุปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟัง เป็นระยะๆ ตลอดเวลา และยังช่วยทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์และผู้สัมภาษณ์ได้เข้าใจคำให้สัมภาษณ์ตรงกัน เป็นการยืนยันให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตระหนักว่าตัว เขาเองนั้น เป็นผู้รับผิดชอบในการสัมภาษณ์จริง ๆ นอกจากนี้ยังทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์รู้สึกว่ามีคนคอยฟังคำพูดของเขาอย่างตั้งใจและพยายาม เข้าใจในสิ่งที่เขาพูดซึ่งจะ เป็นการช่วยกระตุ้นหรือ เร่ง เร้าความคิดสร้างสรรค์ของเขาจากที่เขาได้มีโอกาส ฟังคำสรุปข้อความที่เขาได้พูดจบลง แต่สิ่งที่ต้องระวังก็คือการที่ผู้สัมภาษณ์ได้ใช้กฎ เกณฑ์ ข้อ

สมมติฐานหรือทฤษฎีของคน เข้าไปในการพูดสรุปโดยไม่รู้ตัว จะทำให้คำสัมภาษณ์ที่ได้ไม่ใช่ความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ให้สัมภาษณ์แต่อย่างใด ซึ่งกรณีนี้นับว่าเป็นอันตรายมาก ผู้สัมภาษณ์จึงควรพยายามหลีกเลี่ยงมันอย่างสุดความสามารถ

ผู้สัมภาษณ์จะต้องใช้เทคนิค Cumulative Summarization เป็นตอนๆ เช่นนี้ไปจนจบการสัมภาษณ์ แล้วสรุปรวมทั้งหมดให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังอีกครั้งหนึ่ง ในการสรุปแต่ละครั้งนั้น ผู้สัมภาษณ์อาจใช้เทปบันทึกเสียงบันทึกบทสรุป และการแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อให้ได้รายละเอียดมากขึ้นก็ได้ เพราะผู้สัมภาษณ์จะต้องสรุปคำสัมภาษณ์ทั้งหมดเพื่อเขียนเป็นรายงานการสัมภาษณ์ (Protocol) ให้ผู้ให้สัมภาษณ์พิจารณาอีกครั้ง การสัมภาษณ์ตามเทคนิค EFR นี้ ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถดำเนินการให้สัมภาษณ์ไปได้นานเท่าที่ต้องการ ถ้าหากการสัมภาษณ์ไม่สามารถจบลงภายในครั้งเดียว ก็สามารถทำต่อในครั้งที่ 2 และ 3 ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสะดวกของผู้ให้สัมภาษณ์ แต่อย่างไรก็ตาม การสัมภาษณ์ก็ควรจะจบลงภายในครั้งเดียว

การสัมภาษณ์ของเทคนิค EFR ได้พยายามตั้งอยู่บนพื้นฐานของการวิจัยอนาคต (Future Research) คือ จะต้องคิดหลาย ๆ ทางมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ (จุฬพล พูลภัทรชีวิน, เทปดลับ) ในการสัมภาษณ์ผู้สัมภาษณ์ จึงขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างภาพในอนาคต (Scenario) 3 ภาพ ตามลำดับดังนี้ คือ สร้างภาพอนาคตในทางบวก (Optimistic Realistic Scenario) ก่อน แล้วสร้างภาพอนาคตในทางลบ (Pessimistic Realistic Scenario) นั่นก็คือ ขอให้ผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนสร้างเค้าโครงของปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในระบบสังคม วัฒนธรรมในอนาคต โดยใช้วิจารณญาณของตนเองตัดสินว่าสิ่งใดน่าพึงปรารถนาหรือไม่น่าพึงปรารถนาสำหรับสังคมและวัฒนธรรมของเขา ในการสร้างภาพอนาคตทั้ง 2 ภาพนี้ จะต้องไม่เกินขอบเขตของความเป็นจริง แต่จะไม่คำนึงถึงระดับสูงต่ำของความน่าจะเป็นไปได้ ขอเพียงให้ภาพนั้นมีโอกาสเป็นไปได้ในช่วงที่มากกว่า 0 แล้วน้อยกว่าหรือเท่ากับ 1 ตามความเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์เองก็พอแล้ว หลังจากนั้นจึงให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างภาพในอนาคตในด้านที่เป็นไปได้มากที่สุด (Most Probable Scenario) ซึ่งเป็นภาพที่ตัวเขาเองเห็นว่ามีความน่าจะเป็นไปได้สูงสุด โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่ามันจะเป็นสิ่งที่เขาพึงปรารถนาหรือไม่ คุณค่าทางการศึกษาของการสัมภาษณ์แบบ EFR จะเกิดขึ้นในตอนี้ เพราะในระหว่างนั้นผู้ให้สัมภาษณ์จะเริ่มมองเห็นอย่างแจ่มแจ้ง และตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เขาอยากให้เกิดขึ้นกับสิ่งที่เขาเห็นว่าน่าจะเป็นขึ้น จะช่วยให้ผู้ให้สัมภาษณ์เริ่มมองเห็นกลวิธีสำหรับการวางนโยบาย

และการวางแผนในลักษณะที่จะช่วยลดช่องว่างระหว่างสิ่งที่เขาอยากให้เกิดขึ้น และสิ่งที่เขา เชื่อว่าน่าจะเป็นได้ และจากประสบการณ์ของผู้ที่ทำวิจัย เรื่องทางเลือกในอนาคตของสังคม ไทยในทัศนะของนักวิชาการ (ม.ล.พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527 : 38) พบว่า ถ้า ไม่มีการสร้างภาพในอนาคต 2 ภาพแรกเสียก่อนแล้ว การสร้างภาพในอนาคตภาพที่ 3 มักจะมีลักษณะไม่สมบูรณ์ ค่อนข้างจะธรรมดาและไม่น่าสนใจ

ขั้นสุดท้ายของการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การตรวจทานแก้ไขและการ เขียนรายงานการสัมภาษณ์ ซึ่งทุกครั้งที่การสัมภาษณ์ของผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนสิ้นสุดลง ผู้ สัมภาษณ์ควรสรุปคำสัมภาษณ์จาก เครื่องบันทึกเสียงหรือจากที่ผู้สัมภาษณ์จดบันทึกมาโดย เร็วที่สุด เท่าที่จะ เป็นได้ พร้อมทั้งตรวจทานแก้ไขด้านการใช้ภาษา และความชัดเจนอีกครั้ง ก่อนที่จะ นำรายงานการให้สัมภาษณ์ (Protocol) นี้ส่งไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์ได้พิจารณาทำให้สัมภาษณ์ และทำการแก้ไข เพิ่มเติมตามที่เขาเห็นสมควร หลังจากนั้นผู้สัมภาษณ์หรือผู้วิจัยก็จะ ได้รายงาน การให้สัมภาษณ์ฉบับจริง เพื่อนำไปวิเคราะห์ต่อไปซึ่งในขั้นตอนนี้มีข้อน่าสังเกตว่าการอ่านตรวจ ทานแก้ไขรายงานคำให้สัมภาษณ์นี้ผู้ให้สัมภาษณ์กระทำตามลำพัง ดังนั้นข้อผิดพลาด เบื้องต้น ใดๆ จาก อิทธิพลความคิดของผู้สัมภาษณ์จะถูกตัดออกไปโดยการตรวจทานแก้ไขของผู้ให้สัมภาษณ์ในรอบนี้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการเรียบเรียงผลการวิจัย

เมื่อได้รายงานการสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจแก้ไขของผู้ให้สัมภาษณ์ครบ ถ้วนแล้ว ผู้วิจัยก็จะนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เพื่อหาฉันทามติ หาข้อสรุปว่ามีแนวโน้มอะไร บ้างที่ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่พูดถึง และมีความเห็นสอดคล้องกัน (Consensus) หลังจากนั้นจึง นำมาเขียนเป็นภาพอนาคต 3 ภาพ คือภาพในอนาคตทางบวก ภาพในอนาคตทางลบ และภาพ ในอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุด ตามลำดับ ซึ่งการเรียบเรียงผลการวิจัยที่ได้จากการใช้เทคนิค นี้ ม.ล.พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์ และคณะ (2527 : 43-50) ได้อธิบายถึงขั้นตอนที่ใช้ในการ เรียบเรียงงานวิจัยเรื่อง ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทยในทัศนะของนักวิชาการไว้อย่าง น่าสนใจ พอสรุปได้ว่า การเรียบเรียงผลการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ 4 ขั้นตอน ดังนี้ คือ

4.1 การบรรยายสรุป หมายถึง การจำแนกแจกแจงแนวความคิดที่มี ลักษณะคล้ายคลึงกันหรือ เป็นความเห็นร่วมกันของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่หรือทั้งหมดสำหรับในแต่ละ หัวข้อของการสัมภาษณ์โดยไม่มีการแต่งเติม รายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่สำคัญจะละไว้ แต่การ

ตัดสินใจว่าสิ่งใดสำคัญ สิ่งใดไม่สำคัญ มักจะต้องเสี่ยง ซึ่งขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้ตัดสินใจ ผู้วิจัยจะทำการบรรยายสรุปในรูปของการทำออกมาเป็นร่างก่อน ซึ่งจะประกอบไปด้วยภาพใน อนาคตทั้ง 3 ภาพ ได้แก่ภาพในอนาคตทางบวก ภาพในอนาคตทางลบ และภาพในอนาคตทาง ที่น่าจะเป็นไปได้มากที่สุด แต่ก่อนที่ผู้วิจัยจะเขียนร่างของบทต่าง ๆ ดังกล่าวนี ผู้วิจัยจะต้อง ศึกษารายงานการสัมภาษณ์ทุกฉบับทั้ง "ตามแนวนอน" และ "ตามแนวตั้ง" ซึ่งในขั้นของการ บรรยายสรุปนี้การอ่านตามแนวนอนจะมีความสำคัญมากกว่าตามแนวตั้ง โดยจะอ่านรายงานบท สัมภาษณ์ทุกฉบับทีละหัวข้อและจดแนวความคิดที่สำคัญ แยกตามหัวข้อและชนิดของภาพในอนาคต

4.2 การวิเคราะห์ หมายถึง การค้นหาให้คำอธิบายแก่ส่วนประกอบ ใดๆ ในรายงานการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบหรือไม่เป็นไปตามแนวความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์ส่วน ใหญ่ หรือมีลักษณะแตกต่างไปจากแบบอื่นๆ การวิเคราะห์จะพยายามให้คำอธิบายว่าทำไมบาง หัวข้อหรือบาง เรื่องจึงหาลักษณะร่วมกันหรือหารูปแบบไม่ได้ การกระทำดังกล่าวแท้ที่จริงแล้วก็ คือการค้นหาว่าองค์ประกอบใดในระบบวัฒนธรรมกำลังจะ เปลี่ยนแปลง หรือน่าจะ เปลี่ยนแปลง ไปอย่างรวดเร็ว นั่นเอง

4.3 การตีความ หมายถึง การหาความสัมพันธ์ของแนวความคิดที่ ปรากฏอยู่ในรายงานการสัมภาษณ์กับปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในระบบสังคมวัฒนธรรมปัจจุบันการ ตีความจะเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ได้ปรากฏขึ้น เป็นรูปแบบ และพยายามให้คำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบที่ ปรากฏขึ้น ในลักษณะที่สัมพันธ์กับสิ่งที่เรารู้หรือสิ่งที่เรา เชื่อว่าเป็นจริงในระบบสังคมวัฒนธรรม ปัจจุบัน ดังนั้นจะ เห็นได้ว่าการตีความไม่ได้จำกัดขอบ เขตคน เองอยู่ใน เนื้อหาของรายงานการ สัมภาษณ์เท่านั้น แต่ยังสามารถกว้างไกลออกไป เพื่อหาความรู้ภายนอกมาอธิบายให้ เนื้อหาของ รายงานการสัมภาษณ์มีความหมายที่ชัดเจนสมบูรณ์ขึ้น การตีความบางอย่างจึง เป็นการผสม ผสานกันระหว่างแนวความคิดของผู้ให้สัมภาษณ์และแนวความคิดของผู้วิจัย

4.4 การวินิจฉัย หมายถึง การแสวงหาแนวทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหา การป้องกันอันตรายและการขัดแย้งที่พบอยู่ในรายงานการสัมภาษณ์ แต่ในบางครั้งการวินิจฉัย อาจมีการกล่าวถึงโอกาสหรือความน่าจะเป็นไปได้ของการ เปลี่ยนแปลงอย่างกว้าง ๆ แต่จุด มุ่งหมายของขั้นนี้ก็คือการศึกษาถึงศักยภาพของความ เปลี่ยนแปลงในระบบสังคมวัฒนธรรมการ วินิจฉัยไม่ เพียงแต่จะกล่าวถึงรูปแบบของความคล้ายคลึงอัน เป็นลักษณะของระบบสังคมวัฒนธรรม ปัจจุบันเท่านั้น หากจะครอบคลุมถึงรูปแบบของความคล้ายคลึงอัน เป็นลักษณะของระบบต่าง ๆ

ซึ่งอาจมีขึ้นได้ในอนาคตอันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นนั้น ดังนั้นแนวความคิดและความเข้าใจเชิงวิจยบางครั้งก็ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์ บางครั้งก็เป็นของผู้วิจัยเอง

5. ลักษณะเด่นและลักษณะค้อยของเทคนิค EFR

ลักษณะเด่นของเทคนิค EFR ที่นอกเหนือจากการที่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระเสรีโดยไม่ต้องกลัวเกรงอิทธิพลของคนอื่นแล้ว เทคนิคนี้ยังมีลักษณะเด่นพิเศษตรงที่ไม่ถูกรบกวนจากความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ และส่งเสริมสนับสนุนแนวความคิดพื้นฐานของการวิจัยอนาคตที่จะเสาะแสวงหา หรือสำรวจหาทางเลือกในอนาคตทุกทางที่เป็นไปได้ มีการใช้วิธี Cumulative Summarization Technique ตลอดเวลาการสัมภาษณ์ ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความตรงตามความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ และยังเปิดโอกาสให้แก้ไขรายงานการสัมภาษณ์อย่างอิสระด้วยตนเองอีกครั้ง ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยลดความลำเอียงที่เกิดจากผู้สัมภาษณ์ได้เป็นอย่างดี ดังที่กล่าวแล้ว

ลักษณะค้อยของเทคนิค คือ เทคนิคนี้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์อย่างเดี่ยวและทำเพียงรอบเดียว แต่ภาพในอนาคต (Scenarios) นั้นจะเขียนขึ้นจากกลุ่มของแนวโน้มที่มีฉันทมติ (Consensus) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญหรือระหว่างผู้ถูกสัมภาษณ์ แนวโน้มที่มีผู้เชี่ยวชาญกล่าวถึงเพียงหนึ่งหรือสองคน จึงถูกตัดออกจากผลการวิจัยเพราะถือว่าเป็นแนวคิดที่ไม่มีความสอดคล้องกัน ซึ่งแท้ที่จริงแล้วผู้ให้สัมภาษณ์คนอื่นๆ อาจเห็นด้วยกับแนวโน้มนั้นก็ได้ แต่ไม่ได้กล่าวถึงด้วยสาเหตุใดก็แล้วแต่ วิธีการนี้จึงไม่เป็นไปตามแนวความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตในข้อที่ว่าต้องการ All Possible/Probable Trends นอกจากนี้การสรุปภาพในอนาคตหรืออนาคตภาพที่เป็นไปได้มากที่สุดก็ทำได้ยาก และไม่สามารถอธิบายได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเกิดจากความลำเอียงทั้งผู้สัมภาษณ์และผู้ให้สัมภาษณ์ที่ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการสร้างภาพในอนาคตทางบวกและทางลบก่อน พอมาสร้างภาพในอนาคตที่เป็นไปได้มากที่สุดซึ่งเป็นภาพสุดท้าย ผู้ให้สัมภาษณ์จึงจะบอกกว้างๆ ว่าเป็นทางบวกมากกว่าทางลบหรือไม่ก็พูดย่อ ๆ ทำให้การสรุปผลการวิจัยของภาพนี้ทำได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปตลับ)

6. ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้เทคนิค EFR ได้แก่

- Cultural Futures for Thailand : An Ethnographic Inquiry ซึ่ง Professor Robert B, Textor ได้ทำกับนักศึกษาไทย จำนวน 25 คน ที่กำลังศึกษาอยู่ในมลรัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2524

- Alternative Futures for ASEAN : An Educational Perspective ซึ่ง Professor Robert B. Textor ผู้เป็นเจ้าของเทคนิคได้เป็นผู้ทำขึ้นอีกเช่นกัน โดยใช้นักวิชาการจากกลุ่มอาเซียน 10 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย เมื่อปี พ.ศ. 2523 (กุลจิตรา กังคานนท์ 2526 : 19)

- ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย ในทัศนะของนักวิชาการซึ่งจัดทำขึ้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ โดย ม.ล.พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์, สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร และ โรเบิร์ต บี. เท็กซ์เตอร์ เมื่อปี พ.ศ. 2524 โดยมีอาจารย์ในภาควิชาที่ไม่ใช่ศาสตร์ประยุกต์ของคณะมนุษยศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยจำนวน 24 คน รายละเอียดของการวิจัย ผู้ที่สนใจสามารถหาอ่านได้จากรายงานการวิจัยเรื่องนี้ (ม.ล.พันธุ์สุริย์ ลดาวัลย์ และคณะ 2527)

- การศึกษานำร่อง (Pilot Study) เรื่องการศึกษาฝึกหัดครูและสถาบันฝึกหัดครูในอนาคตระยะที่ 1 สภาพของสังคมไทยในอนาคต (ในปี พ.ศ. 2540) ของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งการศึกษาคั้งนี้จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2526 มีผู้ทรงคุณวุฒิเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยทั้งสิ้น 15 คน การสัมภาษณ์ตามเทคนิค EFR ในครั้งนี้ใช้กลุ่มคำหลักเป็นกรอบในการสัมภาษณ์

ค. เทคนิค EDR (Ethnographic Delphi Futures Research)

เทคนิคการวิจัยอนาคตอีกเทคนิคหนึ่งที่กำลังได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายอยู่ในขณะนี้ คือ เทคนิค EDR ซึ่งเป็นเทคนิคที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน พัฒนามาจากเทคนิค EFR และเทคนิคเดลฟาย (Delphi) ในปี ค.ศ. 1979 (Chumpol Poolpatarachewin 1982 : 11) เพื่อสนองวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยเพิ่มศักยภาพของเทคนิค EFR และเทคนิคเดลฟาย
2. เพื่อให้มีเทคนิคการวิจัยอนาคตเพิ่มมากขึ้น

สำหรับกระบวนการต่างๆ เกี่ยวกับเทคนิค EDR ในส่วนที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยสรุปรวมจากเทปดัดลบการฝึกอบรม เรื่อง เทคนิคการวิจัยแบบ EDR (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปดัดลบ) เป็นส่วนใหญ่ และจากบทความ เรื่อง Ethnographic Delphi Futures Research : Thai University Pilot Project (Chumpol Poolpatarachewin 1982 : 11-19) และจาก A Handbook on Ethnographic Futures

Research (Textor 1980 : 157-164) เป็นส่วนประกอบ โดยจะนำเสนอเป็นข้อๆ ดังต่อไปนี้

1. ปัญหาที่ควรวิจัยด้วยเทคนิค EDFR

ด้วยเหตุที่ว่าระเบียบวิธีวิจัย EDFR เป็นระเบียบวิธีวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อตอบสนองปรัชญาพื้นฐาน (Basic assumption) ของการวิจัยอนาคตและของอนาคตนิยมโดยตรง ดังนั้นปัญหาที่ควรทำวิจัยโดยใช้เทคนิคนี้นอกจากจะเป็นปัญหาการวิจัยอนาคตที่มีลักษณะเช่นเดียวกับปัญหาที่ใช้ในการวิจัยของเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR แล้ว เทคนิคนี้ยังเปิดโอกาสให้นำวิธีการของเทคนิคไปประยุกต์ใช้กับการวิจัยอดีตหรือปัจจุบันได้ ถ้าหากว่าการนำไปใช้นั้นทำให้ได้ผลดีขึ้นและสนองต่อจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เช่น นำไปวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตัดสินปัญหา กำหนดนโยบายระยะสั้น เหล่านี้เป็นต้น แต่ทั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องใน เรื่องนั้นอย่างแท้จริง และด้วยกระบวนการที่ใช้ความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญอย่างเป็นระบบระเบียบตามวิธีการของเทคนิค EDFR ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป นี้ นำที่จะช่วยให้ได้คำตอบและข้อเท็จจริงที่ชัดเจนกว่าการวิจัยที่ใช้เทคนิคการวิจัยแบบธรรมดาโดยทั่วไปด้วย

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

เทคนิคนี้ใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เช่นเดียวกับเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR แต่ส่วนที่ว่าจะเลือกใครมาเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้างนั้น เจ้าของเทคนิคได้ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่าการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญอยู่ที่จุดมุ่งหมายของการวิจัยว่าต้องการอะไร ถ้าต้องการจะทำให้ผลการวิจัยนั้นมันเกิดขึ้นจริงๆ ก็ควรเลือกผู้เชี่ยวชาญกลุ่มผู้บริหารปัจจุบัน กลุ่มผู้มีศักยภาพจะเป็นผู้บริหารรุ่นต่อไป กลุ่มนักวิชาการและอาจจะรวมไปถึงกลุ่มผู้ใช้บริการด้วยก็ได้ ส่วนอัตราส่วนหรือสัดส่วนระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญต่างๆ นั้น ผู้วิจัยจะต้องเป็นผู้กำหนดเอง กล่าวคือต้องการ เน้นจุดไหนมากก็เลือกผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนั้นให้มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่ทั้งนี้ก็น่าจะมีกลุ่มนักวิชาการอยู่ด้วยเสมอ ด้วยเหตุผลที่ว่ากลุ่มนักวิชาการ เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างจะมีความคิดเห็นที่อิสระและมีความคิดสร้างสรรค์หลายรูปแบบ นักวิชาการจึงน่าจะช่วยให้เรื่องที่ศึกษาได้รายละเอียดในแง่ที่เป็นวิชาการหรือแนวโน้มที่เป็นไปได้หลาย ๆ รูปแบบมากขึ้น และจะช่วยทำให้ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้บริหารได้รับรู้ข้อมูลใหม่ ๆ ที่ทันสมัย ซึ่งเขาอาจจะยอมรับว่ามัน เป็นสิ่งที่ดีแล้วทำให้เขาตัดสินใจอย่างหนึ่งอย่างใดได้รวดเร็วขึ้นด้วย

สำหรับวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างการวิจัยนั้น จะใช้วิธีการ เช่นเดียวกับ เทคนิค เดลฟาย และ เทคนิค EFR ดังที่กล่าวแล้วในตอนต้น แต่ในส่วนขนาดของกลุ่มตัวอย่าง เทคนิค EDRF เปิดโอกาสให้ยึดหยุ่นได้มากกว่าเทคนิคอื่น กล่าวคือ การที่จะใช้จำนวนผู้เชี่ยวชาญเท่าไรนั้นขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการวิจัย งบประมาณ เวลา และ เรื่องที่ศึกษาว่ามีความ สลับซับซ้อนมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับกำลังคนด้วยแต่ถ้าใช้จำนวนผู้เชี่ยวชาญมาก ๆ ก็ยิ่งดี เพื่อจะได้ทางเลือกมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ หรืออาจจะใช้จำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป ดังที่แมคมิลแลนได้ศึกษาวิจัยไว้ก็ได้ แต่โดยปกติทั่วไปมักจะใช้ประมาณ 20-30 คน นอกจากนี้ถ้ามี เหตุผลหรือความจำเป็นบางประการทำให้จำนวนผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบมีจำนวน แตกต่างกันไปบ้างก็ไม่มีปัญหาใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ถ้าทำได้ควรให้รอบแรกของการเก็บข้อมูลมี จำนวนผู้เชี่ยวชาญมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ เพื่อจะได้แนวโน้มหรือทางเลือกมากที่สุด ส่วนรอบ อื่น ๆ จำนวนผู้เชี่ยวชาญอาจจะเพิ่มขึ้นหรือลดลงบ้างตามความจำเป็นก็เป็นได้ แต่ทั้งนี้ถ้าต้อง การให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้นก็อาจเพิ่มจำนวนผู้เชี่ยวชาญรอบสุดท้ายให้มากขึ้น และอาจจะมากกว่ารอบแรกก็ได้ โดยผู้ที่เพิ่มขึ้นมาจะต้อง เป็นผู้ที่เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นอย่างแท้ จริงด้วย แต่ถ้าจำนวนผู้เชี่ยวชาญเท่ากันหมดทุกรอบได้ก็จะดีในด้านที่ว่าสะดวกสำหรับการคิดค่า สถิติและการนำเสนอผลการวิจัย และ เป็นการเพิ่มคุณค่าให้กับงานวิจัยได้อีกทางหนึ่งด้วย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ใหญ่ ๆ ดังนี้

3.1 การเตรียมกลุ่มตัวอย่าง คือการติดต่อขอความร่วมมือล่วงหน้าด้วย การอธิบายให้กลุ่มตัวอย่างได้ทราบถึง ความสำคัญของ เรื่องที่ทำการวิจัย จุดมุ่งหมายการวิจัย ระเบียบวิธีที่ใช้ จำนวนรอบ จำนวนเวลา และค่าตอบแทน (ถ้ามี) ฯลฯ พร้อมกับนัด วันเวลา ที่จะทำการสัมภาษณ์ ถ้าหากเขายอมรับที่จะเป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัย

3.2 การสัมภาษณ์ของเทคนิค EDRF ได้ประยุกต์การสัมภาษณ์ของเทคนิ ค EFR มาใช้ กล่าวคือ ผู้สัมภาษณ์จะมีโครงหรือกรอบอย่างกว้าง ๆ ไว้ส่วนหนึ่ง เพื่อความ ครอบคลุมของ เรื่องที่จะศึกษาและใช้ถาม เมื่อผู้ให้สัมภาษณ์ไม่ได้พูดในเรื่องนั้นแต่โครงนี้สามารถ เพิ่มเติมได้ตลอดเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูล คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์จะใช้คำถามที่เป็น กลาง ไม่ขึ้นาคำตอบเช่นเดียวกับเทคนิค EFR มีการใช้วิธี Cumulative Summarization Technique ตลอดเวลาการสัมภาษณ์เช่นกัน และอาจจะมีรายงานการสัมภาษณ์ (Protocol)

ไปให้ผู้ให้สัมภาษณ์อ่านอีกครั้งหนึ่ง หรือเพียงแต่สรุปคำให้สัมภาษณ์ทั้งหมดให้ผู้ให้สัมภาษณ์ฟังหลังจากจบการสัมภาษณ์ก็ได้ นอกจากนี้ในระหว่างการสัมภาษณ์ตามกระบวนการของเทคนิค EDFR อาจจะทำให้ผู้ให้สัมภาษณ์สร้างแนวโน้มหรือทางเลือกต่าง ๆ ที่เขาคิดว่ามีความเป็นไปได้ (Realistic) ตามความเชี่ยวชาญของเขาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยไม่ต้องบอกว่าแต่ละแนวโน้มนั้น เป็นอนาคตภาพทางบวก ทางลบ หรือเป็นอนาคตภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด และไม่ต้องเรียงลำดับการสร้างภาพตามกระบวนการสัมภาษณ์ของเทคนิค EFR ก็ได้ และถ้าผู้วิจัยสนใจที่จะทราบสิ่งเหล่านี้ การใช้เทคนิค Delphi ในรอบหลังของการวิจัยจะช่วยตอบคำถามนี้ได้เป็นอย่างดี

3.3 นำข้อมูลทั้งหมดทุกแนวโน้มที่ได้จากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ จัดให้เป็นหมวดหมู่ ให้เป็นระบบ ถึงแม้ว่าแนวโน้มบางข้อจะได้รับการเสนอจากผู้เชี่ยวชาญจำนวนน้อยก็ตาม ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยต้องเคารพในความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญ และถ้าแนวโน้มนั้นไม่เด่นจริงก็จะตกไปเอง เมื่อใช้เทคนิคเดลฟายในรอบหลัง ๆ แต่ในทางตรงกันข้าม แนวโน้มนั้นอาจจะเป็นแนวโน้มที่เด่นและได้รับการยอมรับจากผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ก็ได้ ซึ่งความจริงในข้อนี้ เจ้าของเทคนิค EDFR ได้พิสูจน์ให้เห็นจากการทดลองทำวิจัย เรื่อง The Future of Thai Universities Within the Next 20 years (Chumpol Poolpatarachewin 1982 : 11-19)

3.4 สร้างเครื่องมือในการวิจัย รอบที่ 2 ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) หรือแบบเติมค่าเปอร์เซ็นต์แนวโน้มความเป็นไปได้ หรือให้จัดอันดับความเป็นไปได้ ฯลฯ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายของการวิจัยว่าต้องการอะไร และถ้าผู้วิจัยสนใจด้วยว่าแนวโน้มแต่ละข้อนั้นผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่ เห็นว่าเป็นอนาคตภาพทางบวกหรืออนาคตภาพทางลบ ก็อาจจะมีช่องให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมลงไป ในแบบสอบถาม

3.5 Delphic Probing คือ การส่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปที่กลุ่มตัวอย่างตอบ ซึ่งใช้วิธีดำเนินการเช่นเดียวกับการเก็บรวบรวมข้อมูลของเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 2, 3, 4, . ดังที่กล่าวไว้แล้วในเรื่องของเทคนิคเดลฟาย แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยก็สามารถเพิ่มเติมแนวโน้มที่น่าสนใจที่ได้รับการเสนอแนะจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 หรือได้มาด้วยวิธีใดก็ตาม ลงไปในแบบสอบถามรอบที่ 3, 4, . ได้เรื่อยๆ สำหรับจำนวนรอบที่จะทำในส่วนของ Delphic Probing นั้นขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของเรื่องที่ทำการศึกษา ถ้าเรื่องไม่ซับซ้อนและความคิดเห็น

ของกลุ่มตัวอย่างการวิจัย เป็น เอกฉันท์ตั้งแต่รอบแรก ก็อาจจะทำเพียงรอบเดียวก็ได้

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและการเรียบเรียงผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลของเทคนิค EDFR จะใช้วิธีการเช่นเดียวกับเทคนิค เดลฟายที่กล่าวมาแล้ว ส่วนการเรียบเรียงผลการวิจัยนั้น ผู้วิจัยอาจเขียนบรรยายทั้ง 3 ภาพ คือ ภาพทางบวก ภาพทางลบ และภาพที่เป็นไปได้มากที่สุด หรืออาจจะเขียนเฉพาะภาพสุดท้าย ภาพเดียวก็ได้ แต่ทั้งนี้ก็ควรระบุด้วยว่าภาพที่เป็นไปได้มากที่สุดแต่ละภาพนั้น ภาพใดเป็นอนาคต ภาพทางบวก ภาพใดเป็นอนาคตภาพทางลบ การเขียนจะใช้ภาษาธรรมดาและถ้าสามารถเขียน โยงข้อมูลต่าง ๆ ให้สัมพันธ์กันเป็นระบบได้ก็จะยิ่งดี เพราะจะทำให้มองเห็นภาพชัดเจนมากขึ้น หรืออาจจะเขียนแยกเป็นข้อ ๆ ไปก็ได้ แต่แนวโน้มที่นำมาเขียนเป็นอนาคตภาพนั้นก็ควรจะมี ความสอดคล้อง (Consensus) ในระดับหนึ่งตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยตั้งไว้ ไม่ใช่นำมาเขียนทุกแนว โน้มที่เป็นไปได้ เพราะนอกจากจะดูเยิ่นเย้อแล้วยังเหมือนกับว่าผู้วิจัยไม่ได้วิเคราะห์ หรือจัด กระทำใด ๆ กับข้อมูลเหล่านั้นเลย

5. ลักษณะเด่นและลักษณะค้อยของเทคนิค EDFR

ลักษณะเด่นของเทคนิค EDFR อยู่ที่ว่าเทคนิคนี้ช่วยลดจุดอ่อนของการวิจัย อนาคตได้มากที่สุด และมีระเบียบวิธีที่ตอบสนองต่อปรัชญาและแนวคิดพื้นฐานของอนาคตนิยม อย่างดีมาก กล่าวคือ

1. มีรูปแบบที่ยืดหยุ่น (Flexibility) ภายใต้ระบบที่เป็นระบบมากกว่า เทคนิคเดลฟาย เพราะไม่มีการกำหนดกรอบที่แน่นอนให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ เปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็นได้ทุกด้านที่คิดว่ามีความเป็นไปได้สำหรับการวิจัยเรื่องนั้น สามารถเพิ่มเติมกรอบหรือโครงการสัมภาษณ์ รวมทั้งข้อกระทงในแบบสอบถามได้ทุกรอบ ตลอดระยะเวลาของการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับแนวความคิดพื้นฐาน (Basic Concept) ของการวิจัยอนาคตที่ว่าพยายามหาทางเลือกของแนวโน้มทุกทางที่เป็นไปได้

2. สามารถอธิบายอนาคตภาพที่เป็นไปได้มากที่สุดได้อย่างชัดเจน ด้วยการใส่สถิติอย่างง่ายกับข้อมูลรอบที่ 2, 3, .. ตามกระบวนการของเทคนิคเดลฟาย จึงสามารถแก้ไขจุดอ่อนของเทคนิค EFR ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังทำได้ครอบคลุมกว่าด้วย เพราะในการสร้างแบบสอบถามนั้น ทุกข้อปัญหาและความคิดจะถูกเสนอไปยังผู้เชี่ยวชาญโดยไม่มีการคัด แนวโน้มใดออก ผู้เชี่ยวชาญทุกคนจึงได้รับทราบและประเมินแนวโน้มทุกแนวโน้มได้เท่าเทียมกัน

3. เทคนิค EDFR ซึ่งรวมไปถึงเทคนิคเดลฟายด้วย เป็นเทคนิคที่เป็นทั้งระเบียบวิธีวิจัย (Research Technique หรือ Research Methodology) ในการคาดการณ์อนาคต เป็นเทคนิคการสื่อสาร (Communicating Process) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญ เป็นเทคนิคในการแลกเปลี่ยนความรู้ความเชี่ยวชาญ (Educating Process) ระหว่างผู้เชี่ยวชาญ ผู้ซึ่งไม่ค่อยมีเวลามาแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันโดยตรง เป็นการเพิ่มความเชี่ยวชาญให้ผู้เชี่ยวชาญ ทำให้เขาเชื่อในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพิ่มขึ้น ดังนั้นแนวโน้มที่จะทำให้เขาตัดสินใจ หรือ กำหนดนโยบายที่จะทำอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะทำได้เร็วขึ้น

ลักษณะด้อยหรือจุดอ่อนของเทคนิค EDFR นั้นยังไม่มีเอกสารใดกล่าวถึงไว้อย่างเด่นชัด แต่จากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัยพบว่าเทคนิคนี้ก็มีลักษณะ เช่นเดียวกับการวิจัยที่ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ และการตอบแบบสอบถาม โดยทั่วไปประสบอยู่คืออยู่ที่ผู้เชี่ยวชาญมากกว่าเทคนิควิธีการ กล่าวคือ ต้องใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลนานและเทคนิค EDFR นี้ มีแนวโน้มที่จะใช้เวลานานมากกว่าเทคนิค EFR และเทคนิคเดลฟาย ทั้งนี้เพราะทำหลายรอบและจะเสียเวลาไปกับการสัมภาษณ์รอบแรกค่อนข้างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงมาก ๆ จะต้องเสียเวลานัดล่วงหน้า เป็นเวลานาน เพราะภาระหน้าที่ของท่านมีมาก และบ่อยครั้งที่ต้องมีการเลื่อนนัดเป็นระยะ ๆ ทั้งๆ ที่ท่านเต็มใจ และยินดีที่จะให้ความร่วมมือก็ตาม รวมทั้งการที่ต้องใช้เวลาในการสัมภาษณ์นานกว่าการสัมภาษณ์โดยทั่วไปก็เป็นอุปสรรคอีกอย่างหนึ่ง นอกจากนี้แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการของเทคนิควิธีนี้ค่อนข้างยาว เพราะแบบสอบถามจะประกอบไปด้วยทางเลือกทุกทางที่เป็นไปได้ ทั้งทางบวก ทางลบ และทางที่เป็นไปได้มากที่สุด ซึ่งกรณีนี้อาจจะมีผลกระทบต่อคำตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญได้

6. ตัวอย่างงานวิจัยที่ใช้เทคนิค EDFR คือ การศึกษานำร่อง (Pilot Project) เรื่อง The Future of The Universities Within The Next 20 years ของ Chumpol Poolpatarachewin เจ้าของเทคนิค EDFR งานวิจัยเรื่องนี้จึงนับเป็นงานวิจัยชิ้นแรกของโลกที่ใช้เทคนิค EDFR โดยใช้นักศึกษาไทยที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยของรัฐมิชิแกน จำนวน 10 คน เป็นกลุ่มตัวอย่างการวิจัยและมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้คือ

1. เพื่อสะท้อนให้เห็นภาพของมหาวิทยาลัยไทยในปัจจุบันและคาดการณ์ทางเลือกสำหรับมหาวิทยาลัยไทยในอีก 20 ปีข้างหน้า

2. เพื่อเขียนอนาคตภาพของมหาวิทยาลัยในปี ค.ศ. 2000

3. เพื่อตรวจสอบจุดแข็งและจุดอ่อนของเทคนิค EDFR

นอกจากนี้ก็มี รายงานการวิจัย เรื่อง บทบาทของ ก.พ. ในทศวรรษหน้า
ของกองวิชาการ สำนักงาน ก.พ.

ความเที่ยง (Reliability) และความตรง (Validity)

การหาความเที่ยงและความตรงของ เทคนิคการวิจัยอนาคตนั้นยังมีปัญหาอยู่มาก
ทั้งนี้ เพราะการวิจัยอนาคตมีปรัชญาพื้นฐาน (basic assumption) ที่แตกต่างจากระเบียบวิธี
การวิจัยอื่นๆ ที่มีมาในอดีตและปัจจุบัน ดังนั้นการที่จะเอา เกณฑ์ของระบบระเบียบซึ่งมีอยู่เดิมมา
ตัดสิน เกณฑ์หรือมาตรฐานของระเบียบวิธีวิจัยอีกแบบหนึ่งจึงดูไม่เหมาะสมและไม่ยุติธรรมสำหรับ
สิ่งใหม่นัก แต่ทั้งนี้ เทคนิคการวิจัยอนาคตโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เทคนิค EDFR ก็ไม่ปฏิเสธสิ่งที่
อยู่แล้ว แต่ความเที่ยงและความตรงของ เทคนิคนี้ก็แฝงอยู่ในกระบวนการตามระเบียบวิธีการ
วิจัยอยู่แล้ว (จุมพล พูลภัทรชีวิน, เทปดลัด) กล่าวคือความเที่ยงของ เทคนิคเหล่านี้โดยเฉพาะ
เทคนิค เดลฟายและ เทคนิค EDFR อยู่ที่การให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามซ้ำหลายๆ รอบ เพื่อ
ตรวจสอบความเที่ยงของคำตอบแต่ละรอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ ถ้าคำตอบของผู้เชี่ยวชาญ
เดิมไม่เปลี่ยนแปลงก็แสดงว่ามีความเที่ยงมาก ส่วนความตรงของ เครื่องมือนั้นการวิจัย
โดยทั่วไปก็จะใช้วิธีนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความตรง แต่เทคนิคการวิจัย
อนาคตนี้ทำกับผู้เชี่ยวชาญอยู่แล้ว จึงอาจจะมีปัญหาบ้างก็เฉพาะในเรื่องของการใช้ภาษาเท่านั้น
นอกจากนี้การวิจัยอนาคตทั้ง 3 เทคนิควิธีนี้ ยังใช้วิธีการที่ทำให้เกิดความตรงของข้อมูลที่ตรงกับ
ความรู้สึก การรับรู้ และการมีประสบการณ์โดยปราศจากอคติของผู้เชี่ยวชาญ ด้วยการให้
ผู้เชี่ยวชาญมีโอกาสตรวจสอบคำตอบของตนเองหลายรอบ และมีการใช้ Cumulative Summa-
rization Technique ในการสัมภาษณ์ที่การสัมภาษณ์ทั่วไปไม่มี และด้วยเหตุที่ว่าการศึกษา
อนาคตเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับบุคคล ดังนั้นความเที่ยงและความตรงของข้อมูลที่ได้รับจึงขึ้นอยู่กับ
การเลือกผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เกณฑ์ที่เหมาะสม และการให้ความสำคัญกับธรรมชาติของบุคคลด้วย
เช่น จัดแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญตัดสินใจอย่างเป็นหมวดหมู่ เป็นระบบ ไปติดต่อในเวลาที่เหมาะสม
ไม่เร่งรีบ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ผู้ที่ทำวิจัยอนาคตควรรู้และตระหนักให้มากเพื่อหาวิธีป้องกัน
กัน อันจะทำให้ผลการวิจัยที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

ถึงแม้ว่า เทคนิคการวิจัยอนาคตจะมีข้อดกลง เบื้องต้นง่าย ๆ แต่บทพร่องสำหรับการ
การทดสอบด้วย เทคนิคทางวิทยาศาสตร์ สำหรับการศึกษาสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้น (Hoos 1974:14)

แต่เทคนิคเหล่านี้ก็มีประโยชน์อย่างยิ่งในเชิงวิชาการและการบริหาร เพราะเมื่อข้อเท็จจริงได้รับการยอมรับว่ามีความน่าเชื่อถืออยู่บ้าง บนพื้นฐานของความคิดเห็นเชิงสังเคราะห์ของผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นส่วนสำคัญสำหรับจุดมุ่งหมายของการวางแผน (Helmer 1976:2) ประกอบกับเทคนิคเหล่านี้สามารถทำได้โดยไม่ต้องลงทุนสูง ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยี หรือผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศจึงเหมาะกับประเทศที่กำลังพัฒนา แต่มีงบประมาณจำกัดอย่างประเทศไทยมาก เพราะจะทำให้การใช้งบประมาณที่จำกัดนี้เกิดประโยชน์สูงสุดมากยิ่งขึ้นด้วย ดังนั้นการเพิ่มการวิจัยให้มากขึ้นในส่วนของวิธีการจึงเป็นสิ่งจำเป็น และน่าจะได้มีการจัดกระทำขึ้น เพื่อให้เทคนิคที่อยู่ระหว่างการพัฒนาเหล่านี้ได้มีความสมบูรณ์ทางวิชาการและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ด้วยเหตุที่ว่าการศึกษาครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาและแสวงหาข้อมูลที่น่าจะเป็นไปได้สำหรับหอพักนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายในปี พ.ศ. 2540 เพื่อจะได้หาวิธีการสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น และควบคุมโอกาสต่างๆ ที่จะทำให้อนาคตที่ไม่พึงประสงค์เกิดขึ้น เทคนิค EFR และเทคนิค EDFR ซึ่งเป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่มีระบบและไม่มีกำหนดกรอบตายตัวให้ผู้วิจัย จึงถูกนำมาใช้เพื่อสนองวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มาครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอนาคตภาพของหอพักนิสิตได้อย่างทั่วถึง อันจะช่วยให้ผลการวิจัยมีประสิทธิภาพมากขึ้นด้วยการประหยัดทั้งเวลาและงบประมาณ โดยปราศจากอิทธิพลที่เกิดจากการเผชิญหน้ากันของผู้วิจัย นอกจากนี้ยังเป็นการเผยแพร่เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบใหม่ที่นำเสนอใจให้เป็นประโยชน์สำหรับผู้ที่จะนำเทคนิคนี้ไปใช้ต่อไปด้วย.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย